

SOSIAALITYÖN POSTMODERNIN AMMATTIETIIKAN IDEOLOGIAKRITIIKKI

Lacanilaiseen teoriaan perustuva analyysi

ANTTI TURTIAINEN

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2014

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

TURTIAINEN, ANTTI: Sosiaalityön postmodernin ammattietiikan ideologikritiikki.

Lacanilaiseen teoriaan perustuva analyysi.

Pro gradu -tutkielma, 83 sivua.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Kyösti Raunio

Huhtikuu 2014

Pro gradu -tutkielman tavoitteena on ideologikritiikin tekeminen postmodernia sosiaalityön etiikkaa koskevasta tieteellisestä kirjallisuudesta. Tutkielma vastaa siihen, minkälainen hegemoninen ideologia postmodernia sosiaalityön etiikkaa koskevasta tieteellisestä kirjallisuudesta on tunnistettavissa. Lisäksi tutkielma vastaa siihen, minkälaisia vaikutuksia ideologisella kontekstilla voi olla siihen sosiaaliseen todellisuuteen, jossa sosiaalityön arvoja ja etiikkaa tunnistetaan, määritellään ja sovelletaan. Sosiaalityön ammattietiikka on ajankohtainen tutkimuksen aihe. Ideologioiden vuorovaikutusta sosiaalityön ammattietiikan kanssa ei ole mittavasti tutkittu, aihe on ajankohtainen ja näkökulma on tuore. Teoreettisesta painotuksesta huolimatta tavoitteena on esittää käytännön sosiaalityön kannalta uusia näkökulmia ja luoda käsitteellistä pohjaa, myös tuleville teoreettisille ja teoriaa soveltaville pohdinnoille.

Aineisto koostuu sosiaalityön arvoja ja etiikkaa, erityisesti postmodernia ammattietiikkaa käsittelevästä tieteellisestä kirjallisuudesta. Kirjallisuus, jota tutkielma hyödyntää on pääosin julkaistu 2000-luvulla. Aineistona toimivaa kirjallisuutta analysoidaan teorialähtöisesti, hyödyntäen lacanilaista psykoanalyysia ja lacanilaista diskurssiteoriaa, sekä näille perustuvaa ideologikritiikkiä.

Johtopäätösten mukaan nykyinen hegemoninen ideologia on uusliberaali kapitalismi, mikä alistaa subjekteja, tehden eettisestä toiminnasta lähes mahdotonta. Ideologia vaikuttaa monimuotoisesti, värittäen kaikkea empiiristä, myös sitä mitä ja miten tunnistetaan jotain eettiseksi. Uusliberaali kapitalismi on teorian käsittein tunnistettavissa herran diskurssiksi, joka mahdollistaa biovallan. Postmoderniksi tunnistettava sosiaalityön ammattietiikka on teorian käsittein yliopistodiskurssi, joka on käytännössä herran diskurssia ylläpitävää biopolitiikkaa. Etiikan kannalta tärkeää ei ole tiettyjen normien kritiikki tai toisten normien korostaminen, vaan taustan ideologian vaikutuksen tunnistaminen. Tutkimustapa mahdollistaa uusia tapoja analysoida yhteiskunnan ideologis-poliittisen kontekstin vuorovaikutusta, esimerkiksi suhteessa sosiaalityön käytännössä toimiviin ja käytäntöä luoviin subjekteihin. Tutkimustulokseni kyseenalaistavat nykyiset postmodernit käsitykset sosiaalityön arvoista ja etiikasta. Lisäksi tutkimustulokseni kyseenalaistavat uusliberaalin kapitalismin ideologian yhteensopivuuden eettisesti kestävä sosiaalityön kanssa.

Avainsanat: Ideologia, ammattietiikka, arvot, etiikka, psykoanalyysi, biovalta, biopolitiikka.

TURTIAINEN, ANTTI: Ideology critique of social works postmodern values and ethics.
Master's thesis, 83 pages.
Social Work
Supervisor: Kyösti Raunio
April 2014

This master's thesis is ideology critique of scientific literature regarding social works ethics and values. Research questions are: what qualities define the hegemonic ideology behind literature of social works ethics and values, and what sort of effects does this ideology have on the literature. In addition this thesis sheds light on the possible effects ideology might have on the social reality where social works ethics and values are being recognized, defined and applied. Social works professional ethics are a topical subject, but ideologies effects on the subject has not been thoroughly researched. Even though this thesis focus is on the theoretical side, it does try to propose topical viewpoints relevant to professional practice and hopefully create conceptual base upon which future theoretical and applied perspectives may be structured on.

Thesis literature comprises of scientific literature regarding social works ethics and values. Majority of the literature is published in the 21st century. The literature has been analyzed using lacanian psychoanalysis and lacanian discourse theory, combined with ideology critique that is based on the very same theoretical background.

According to the results, the hegemonic ideology today is neoliberal capitalism, which subjugates subjects, making ethical practice almost impossible. Ideology has an impact in various ways, twisting everything empirical, including that process, in which something is being recognized as ethical and how something is being recognized as ethical. Neoliberal capitalism is in the theory's terms a master's discourse which enables biopower. Social works professional ethics which can be recognized as postmodern, is in fact university's discourse, which supports and maintains the master's discourse, through biopolitics. From ethics viewpoint, critique against some sort of normative practice and/or defending alternative normative structures is not relevant. Identifying the underlying ideology is always relevant. The research method used in this thesis, enables new ways to analyze how society's ideological and political context interacts for example, with subjects that function in and construct the social work practice. Thesis results question current postmodern conceptions of social works values and ethics. The results also question neoliberal capitalism as a compatible ideology with ethically sustainable social work.

Keywords: Ideology, ethics, values, psychoanalysis, biopower, biopolitics.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
2. LACANIN PSYKOANALYYSI JA DISKURSSITEORIA	4
2.1 Kolme rekisteriä ja subjektin rakentuminen	5
2.2 Psykyen kolme perusrakennetta ja iso Toinen	8
2.3 Reaalinen ja oire.....	12
2.4 Lacanin diskurssiteoria	15
2.5 Neljä diskurssia	20
2.6 Fantasia ja ideologia.....	26
2.7 Biovallan mahdollistama homo sacer	32
3. TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN	37
3.1 Tutkimustehtävä.....	37
3.2 Tutkimuksen lähtökohtia ja aineiston rajaaminen	38
3.3 Tutkimuksen eettisyys.....	39
4. AINEISTON ANALYYSI.....	42
4.1 Etiikka ja ammattietiikka – analyysin lähtökohtia	42
4.2 Postmoderni sosiaalityön ammattietiikka diskurssidynamiikoissa	48
4.3 Herran diskurssia ja yliopistodiskurssia ylläpitävä fantasia	54
4.4 Identiteettipolitiikan taustalta tunnistettava biovallan herra	60
4.5 Psykoanalyysin eettinen maksiimi	66
5. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	75
LÄHTEET.....	78

1. JOHDANTO

Tänä päivänä meidän väitetään usein elävän postmodernissa, vapaata yksilöllisyyttä palvovassa, jopa postpoliittisessa ja -ideologisessa ajassa, jossa suuret metatarinat ovat menettäneet voimansa. (ks. Lyotard 1984). Yhteiskunnan rakenteiden järjestäminen ja palveluiden tuottaminen on näennäisesti etäännytetty ideologiasta asiantuntijahallinnointiin, joka argumentoi operoivansa puhtaan rationaalisesti. Uusi asiantuntijahallinnointi väittää toimivansa tehokkaasti ja taloudellisesti ilman vaihtoehtoja. (Mänttari-van der Kuip 2013, 5–6; Juhila 2009, 300–301.) Tutkielmassani esitän, että sosiaalityötä ei tehdä ideologisessa tyhjiössä, vaan ideologia värittää, luokittelee ja rajoittaa kaikkea empiiristä. Sosiaalityön arvot ja etiikan nostan tutkielmassani lacanilaisen psykoanalyysin ja lacanin diskurssiteorian kohteeksi. Analysoin sosiaalityön arvojen ja etiikan diskurssidynamiikkoja, samalla hahmotellen sitä ideologista kontekstia, jossa toimitaan. Tieteellinen kirjallisuus sosiaalityön arvoista ja etiikasta toimii työssäni sosiaalityön ja yleisemmin koko yhteiskunnan sisäisen antagonismin läpivalaisuna. Sosiaalityön arvoja ja etiikkaa koskevasta tieteellisestä kirjallisuudesta on löydettävissä hahmoteltavaa hegemonista ideologiaa ylläpitäviä ja tukevia, sekä kyseenalaistavia että kumoavia jäsennyksiä, tulkintoja ja sovelluksia. Ideologiakritiikin tarve on seurausta marxilaisen yhteiskuntateorian ongelman määrittelystä. Marxilaisessa perinteessä ideologian käsite on elementti, mikä pyrkii pitämään koossa taloudellisten ristiriitojen halkomaa kapitalistista yhteiskuntaa.

Lacanilainen psykoanalyysi ja siihen liittyvä diskurssiteoria ovat kattava looginen esitys yksilöstä yhteiskunnassa ja yhteiskunnasta yksilössä. Ne liittävät yksilön intrapsyykkiset rakenteet ja yhteiskunnan intersubjektilliset rakenteet järjestelmällisesti yhteen toisistaan erottamattomina osina. Yksilö on yksilö vain suhteessa toisiin. Teoria esittää kielen universaalina erotteluiden- ja merkitysten järjestelmänä, jonka seurauksena kaikki tähän järjestelmään syntyvät ja siinä toimivat yksilöt jakavat samat rakenteelliset vaihtoehdot sekä perusominaisuudet. Toisaalta teoria haastaa suoran rakenteellisen determinismin, sillä tarkasteltava subjekti on aina muista erillinen ruumis, kollektiivisessa kielen järjestelmässä toimiva yksilö (Kurki 2008, 295). Lacanilainen psykoanalyysi mahdollistaa ideologioiden, eli ohjeelliseksi muodostuneiden aatejärjestelmien tai aaterakennelmien tarkastelun yhteiskunnalle ja sen yksilöille luontaisena taipumuksena. Näiden poliittisten näkökulmien pinnallisen tarkastelun sijasta, teoria mahdollistaa sen hegemonisen ideologisen perspektiivin tai kontekstin hahmottamisen, joka värittää kaikkea empiiristä. Ideologioiden olemassaolo ja kaatuminen on riippuvaista yksilöiden toiminnasta. Lacanilainen psykoanalyysi ja

lacanin diskurssiteoria tarjoavat kaikille yksilöille rakenteellisia vaihtoehtoja toimia toisin, yhdessä muiden kanssa.

Sosiaalityön mahdollistaa toteutettava sosiaalipolitiikka. Sosiaalityön käytäntöä perustelee ja ohjaa poliittisten reunaehtojen sisällä, niiden kanssa vuorovaikutuksessa, muun muassa sosiaalityön arvot ja etiikka. Se miten arvoja ja etiikkaa on sosiaalityössä jäsennelty, selitetty, perusteltu sekä käytännön sosiaalityössä sovellettu, paljastaa ristiriitoja ja kompromisseja suhteessa yhteiskunnan hegemoniseen ideologiseen kontekstiin. Tutkielmassani tarkastelen sosiaalityön ja sen tekijöiden omien arvojen ja etiikan sekä yhteiskunnan valtasuhteiden ideologisen kontekstin ristipainetta. Käytetyn teorian ja aineiston myötä tarkastelun kohteeksi rajautuvat tutkielmani aineiston tietyssä diskurssidynamiikassa tuottaneet tutkijat. Tämä tutkijoiden toiminta implikoi rakenteellisia vaikutuksia siihen diskurssien dynamiikkaan, jossa käytännön työntekijät toimivat. Lacanilainen psykoanalyysi ja diskurssiteoria asettavat kaiken kielen ja kielellisen toiminnan totaliteetin hegemonisiin suhteisiin, joita voidaan muuttaa. Aina on vaihtoehtoja. Vastarinta on mahdollista.

Ideologiakriittisen lähestymisen tunnusmerkki on kiinnostus laajoihin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin prosesseihin. Marxin ja Engelsin klassinen ideologia-käsite, viittaa maailmankuvan vääristämiseen. (Heywood 2003, 2–3.) Gramsci liitti hegemonisen ideologian toiminnan yleisesti hyväksyttyyn arkijärkeen, mikä voidaan kumota vastahegemonialla (ks. Schwartzmantel 2005). Hegemonisella ideologialla viitataan yhteiskunnallisessa valta-asemassa olevaan hallitsevaan arvojärjestelmään. Althusserille ideologia on arvojärjestelmänä sosiaalinen rakenne, joka hämärtää yhteiskunnallisia valtasuhteita (ks. Althusser 1984). Tutkielmani liittyy esimerkiksi näiden näkemysten kanssa samansuuntaiseen kriittiseen näkökulmaan, jossa arvioidaan ideologian, eli arvojärjestelmän vuorovaikutuksen tapoja ja seuraamuksia suhteessa yhteiskunnassa toimiviin subjekteihin. Lacanilaiseen psykoanalyysiin ja diskurssiteoriaan pohjautuva ideologiakritiikki selittää, miten ideologia toimii eksplikoimalla valikoiden, sisältäen aina säädettömän implisiittisen puolen (Žižek 2007, 132). Ideologia vaikuttaa kollektiivisesti, piiloutumalla yksilötasolla inhimilliseen arkitodellisuuteen, kertoen subjektille mitä haluta (Kurki 2008, 296). Puute ja halu ovat kaksi psyyken pysyvää perusominaisuutta, jotka saavat subjektin toimimaan. Psykoanalyysin päämäärä on arkipäiväisen ”todellisuuden” läpäiseminen. Se tarkoittaa täyttä identifioitumista tämän arkitodellisuuden kanssa, myös sen strukturoiman ylimäärän kanssa, joka on psyyken torjuttu puoli. Oireet ovat merkki tästä torjutusta, ne häiritsevät uppoamista tähän arkitodellisuuteen (Žižek 2007, 53). Oireita tulkitsemalla muutos on mahdollista.

Elämme, ehkä enemmän kuin koskaan, hegemonisessa ideologian lävistämässä ajassa ja kulttuurissa. Kaikki totaliteettiin, siis käsitteelliseen tietoon, ennakko-olettamuksiin ja uskomuksiin liittyvä on luonteeltaan poliittista (Lacan 1991; Kurjen 2012a, 81 mukaan). Sosiaalityön yhdeksi perustaksi on tunnistettavissa sen arvot ja etiikka. On huomioitava minkälaisia potentiaalisia seuraamuksia ideologisella kontekstilla on sosiaalityön arvojen ja etiikan erilaisille jäsentelyille, käsityksille ja sovelluksille. Jos sosiaalityön arvot ja etiikka, sekä yhteiskunnan ideologinen konteksti ovat vuorovaikutuksessa, voi ideologinen konteksti vaikuttaa sosiaalityön arvojen ja etiikan jäsentelyihin, käsityksiin ja sovelluksiin. Tällöin sosiaalityön arvojen ja etiikan kautta voidaan kyseenalaistaa tai tukea erilaisia havaittuja ideologioita, niiden sosiaalityön käytännön työhön liittyvien potentiaalisten vaikutusten pohjalta.

Tutkielmani luvussa 2 määrittelen ja jäsentelen lacanilaisen psykoanalyysin keskeisiä käsitteitä. Kuvailen miten teorian tarkastelema sisältö tulee olevaksi ja miten teorian tarkastelemat keskeiset sisällöt toimivat suhteessa toisiinsa. Luvussa 3 avaan tutkielmani lähtökohtia ja keskeisiä teoreettisia teoksia, joiden pohjalta, yhdessä lukuisten tutkimusartikkelien kanssa, olen työtäni rakentanut. Esitän tutkielmani tutkimustehtävän, lisäksi pysähdyn pohtimaan työni haasteita ja motivaatiota sekä tutkimuseettisiä seikkoja. Tutkimustuloksia käsittelen luvussa 4, tehden ideologiakritiikkiä käyttämäni teorian pohjalta. Tutkimustulosten johtopäätöksiä reflektoin luvussa 5 ja pohdin tutkielmani pohjustamia jatkotutkimuksen aiheita.

2. LACANIN PSYKOANALYYSI JA DISKURSSITEORIA

Teen tutkielmassani ideologiakritiikkiä, käyttäen lacanilaista psykoanalyysia ja diskurssiteoriaa. Lacanin diskurssiteoria on systemaattinen formalisointi subjektista, joka toimii diskurssien dynamiikassa. Lacanin diskurssiteoria liittyy lacanilaisen psykoanalyysin teorian mahdollisiin käytännön diskurssidynamiikkoihin. Ideologiakritiikin kannalta mielenkiintoista on se, kuinka subjekti voi toimia eettisesti, mahdollisissa sosiaalisissa siteissä, eli diskurssidynamiikoissa. Luvussa 2.1 määrittelen kolmijaon josta lacanilaisen psykoanalyysin subjekti koostuu. Kolme rekisteriä, jotka subjektin olemassaoloa, eli inhimillistä todellisuutta määrittävät ovat: Imaginaarinen, Symbolinen ja Reaalinen. Käytän käsitteitä isolla kirjaimella kirjoitettuna, sillä käyttämässäni teoriassa ne eroavat merkittävästi normi- tai standarditulkinnasta. Esitän miten subjekti tulee olevaksi ja minkälaisia edellytyksiä sekä seuraamuksia tällä on. Määrittelen lisäksi keskeiset käsitteet, puutteen ja nautinnon. Myös oireen eri merkitykset on tunnettava. Keskeinen Imaginaariseen liittyvä käsite on fantasia tai vaihtoehtoisesti fantasma. Käytän fantasian käsitettä, vaikka fantasmalla voisi välttää fantasiaan liittyviä konnotaatioita – fantasia tuntuu luonnollisemmalta.

Luvussa 2.2. Lisäksi puran auki Toisen käsitettä, välttämättömänä osana Symbolista järjestystä. Kuvailen myös Symbolisen järjestyksen toimintaa isona Toisena. Tarkastellaan ideologiaa sitten subjektin tasolla fantasiana tai yleisemmin diskurssidynamiikkojen tasolla, se asetetaan isoksi Toiseksi. Reaalisesta sanon sen mitä siitä voi sanoa eli mitä se ei ole. Symbolisen yhteydessä on ymmärrettävä klassisen lacanilaisuuden kolme perusrakennetta: neuroottinen, perverssi ja psykoottinen. Jotta Symbolista voidaan ymmärtää, tulee ymmärtää sen perustana Ferdinand de Saussuren kielitieteen käsitys kielestä, sekä sen keskeiset käsitteet: merkitsijä (signifioija), merkitty (signifioitu) ja merkki. Luvussa 2.3 palataan vielä Reaalisen rekisteriin, sekä sen kautta oireeseen.

Luvussa 2.4 määrittelen lacanilaista psykoanalyysia systemaattisesti diskursseina formalisoivan Lacanin diskurssiteorian käyttämät termit: a , $\$$, S_1 ja S_2 . Termit esittävät lacanilaisen psykoanalyysin teoriaa diskurssien dynamiikassa, toisin sanoen subjektia toiminnassa. Luvussa 2.5 esitän diskurssiteorian rakenteen ja sen neljä mahdollista diskurssia: herran diskurssi, yliopistodiskurssi, hysteerikon diskurssi ja analyytikon diskurssi. Diskurssiteoria esitetään perinteisesti kuvioina, joiden avulla teorian logiikka on helpompi havainnollistaa. Lisäksi kuviot toimivat viitepisteinä, joita käytän selventämään aineistoni analyysia. Luvussa 2.6 käsittelen tutkielmani kannalta olennaista ideologiaa ja fantasiaa. Subjektin fundamentaalifantasia on mekanismi, joka ylläpitää ideologiaa. Luvussa 2.7

kiinnitän biovallan ja homo sacerin käsitteet osaksi lacanilaiselle psykoanalyysille ja lacanilaiselle diskurssiteorialle perustuvaa ideologiakritiikkiäni.

2.1 Kolme rekisteriä ja subjektin rakentuminen

Psykoanalyysi tarkastelee kollektiivisen kielen yksilöllistä käyttäjää, lacanilaista psykoanalyysin subjektia. Tämän subjektin inhimillisen todellisuuden muodostavat kolme rekisteriä: Imaginaarinen, Reaalinen ja Symbolinen. Tätä ihmisruumiin mahdollistamaa kolmijakoa nimetään myös ISR-solmuksi (Kurki 2008, 292). Ihmisen nautinnon tarve on lacanilaisessa psykoanalyysissa materiaaliset mitat ylittävää. Vietti on loputon, eikä mikään mikään voi tyydyttää sen synnyttämää tarvetta. (Lindell 2001, 250.) Symbolisessa järjestyksessä asetetaan halun laki. Kieli on lakien asettama järjestys (Lacan 1977b, 125). Alkuperäisestä nautinnosta (jouissance), siirrytään uuteen saavutettavissa olevaan nautintoon halun asteikolla (Sivenius 2001, 252). Tämä tarkoittaa sitä, että eräänlainen esiempiirinen Reaalinen on olemassa ennen Imaginaarista ja Symbolista. Reaalinen on vietin aluetta, siellä puute ilmenee tarpeena, eli viettinä. Ruumiin somaattinen vietin herääminen synnyttää subjektin rakentumisen myötä vaateen saada Toiselta vastaus (Verhaeghe 2009, 327). Kun ruumis altistuu ja alistuu Symbolisen rekisterille, tarve tulee artikuloiduksi, eli se muuttuu ihmisen haluksi. Toisin sanoen, Symbolisen järjestyksen alkaessa rakenteellistaa ihmisenä olemista, sitä seuraa olemisen puutteesta johtuva halu (Kurki 2008, 291).

Reaalinen ei kuitenkaan ole redusoitavissa Symboliseen ja Imaginaariseen, joten tämän kielellisen haluavan subjektin ilmestyessä, jotain leikataan pois. Se on halun objektisyys a, Reaalisen ydin. Reaalisen ydin on jotain poissa olevaa ja mahdotonta, joka konstituoi ihmisen olemisen puutteen ja sitä seuraavan halun. Lacanilainen subjekti rakentuu suhteessa puutteeseen sekä nautintoon ja tällaisia subjekteja on vain diskursseissa (Kurki 2008, 298). Subjektin rakenteista on löydettävissä alkuperäinen Imaginaarisen duaalisuhteen Toinen, se on suhtautuminen ruumiiseen ja nautintoon, sekä Symbolisen myötä suhde toiseen Toiseen, joka on auktoriteetti ja tieto. Minä-ideaali perustuu ensimmäisen Toisen tunnistetulle kuvalle, johon identifioidutaan. Yliminä perustuu toisen Toisen arvostelmiin sekä vakaumuksiin, joista muodostuu ideaali-minä. Minä-ideaalin ego ja ideaali-minän superego lävistävät jatkuvasti toisensa, kuten subjektin positiot suhteessa nautintoon ja lakiin. (Verhaeghe 2009, 335–336.)

Imaginaarinen merkitsee lacanilaisessa ajattelussa ihmisen havaintomaailmaa, havaitsemisen ja identifioinnin perusprosessia. Imaginaarinen suhde on duaalinen suhde havaitsijan ja havaitun välillä,

myös kun identifioidaan havaintojen perusteella itseä. (Kurki 2008, 291.) Imaginaarista voidaan suhteuttaa klassiseen psykoanalyttiseen käsitteistöön siten, että Imaginaarinen on peilisuhteessa itsensä täydeksi mieltänyt ego. Tämä narsistinen Imaginaarinen ego pyrkii laajenemaan kohti Symbolista ja Reaalista, tunnistaakseen niistä jotain substanssia. (Lindell 2001, 247.) Imaginaariseen liittyy klassinen tulkinta peilivaiheen käsitteestä, kun ihmlapsi tunnistaa ”itsensä” 6–18 kuukauden ikäisenä peilistä. Ihmlapsi alkaa jäsentää itseään jonkinlaisena hallittavana kokonaisuutena. Minuus tulee ulkopuolelta kuvasta – se on Imaginaarinen hahmotelma, joka perustuu itsensä väärintunnistamiseen Toisessa, kuvassa. (Kurki 2004a, 9–10.)

Duaalinen peilisuhde, muodostaa subjektin riippuvaisuussuhteen pohjatason, suhteessa Toiseen. Subjekti samaistuu Toisen kuvaan, toisin sanoen Toisen haluun. Ensimmäisen vieraantumisen lisäksi subjektin täytyy samastua siihen kuvaa, joka esitetään toisen sanojen kautta. (Verhaeghe 2009, 140.) Imaginaarinen on subjektin olemista kaltaisuuksien ja tunnistamisen järjestelmänä. Asioita havaitaan jonakin ja joksikin vain Imaginaarisen rekisterissä (Kurki 2008, 291). Imaginaarinen rekisteri tarjoaa substanssia tyhjässä kollektiivisessa Symbolisessa järjestyksessä toimivalle subjektille. Imaginaarinen on inhimillisen todellisuuden tunnistetut kaltaisuudet, jotka toimivat Symbolisessa erojen ja erottelun järjestelmässä, Symbolisessa järjestyksessä.

Lapsen ensimmäinen yritys vastata vietin jännitteeseen on samastuminen väärintunnistettuun peili-identiteettiin Toisen esittämässä kuvassa. Lapsi samastuu Toisen haluun duaalisessa ja Imaginaarisessa suhteessa. Täysi samaistuminenkaan Toisen kanssa ei tyydytä tarvetta, sillä Toisessa tunnistetaan perustava puute, mikä on objekti a (Lacan 1981, 11–12). Normaalin kehityksen myötä tämä vastaus vietin käsittelyyn käy riittämättömäksi, joten toinen Toinen astuu kuvaan ja seuraa kolmitekijäinen vuorovaikutus. Lacanin asetelma mukaisesti, kieli on kolmas piste, mikä mahdollistaa identiteetin ja ennakoidun ideaali-identiteetin välisen arvioinnin. (Verhaeghe 2009, 166.) Identiteetin kehittyminen on lacanilaisen psykoanalyysin teoriassa subjektirakenteen kehittymistä. Subjektin rakenteiden rakentumista voidaan ajatella ajallisesti niin, että ensin on ensisijainen defenssi, eli primaritorjunta, joka sijaitsee sanallisen ja ei-sanallisen rajalla (mt., 175). Kun Imaginaarinen peilivaihe epäonnistuu ratkaisemaan vietin jännitteen, siirrytään kohti kieltä, eli Symbolista rekisteriä. Toissijainen defenssi on täysin kielellinen, se toimii representiivisessä Symbolis-Imaginaarisessa.

Kastraatio, tarkemmin Symbolinen kastraatio merkitsee siirtymistä Imaginaarisesta järjestyksestä Symboliseen. Siinä luovutaan huoltajasta narsismin ja omnipotenssin peilinä. Tästä seuraa puute ja sitä halu, jota on representoitava. (Lindell 2001, 247.) Siirtyminen kohti Symbolista tapahtuu, kun

ihmisen halu on Toisen halua, eli sen astuessa artikuloinnin piiriin (Kurki 2004a, 12–14). Halua koetaan vain niin pitkään, kun Toinen koetaan haluavana (Žižek 2007, 42). Subjekti saa jaetun rakenteensa Toisen kautta, eli kielen ja tiedon avulla. Seurauksena on, että subjektin jakaa joukko yhteensopimattomia osia, eri haluja. Jaettu subjekti rakentuu kerroksittain samastumisesta Toisen signifioijiin, näin ollen sen ainoa ydin on ruumis, jolla on hellittämätön painostus kohti psyykettä. (Verhaeghe 2009, 199.) Symbolinen rekisteri juontuu de Saussuren kielitieteellisestä ajattelusta, jossa ihminen on olemassa vain kulttuurisena olentona kielen järjestelmässä, joka perustuu eroille ja erottelulle (Kurki 2008, 291). Se mitä menetetään Symbolisessa kastraatiossa, on subjektin halun totuus. Toisin sanoen se on kielellisen kompetenssin ulkopuolelle jäävää, jotain poissa olevaa, jonka ympärillä puhe pyörii. Subjektin totuuden puute ja kaipaaminen ohjaa tämän poissa olevan ympärille hahmottuvaa halua. (Myyrä 2001, 239.) Totuus ihmisen halusta on tavoitettavissa vain osittaisena. Reaalisen ydin on mahdoton, siinä missä Imaginaarinen ja Symbolinen, sekä niiden representaatiot Reaalisesta ovat mahdollisia.

Symbolinen naamio tai titteli jota pidämme, määrittää mitä olemme isolle Toiselle. Sitä kutsutaan Symboliseksi kastraatiksi ja fallos on sen signifioija. Fallos on objekti, joka symbolisoi valtaa (ei sukupuolta) ja asettaa sen hallitsijan vallankäyttäjän positioon. Kastratio jakaa subjektin siihen mitä tämä todella on ja mikä tämän funktio on. Symbolinen kastratio tapahtuu kun alistumme Symboliselle järjestykselle. (Žižek 2007, 34.) Alistuminen ei liity mihinkään vapaaehtoiseen valintaan, sillä teoriassa kaikki inhimillinen toiminta on myös kielellistä. Altistumme kielelle jo kohdussa, ennen varsinaista syntymän hetkeä. Subjekti ei voi koskaan täysin identifioitua symbolisen naamion tai tittelinsä kanssa, sillä subjekti ei ole redusoitavissa Symbolisen ja Imaginaarisen rekistereihin. Hysteriassa subjekti kyseenalaistaa symbolisen tittelinsä (mt., 34–35). Miksi minä olen se, mitä te sanotte minun olevan. Mikä minä, puhuva subjekti olen. Jossain vaiheessa neuroottinen subjekti aina kyseenalaistaa herransa (Kurki 2012a, 143).

Toinen osoittautuu aina puutteelliseksi ja vajavaiseksi. Signifioijissa ei ole vastausta siihen, mitä olemme ja mitä haluamme (Kurki 2008, 296). Lopullinen signifioija, joka takaa ratkaisun puutteeseen, on fallos. Todellisuudessa fallos on vain ihmisen halulle tavoittamaton loppupiste, sitä ei ole olemassa. Imaginaariseen redusoituna fallos on illuusio. Symbolisen signifioijan merkityksessä fallos on oidipaalirakenne, eli Toisen fallisesti tulkittu halu. Isän-nimi korvaa alkuperäisen duaalisen peilisuhteen ja fallos merkitsee eroa tästä suhteesta, jotta subjekti voi rakentaa jatkossa oman dynaamisen identiteettinsä Toisen kautta. (Verhaeghe 2009, 167–169.) Totuus subjektin halusta on primaaristi poisleikattu Symbolisessa järjestyksessä toimivalta jaetulta subjektilta. Jaettu subjekti on universaali, teoriassa ei ole olemassa muuta psyykettä, eikä tarkasteltavaa subjektia. Subjekti voi

rakentua klassisen lacanilaisuuden mukaan kolmella eri tavalla suhteessa Symbolisen järjestyksen integroivaan toimintaan, mutta täysin Symbolisesta rekisteristä eristettyä subjektia ei ole olemassa (ks. Luku 2.2).

Signifioijana fallos on tyhjä, se merkitsee ainoastaan sukupuolellista eroa ja täten mahdollistaa alkuperäisen nautinnon uudelleen kirjoittamisen falliseksi. Genitaalisuutta edeltävät vietit saavat fallisen merkityksen, eli a:lle luetaan Imaginaarinen merkitys. Imaginaarinen merkitys johtaa neuroottiseen illuusioon, eli illuusioon Toisesta joka kykenee tyydyttämään halun. Fallinen signifioija on kuitenkin jatkuva siirtymä, rakenteellinen mahdottomuus, joka konstituoii olemisen menetyksen Symbolisena kastraatina. (Verhaeghe 2009, 332–333.) Tämä johtaa vietin jännitteen ratkaisuun fundamentaalifantasian avulla. Fundamentaalifantasian käsitteen määrittelyyn palaan alaluvussa 2.6. Joka tapauksessa, kun subjekti yrittää ratkaista vietin jännitettä, käännytään Toisen puoleen ja niin vietti kuin epäonnistunut representaatio sille, luetaan Toiselle kuuluviksi. Toisen vastaus ja toiminta eivät koskaan ole riittäviä. (Mt., 235.)

2.2 Psyyken kolme perusrakennetta ja iso Toinen

Jokainen subjekti on ainutlaatuinen seos Toisesta lähteviä signifioijia, joihin liittyvä valinta takaa partikulaarisuuden. Subjekti rakentuu vietin ja Toisen kaksoisprosessina. Primaaritorjunta, eli alkuvieraantuminen määrittää subjektin rakenteen, toisin sanoen tapaa, jolla kaikki muut suhteet subjektin ja Toisen välille rakentuvat. (Verhaeghe 2009, 212–213.) Symboliselle rekisterille altistumista ja Symboliselle järjestykselle alistumista nimetään lacanilaisessa psykoanalyysissä isännimeksi. Subjektin rakentuminen suhteessa Symbolisen järjestyksen integroivaan toimintaan mahdollistaa kolme erilaista subjektirakennetta. Psykoosissa isän-nimi kielletään, eli sillä ei ole pääsyä subjektin symboliseen maailmaan. Tästä johtuen subjektin merkityksenmuodostukselta puuttuu pysyvä kiinne kohta (Lindell 2001, 246). Kaikki lacanilaisen psykoanalyysin ja diskurssiteorian ”normaali” kielenkäyttö nojaa herrasignifioijan toimintaan. Psykoottisen subjektin symbolista toimintaa ei ole ankkuroitu yhteiskunnan normitettuihin rakenteellisiin kiinnityskohtiin ja tästä johtuen merkityksenmuodostus voi poiketa normista.

Psykoosi on isän-nimen kieltämistä, siis sen tekijän kieltämistä, joka mahdollistaa puheyhteisöön liittymisen muiden kanssa. Isän-nimi on abstrakti funktio, joka mahdollistaa kollektiivisen kielen ja lain. Ei-psykoottiset siis altistuvat ja alistuvat yhteisille sanoille sekä säännöille. Symbolisen rekisterin kautta jäsentyvä eheä maailma edellyttää isän-nimeä (Kurki 2008, 293.) Tämä selittää

psykoottisten yksilöiden kielellisiä ongelmia, tästä seuraavia deluusioita, sekä näistä johtuvia vaikeuksia selvitä ja toimia osana yhteisöä. Vietti on subjektille miellyttävä ja traumaattinen (Verhaeghe 2009, 235). Symbolifunktio säätelee niin nautintoa, kuin ahdistusta (Kurki 2012b, 173–174).

Perversiossa ja neuroosissa alistutaan isän-nimelle, mutta erilaisin dynamiikoin. Perversiossa alistutaan isän-nimelle yhtä yksityiskohtaa lukuun ottamatta, mitä nimetään fetissiksi. Perversiossa ihmisen olemisen puute konstituoi jonkin, minkä tahansa tekijän isän-nimen laista riippumatta. Fetissi rikkoo isän-nimen normalisoivan funktion ja asettuu ruumiillistamaan lähes rajatonta nautintoa. Neurootikolle kaikki on isän-nimen säätelemää ja määräämää, maailmanjärjestystä johon on sopeuduttava. Symbolinen rekisteri tuo omaksuttuaan olemisen puutteen ihmisen olemiseen, jota neurootikon halu kiertää loputtomasti tyydyttymättömänä. (Kurki 2008, 294.) Mitään subjektirakennetta ei voi nimetä terveeksi, tosin neuroottinen subjekti on lacanilaisessa psykoanalyysissä eräänlainen standardisubjekti, jota minunkin tutkielmassani lähtökohtaisesti tarkastellaan, ellei toisin mainita. Psykeen kolmijaosta huolimatta jaettu subjekti säilyy universaalina, sillä psyyken perusrakenteet merkitsevät vain alistumista Symbolisen järjestyksen integroivalle toiminnalle. Tästä toimii esimerkkinä se, että myös psykoottinen ja perverssi subjekti käyttävät kieltä, eli ne toimivat Symbolis-Imaginaarisessa representatiivisessa.

Klassisessa lacanilaisessa psykoanalyysissä psyykellä on vain kolme perusrakennetta: psykoottinen, perverssi ja neuroottinen. (Kurki 2008, 295). Ihmismieli Imaginaarisen, Symbolisen ja Reaalisen solmuna voi syntyä vain kollektiivisesti yhteisössä historiallisesti. Psyke tarvitsee kehittyäkseen Symbolisen rekisteriä, joka muodostuu signifioijista, jotka ovat olemassa vain intersubjektiivisina. Tässä mielessä psyke ei sijaitse yksilön aivoissa, ne ovat vain välttämätön osa sen muodostumista. Psyke ei ole mikään kaiken yllä leijuva kollektiivinen henki, sillä merkitsijän (signifioijan, S) ja merkityn (signifioidun, s) välillä on merkitystä vastustava puomi ($\frac{S}{s}$) (Dosse 2011, 143). Lacan kääntää Saussuren merkin kaavan ylösalaisin, signifioija sijaitsee nyt ylhäällä, korostaakseen signifioijien ensisijaisuutta suhteessa signifioidun syntymiseen (Widen 1981, 225–226). Ei ole olemassa kaikille yhteisiä merkityksiä, vaan signifioijat merkitsevät tiettyä asiaa vain tietylle yksilölle. Meillä ei ole keinoa siirtää merkityksiä sellaisenaan. (Kurki 2008, 295–296.) Signifioija on vain tiedostettu akustinen kuva, joka on vain suhteessa muiden signifioijien tiedostamattomaan totaliteettiin, eli signifioituun, mikä on konsepti (Lacan 1977c, 316–318). Signifioijilla, eli sanoilla ei ole merkitystä sellaisenaan. Puheakti on performatiivinen prosessi, jossa subjektin muodostamat ja muokkaamat signifioijat törmäilevät toisiinsa. Yksilöt muodostavat merkityksiä niin, että $\frac{S}{s}$ = merkki.

Signifiointia vastustavan puomin ylityksestä johtuen, signifioijasta ei ole johdettavissa suoraan merkitystä. Sanojen ja asioiden välinen yhteys on avoin.

Symbolisella ei ole substanssia, se jäsentää elämäämme erottelujen kautta. Erojen kautta oleva konstituoii ihmisen olemisen puutteen. Ihmishalu on seurausta symbolisesta rekisteristä, mikä erottaa biologisen tarpeen (vietti) ja ihmisen halun. (Kurki 2008, 291.) Symbolisessa erojen järjestelmässä signifioijien patteristo ei tarjoa meille substanssia. Ihmisen halu kiinnittyy aina johonkin, tämä jokin on Imaginaarisen havainnoinnin tarjoama lisä Symboliselle järjestykselle. (Kurki 2008, 296.) Symbolinen ei viittaa vain kielelliseen toimintaan, vaan se sisältää myös Reaalisia ja Imaginaarisia ulottuvuuksia (Lindell 2011, 246). Toisin sanoen Imaginaarinen ego koordinoi subjektin halua Symbolisessa järjestyksessä. Symbolinen järjestys taas kollektiivisena erottelun ja erojen järjestelmänä, on se signifioijien verkko, jossa ihmisen halu koordinoi. Ihmisen halun konstituoii ihmisen olemisen puute, joka on rakenteellisesti välttämätön, sillä Reaalisen ydin (objekti a) on primaaristi poissaoleva jaetussa subjektissa. Kaikki teorian subjektit ovat jaettuja, sillä jokainen signifioija jakaa subjektin (Kurki 2012a, 42). Signifioijat ovat Symbolisen järjestyksen toiminnan ehto, eikä teoriassa ole olemassa subjektia eikä psyykettä, muuna kuin ISR-solmuna, eli yhteiskunnassa toimivana kulttuurisena oliona.

Ison Toisen toiminta perustuu herrasignifioijaan, joka takaa ensimmäisen yrityksen vietin käsittelemiseksi ja identiteetin ensimmäisen kerroksen. Sellaiset signifioijat jotka aiheuttavat mielipahaa torjutaan ja torjutusta tulee tiedostamatonta. (Verhaeghe 2009, 160.) Iso Toinen on Symbolinen järjestys, yhteiskunnan kirjoittamaton perustuslaki, se on osa jokaista puhuvaa olentoa. Koska inhimillinen todellisuus muodostuu kolmella toisiinsa kietoutuvalla tasolla: Symbolinen, Imaginaarinen ja Reaalinen. Kolmen tason toimintaa voi kuvata pelin metaforalla, joiden sääntöjä pelaajan on noudatettava. Symbolinen määrittää sääntöjä joita objekti noudattaa, Imaginaarinen sisältää erilaisia tapoja muokata ja kuvata samaa sääntöä noudattavia objekteja ja reaalinen muodostaa kompleksisen kokoelman kontingenteja olosuhteita, jotka vaikuttavat pelin kulkuun. (Žižek 2007, 8–9.) Ihmisen olemisen puutteen konstituoima ihmisen halu, kiinnittyy Imaginaarisen tunnistamisen perusteella johonkin substanssiin kahdella poikkeavalla tavalla – joko diskurssidynamiikan tilanteessa, jossa signifioijat alistavat subjektia ja totuutta ihmisen halusta, tai tilanteessa, jossa signifioijien tieto dialektisoidaan ja subjektivoidaan.

Kuten aiemmin todettu, totuus ihmisen halusta ei löydy Toiselta, se on primaaristi poisleikattu, diskurssidynamiikan objekti a. Totuus voidaan lausua vain osittain, tietoisena se perustuu Symbolisen ja Imaginaarisen representaatioille Reaalisen ytimeksi. Tietty määrä sublimaatiota vaaditaan

terveyteen (Widen 1981, 166). Reaalinen on mahdollisista rekistereistä representoitu tiedostamaton, jota tulkitsemalla pyritään lähestymään totuutta. Oireet ovat merkki tästä poisleikatusta, torjutusta psyyken sisällöstä. Jalostetuimmillaan ne integroituvat Symboliseen järjestykseen sublimoituina representaationa. Oire on ahdistusta, joka on prosessoitu primaaridefenssin määräämän sekundaaridefenssin kautta ja välttää alkuperäisen jaon, eli traumaattisen Reaalisen ytimen kohtaamisen (Verhaeghe 2009, 338). Neuroottiselle subjektille oireet ovat ainoa epäsuora ja rajallinen kosketus nautintoon (jouissance). Koettu ahdistus, johtuu alkuperäisen nautinnon (jouissance) pettämisestä, kun seurataan ihmisen halua (Lacan 1981, 11). Perverssi subjekti ammentaa lähes rajatonta jouissancea fetissistä, joka ei ole alistettu isän-nimelle ja psykoottinen subjekti näyttää ahdistuvan ja nauttivan rajattomasti (Kurki 2008, 294).

Iso Toinen operoi Symbolisella tasolla. Symbolinen taso muodostuu kompleksisesta verkostosta oletamuksia ja sääntöjä, joita noudatamme vuorovaikutuksessa toisten kielellisten olioiden kanssa. Suurinta osaa säännöistä ja oletamuksista noudatetaan sokeasti, automaattisesti, mutta niistä voidaan tulla osittain tietoisiksi niitä reflektoiden (Žižek 2007, 9). Symbolinen tila on mittakeppi, jota vasten subjekti voi verrata itseäni. Tästä johtuen iso Toinen voi personoitua ja konkretisoitua yhdeksi agentiksi kuten jumalaksi, tai aatteeksi joka osallistuttaa minut kuten vapaus, kommunismi tai kansallisuus, joille voidaan olla valmiita uhraamaan koko elämä. Puhuessamme iso Toinen on aina paikalla, emme siis koskaan ole vain pieniä toisia keskenämme. Kun keskustelemme mielipiteistä, merkityksellistä ei ole mitä minä, sinä tai kuka tahansa yksilö ajattelee, tärkeää on mitä persoonaton joku ajattelee. Kun minä rikon säädyllisyyden tai soveliaisuuden sääntöä, minä en tee jotain mitä suurin osa muista ei tekisi – minä teen jotain, mitä persoonaton joku ei tee. (Mt., 9–10). Iso Toinen on tämä edellä mainittu persoonaton joku ja sen funktio velvoittavana agenttina on jotain, mitä voi verrata klassisen psykoanalyysin superegoon.

Symbolista järjestystä sääntöineen ja ohjeineen voidaan ilmaista myös Lakina. Lain on tarkoitus säädellä ihmisten välisiä suhteita. Lain ei ole tarkoitus auttaa unohtamaan Toinen, vaan tehdä kanssaelämästämme Toisen kanssa siedettävää, pitämällä heidät sopivan matkan päässä. Symbolisen järjestyksen tärkein tehtävä lakeineen ja velvoitteineen on asettaa itsensä subjektin ja Toisen väliin, jotta yhteisönä toiminta olisi mahdollista ja siedettävää. (Žižek 2007, 44–46.) Symbolinen järjestys, hyvässä ja pahassa, on vapaasti meidän käytettävissä, samalla ottaen meidät täysin hallintaansa. Žižek muotoilee asian seuraavasti, kieli on ihmiskunnalle vaarallinen lahja, jota saamme käyttää ilman maksua, mutta kun hyväksymme sen, kieli ottaa meidät valtaansa. Kaikesta vallastaan huolimatta iso Toinen on hauras. Iso Toinen on olemassa vain koska subjektit käyttäytyvät niin kuin se olisi olemassa. Ison Toisen status on verrannollinen aatteisiin kuten kommunismi tai valtio, sen

substanssia ovat yksilöt jotka tunnistavat itsensä siinä, koko olemassaolonsa perustan, viitepisteen joka antaa merkityksen horisontin. (Mt., 10–11.) Iso Toinen pitää kiinni asemastaan fantasialla, johon subjektit identifioituvat.

2.3 Reaalinen ja oire

Reaalinen on sitä, mikä ei kuulu imaginaarisen ja symbolisen rekistereihin. Se sitoo merkityksellisen Imaginaaris-Symbolisen maailman yhteen (Kurki 2004a, 14). Reaalinen ei ole symbolisen järjestyksen ulkopuolinen asia, joka aiheuttaa symboliseen verkkoon halkeamia ja kuiluja. Reaalinen on symbolisen järjestyksen halkeamat ja kuilut. (Žižek 2007, 72–73.) Reaalinen on olemassa Symbolisesta ja Imaginaarisesta rekisteristä riippumattomana, mutta subjektin altistuessa Imaginaariselle ja Symboliselle rekisterille, kaikki representaatiot Reaalisesta perustuvat Symboliselle ja Imaginaariselle rekisterille. Reaalinen voidaan abstrahoida ja konstruoida vain vajaana, osittaisena, epätäydellisenä ja arvoituksellisenä. Alkuperäinen nautinto (jouissance) rekisteröityy joksikin, tätä jotakin Sivenius (2001, 255) on verrannut klassisen psykoanalyysin termiin Id. Id:in funktio vertautuu Reaalisen ytimeen siten, että se on yhtälailla mahdoton Symbolisessa ja Imaginaarisessa rekisterissä. Siitä voidaan sanoa vain mitä se ei ole. Se on aina arvoituksellinen ja poissa oleva. Tämä Symbolinen ja Imaginaarinen representaatio Reaalisesta on tiedostamaton (mt., 255). Analyytikon tulkinta kohdistuu tiedostamattomaan, se on psykoanalyysin kohde. Analyysissa tehty tulkinta pyrkii palauttamaan koherenssin diskurssiin, tavoittaakseen alkuperäisen rekisteröitymisen totuuden (mt., 255). Alkuperäinen rekisteröityminen on hetki, jolloin primaari torjunta tapahtuu. Silloin kielellinen subjekti alkaa rakentua tietyllä tavalla, muodostaen jaetun subjektin. Samalla kadotetaan halun objektisyyttä, sillä Reaalisen ydin on kielellisen kompetenssin tavoittamattomissa.

Reaalinen tietyssä mielessä edeltää symbolista järjestystä, mutta jouduttuaan Symboliseen verkostoon, Symbolinen järjestys strukturoi sen. Hegeliläisittäin Reaalinen on Symbolisen olettama ja aiheuttama. Siinä määrin kuin Reaalisen ydin on jouissance, tämä kaksinaisuus saa jouissancen, eli nautinnon ja plus-de-jourin, eli lisänautinnon muodot. Jouissance on perusta, jolla Symbolis-Imaginaarinen representaatio toimii, prosessin tyhjentämänä, aineettomaksi tekemänä ja strukturoimana perustana. Tämä prosessi tuottaa samaan aikaan jäännöksen tai ylijäämän, joka on lisänautinto. (Žižek 2011, 265). Jaettu subjekti on olemassa vain suhteessa Toiseen. Diskurssiteoria kuvaa näitä prosesseja, subjektin olemisen tapoja diskurssien dynamiikassa. Diskurssit toteutuvat koska jokin kerää aina prosessin lisänautinnon. Lisänautinto on uutta mahdollista nautintoa.

Alkuperäiseen nautintoon törmätään väistämättä, sillä inhimillinen todellisuus rakentuu ISR-solmusta. Isän-nimen alla (Symbolisessa järjestyksessä), alkuperäinen nautinto manifestoituu representatiivisen maailman aukkoina ja kuiluina. Aukot ja kuilut representatiivisessa maailmassa representoituvat oireina.

Toisto on koetun sattumanvaraisen trauman muuntunut Symbolinen status, jossa alkuperäinen virheellinen Symbolinen tunnistus Reaalisesta vahvistaa itseään. Lähtökohdiltaan sattumanvarainen traumaattinen Reaalinen halkeama ja aukko Symbolisessa verkossa, muuntuu toiston kautta historialliseksi välttämättömyydeksi. (Žižek 2011, 115.) Väärintunnistamisen kautta tulkitaan fantasian objekti a Toiselle kuuluvaksi, ja Iso toinen (ideologia) tämän objekti a:n palauttamisen keinoksi, vaikka todellisuudessa se on vain saman diskurssidynamiikan ylimäärä. Ideologia ei palvele ketään, sen ainoa funktio on oikeuttaa olemassaolonsa. Fantasia koordinoi yksilöllistä halua ja jos objekti a:n Symbolinen väärintunnistus rakentuu toistoksi Symboliseen järjestykseen, se takaa ison Toisen aseman ja samalla mahdollistaa muutoksen. Toisto on ainoa tapa tunnistaa traumaattinen Reaalinen tapahtuma Symbolisena välttämättömyytenä. (Mt., 116.) Toistossa oire realisoituu Symbolisessa rekisterissä Imaginaariseksi illuusioksi objekti a:sta. Fantasian objekti a, on paradoksi – halumme asettama ja sen syy – se materialisoi halumme tyhjyyttä (mt., 121). Asian joksikin tunnistaminen on Imaginaarinen prosessi, joka tapahtuu Symbolisessa verkostossa, koska ihmisen halun on tartuttava johonkin substanssiin. Prosessista johtuen, oireen väärintunnistaminen on välttämätön Imaginaaris-Symbolinen arkitodellisuuden prosessi.

Primaaritorjunta sijaitsi sanallisen ja ei-sanallisen rajalla, mutta sitä seuraava sekundaaritorjunta on täysin kielellistä. ”Toissijainen defenssi on täysin sanallinen ja tekee pohjatyön oireen kehittymiselle” (Verhaeghe 2009, 175). Symbolisella tasolla oire on isolle Toiselle osoitettu, sillä Symbolisen järjestyksen oletetaan sisältävän oireen merkityksen. Oire on Reaalisen salakirjoitetun viestinsä lisäksi myös tapa, jolla subjekti organisoi nautintoaan. (Žižek 2011, 134.) Sekundaaritorjunta tapahtuu signifioijien tasolla, kun jostain tietoisesta ja miellyttävästä, on syystä tai toisesta tullut epämiellyttävää. Sekundaaritorjunnassa epämiellyttävä signifioija siirtyy pois tietoisesta ja niiden epämiellyttävän kuorman siirtäminen neutraaleille sanoille mahdollistaa torjutun paluun. (Verhaeghe 2009, 177.) Oire on jotain, jota voidaan analysoida ja tulkita, mutta Fantasian rakennelma estää analysoinnin ja vastustaa tulkintaa. Psykoanalyttisessa prosessissa tulee siis tulkita oireita ja lävistää fantasia. (Žižek 2011, 134–135.) Oire on Symbolis-Imaginaarisesti rakentunut representaatio ahdistukselle, joka välttää alkuperäisen jaon, eli traumaattisen Reaalisen ytimen kohtaamisen (Verhaeghe 2009, 338). Reaalinen tukee fantasiaa, fantasia suojelee Reaalista (Lacan 2004a, 41).

Oire Reaalisena, on pysyvästi Symboliseen järjestykseen integroimaton ylimäärä. Se on traumaattinen piste mikä vastustaa Symbolisaatioita (Žižek 2011, 127). Asia lacanilaisessa merkityksessä, on mahdottoman jouissancen materialisaatio, jolla on nautinnon kyllästävä merkitys (jouis-sense). Ideologiassa tällaiset materialisaatiot toimivat ylevänä objektina, eli mahdottoman asian Imaginaarisesti väärintunnistettuna Symbolisena statuksena. (Mt., 130–131.) Väärintunnistaminen on ideologian ylläpitämä, yhä uudelleen tapahtuva prosessi, jota nimetään toistoksi. Neuroottisen subjektin sekundaaritorjunnassa poissuljettuja, defensiivisiä representaatioita Reaalisesta, nimetään oireiksi (Lindell 2001, 246). Oireita voidaan määritellä myös laajempina yhteiskunnallisina ilmiöinä, esimerkiksi ideologiakritiikin yhteydessä. Ideologian oireet ovat siihen liittyviä sosiaalisia ilmiöitä. Lacan katsoo Marxin keksineen koko oireen käsitteen (Žižek 2011, 46–47). Fantasian objekti laajempana sosiaalisena ilmiönä, löytyy ilmiöistä ja mielipiteistä, jotka vastustavat eksplisiittistä julkista keskustelua, eli julkituloa (Glynos 2001, 208).

Oire sinthomena on signifioijan jouis-sense, eli merkitysnautinto. Se merkitsee täyttää identifioitumista oireensa kanssa, sillä ainoa vaihtoehto oireelle on Symbolisen maailman hajoaminen. ”Analyysi on tullut loppunsa, kun potilas kykenee tunnistamaan olemisensa ainoan tuen oireensa Reaalisessa.” (Žižek 2011, 135–136.) Subjekti maksaa olemisellaan tiedon lähestymisen, eli väärintunnistamisen korjaaminen poistaa Imaginaarisen illuusion taakse oletettua substanssia Symbolisessa järjestyksessä. Subjekti on aina tuleva ja lähtöisin Reaalisesta (Lacan 2004a, 45). Ainoa todellinen substanssi on jouissance. (Žižek 2011, 126.) Lacanin diskurssiteorian mukaan tieto on termi, se on signifioijille perustuvaa. Totuus on diskurssidynamiikan positio, erillinen rekisteri. Totuuden rekisterissä epätäydellisyys on rakenteellisesti määrättyä, jotain ei-kumulatiivista ja partikulaarista. Oppiminen ja tieto ovat tieteen aluetta, kun totuus on piilotettu etiikan alueelle. (Verhaeghe 2009, 70–72.) Sinthomen näkökulmasta totuus ja nautinto ovat yhteensovittamattomia (Žižek 2011, 142). Sinthome on aina osittainen ja vajaa totuus subjektin halusta. Se on puutteellinen sanallinen artikulointi asiasta, jonka autonominen subjekti tuottaa itsestään, vapaana ison Toisen alistavasta vallasta. Totuuden perustava ominaisuus on kuitenkin se, että sen voi lausua aina vain puoliksi (Lacan 1991; Kurjen 2012a, 86 mukaan).

Fantasia rakentaa koetun arkitodellisuuden ja suojaa meitä raa’alta Reaaliselta, eli arkitodellisuus perustuu Imaginaariselle illuusiolle, pakokeinona Reaalisen ytimen kohtaamiselta (Žižek 2007, 57). Psykoanalyysi voi estää subjektilta pääsyn tähän fundamentaaliseen fantasiaan. Sen jälkeen voidaan alkaa analysoimaan oireiden tiedostamattomia syitä, eli antaa subjektille mahdollisuus lähestyä oman halunsa totuutta. Oire on lopulta olemassa olevien ilmiöiden konsistenssi, koska iso Toinen on vain subjektien toimintaa ja subjektit ovat vain rakenteita jotka toimivat suhteessa tyhjiin signifioijiin

(Žižek 2011, 132). Žižekin (mt., 132) sanoin, ”se on nautinnon substanssi, reaallinen ydin, jonka ympärille merkitsevä vuorovaikutus rakentuu”. Jouissance voidaan kääntää nautinnoksi, mutta se jätetään usein alkuperäiseen muotoonsa, kun halutaan kuvata sen luonnetta väkivaltaisena häiriötekijänä, joka tuo enemmän tuskaa kuin nautintoa. Ruumiin somaattinen vietin herääminen synnyttää subjektin rakentumisen myötä vaateen saada Toiselta vastaus (Verhaeghe 2009, 327). Jouissance on vastaus siihen, miksi jotain on olemassa.

Freudilainen superego käsitetään yleensä julmaksi, vaativaksi ja sadistiseksi entiteetiksi joka pommittaa meitä mahdottomilla vaatimuksilla ja nauttii kun epäonnistumme niiden täyttämisessä. Lacan on esittänyt jouissancen ja superegon välille yhtälön: nauttiminen ei ole spontaani taipumus, se on kieroutunut eettinen velvollisuus. (Žižek 2007, 79.) Symbolinen järjestys velvoittaa meitä nauttimaan, toisaalta nautinto ei ole koskaan suoraan mahdollista symbolisessa järjestyksessä. Symbolinen järjestys jakautuu diskursseihin, jotka tuottavat lisänautintoa. Ideologia toimii subjektin halua koordinoitua Imaginaarisen fantasian kautta, kertoen meille sen lisäksi, että meidän tulee nauttia, miten meidän tulee nauttia. Žižekin mukaan psykoanalyysi on ainoa diskurssi, jossa meidän ei ole pakko nauttia (mt., 104).

2.4 Lacanin diskurssiteoria

Psykoanalyysissa subjekti on olemassa vain intersubjektiivisissa suhteissa, joihin kuuluu Toinen ja puhe. Subjekti ja merkitykset muodostuvat Toisen kanssa artikuloitua. (Myyrä 2007, 118.) Lacanin diskurssiteoria tarkastelee puhujan ja kielen rakenteista johtuvia mahdollisia diskurssidynamiikkoja. Teorian ja käsitteiden alkuperä juontuu Ferdinand de Saussuren kielitieteestä, siis kielestä kollektiivisena sääntöjen järjestelmänä. Psykoanalyysi on kiinnostunut kollektiivisen kielen ainutlaatuisesta käyttäjästä – subjektista kielessä ja kulttuurissa. (Kurki 2012a, 41). Ferdinand de Saussuren strukturalistisessa kielitieteessä kielellinen merkki ei ole yhtä kuin asia ja sen nimi. Kielelliset merkit muodostuvat suhteessa, jossa partikulaarinen signifioija edeltää signifioitua ja vain suhteessa toisiin signifioijiin määrää partikulaarista signifioitua. Signifioijat eivät sisällä merkitystä, merkityksen määrää signifioijien erot tiedon totaliteetissa (Verhaeghe 2009, 58–59). Synkronisesti tietyssä hetkessä akustiset kuvat (sanat) vastaavat näennäisesti kielen merkkiä (asiaa), mutta diakronisena, historiallisena ja dynaamisena prosessina sanojen konsepti (asia) muuttuu jatkuvasti, perustuen toisiin akustisiin kuviin (sanat). (Widen 1981, 212.) Signifioijan ja signifioitun suhde toimii vain osana dynaamista ja historiallista signifioijien järjestelmää, eli kieltä. (Mt., 238–240.) Signifioijat organisoivat ihmisten välisiä suhteita, tarjoamalla rakenteita ja muokaten niitä (Lacan

2004a, 20). Saussuren kielitieteen merkki on avoin ja subjektin ulkopuoliselle tarkkailijalle sattumanvarainen, sillä akustisien kuvien ja käsitteellisen konseptien välinen suhde on yksilöllinen (Widen 1981, 211–212). Asioiden nimeäminen on kuitenkin siinä mielessä pakotettua, että tiedon kenttä on olemassa ennen jaettua subjektia, sen signifioijat jakavat subjektin.

Signifioijia kutsutaan myös merkitsijöiksi ja signifioituja merkityiksi. Merkin kaavaa, eli signifioijan ja signifioitun suhdetta tarkasteltaessa, on huomioitava, että se on avoin sekä sattumanvarainen vain ulkopuoliselle transendentille tarkkailijalle (Widen 1981, 216). Valinta on jo tehty valmiiksi subjektille, tosin suuri osa valintaan vaikuttavista yksilöllisistä historiallisista tekijöistä on eittiedostettuja. Koska De Saussuren kielitieteen merkki on avoin, kielellisen merkin merkitys määräytyy merkitsijän suhteesta muihin merkitsijöihin kielen verkossa. (Myyrä 2001, 239–240.) Tämä johtaa esimerkiksi siihen, että diskurssiteoriassa näkyvän toimijan ja Toisen välissä oleva toiminnan suuntaa osoittava nuoli sijaitsee mahdottomassa kuilussa ja niiden alapuolella olevat paikat on rajattu puomilla ylätasosta. Yksikään viesti ei todellisuudessa tavoita toista siinä tarkassa merkityksessä, missä puhuja sen muodostaa (Verhaeghe 2009, 44). Diskurssikehikon alaosan paikkojen, totuuden ja tuotteen (menetyksen) välissä on kyvyttömyys (impotenssi). Lacanilaisessa näkökulmassa ei olla kiinnostuneita puheen ”sisällöstä”, vaan lausumisaktin toiminnasta diskurssidynamiikassa (Kurki 2008, 292). Diskurssidynamiikat ja Lacanin diskurssiteorian pysyvä kehikko johtavat siihen käsitykseen, ettemme voi koskaan todella ymmärtää toisiamme, mutta subjekti voi tuottaa subjektivoitua tietoa itsestään ja lähestyä totuutta.

Kieli on systeemi, yhteisön jäsenten välinen sosiaalinen sopimus. Kieli on olemassa vain yksilöiden välillä ja yksilöt syntyvät tähän edeltävään yksilöiden väliseen verkostoon. (Myyrä 2007, 119.) Kieli on Symbolinen järjestys, jonka integroivalle funktiolle, eli isän-nimelle alistutaan kokonaan (neuroottinen), osittain (perverssi), tai se kielletään (psykoottinen). Iso Toinen operoi Symbolisessa järjestyksessä. Diskurssi on elävää kieltä, joka edellyttää subjektin osallistumista puhuvana yksilönä (mt., 119). Psykoanalyysi on kiinnostunut kieltä käyttävästä subjektista. Diskurssit ovat subjektin toimintaa elävässä elämässä, eli kielellä operoivaa artikuloitua, historiallisessa ja intersubjektiivisessä kokonaisuudessa (mt., 119). Diskurssit ovat nautinnon siirtymistä puheeksi siten, että signifioijat artikuloivat toisten signifioijien kanssa. Nautinto suodattuu artikuloituna kielen rakenteellisten ominaisuuksien lävitse, silloin vietti operoi halun laissa. (Sivenius 2001, 253.) Halun seuraaminen tuottaa lisänautintoa. Halun laki kieltää suoran pääsyn nautintoon (jouissance).

Reaalisen ydin voidaan artikuloida diskursseissa vain puutteellisena, poissa olevana ja sinä mitä se ei ole. Reaalinen on esiempiirinen, mutta subjektin altistuessa Imaginaarisen ja Symbolisen

rekistereille, sitä voidaan representoida vain niistä käsin. Tulkinnassa etsitään totuutta subjektin halusta, merkityksellistämällä artikuloituja diskursseja (Sivenius 2001, 253). Ihmisen halu epäonnistuu kuten mielihyväperiaate, sillä mielihyväperiaatteen, eli signifioijien tuolla puolen on jotain, jota ei voida integroida Symboliseen. Reaalisen ydin vastustaa Symbolisaatiota. (Verhaeghe 2009, 121.) Tiedostamaton on se mitä Reaalisesta voidaan representoida. Tulkintaa suorittaa transferenssin myötä syntyvä subjekti, jonka oletetaan tietävän, eli psykoanalyttisen diskurssin Toinen (mt., 254). Subjekti jonka tulisi uskoa, on sekundaarinen subjektille jonka tulisi tietää (Žižek 2007, 29–30). Oiretta ei ole olemassa ilman transferenssia, eli subjektiä jonka oletetaan tietävän (Žižek 2011, 134). Transferenssin mahdollistaa subjekti, joka etsii herraa, mikä tekisi vietistä helposti käsiteltävän (Verhaeghe 2009, 124). Psykoanalyysin standardisubjektina neurootikko ei koskaan saavuta rajatonta nautintoa jouissancesta, vaan on tuomittu seuraamaan ihmisen halua. Halun lain asteikolla rajallista nautintoa koetaan oireina, samalla kun ne pyritään integroimaan osiksi Symbolis-Imaginaarista arkitodellisuutta, jotta alistettu subjekti jatkaisi lisänautinnon tuottamista diskurssidynamiikoissa.

Lacanin mateemat ovat opetettavaa psykoanalyttistä tietoa. Mateemat ovat teoreettisia yleistyksiä. Näillä teoreettisilla yleistyksillä voidaan esittää formaalissa muodossa psykoanalyttinen kokemus ja kielellinen, inhimillinen toiminta, jossa Symbolinen, Imaginaarinen ja Reaalinen solmiutuvat yhteen. Mateemat eivät kuitenkaan viittaa mihinkään suoraan mitattavissa olevaan, sillä psykoanalyysissä ihmisen psyykelle vähintään yhtä tärkeää kuin läsnä oleva, on poissa oleva. Lacanin mateemat eivät ole siis luonnontieteellisiä mitattavia suureita. Ne eivät ole myöskään analyttisen filosofian formalisointeja luonnollisesta kielestä, sillä ne formalisoivat vain psykoanalyttistä kokemusta, joka rakentuu psykoanalyttisen teorian termeille. (Kurki 2012a, 36–39.) Seuraavaksi käsittelen tarkemmin Lacanin diskurssiteorian käyttämät keskeiset termit, jotka ammentavat lacanilaisesta psykoanalyysistä.

Kieli rakentuu signifioijien verkostosta, olemisen ja erotteluiden järjestelmänä. Järjestelmä on kollektiivinne kieli, mitä nimitetään teoriassa myös Symboliseksi järjestykseksi. Jokainen yksilön omaksuma signifioija jakaa subjektin, vaikka näiden merkitykset ja painoarvot voivat merkittävästi erota eri yksilöiden välillä (Kurki 2012a, 41). Jaettu subjekti on kastroitu. Toisin sanoen subjektiin vaikuttaa tällöin Symbolinen rekisteri (mt., 42). Jäljelle jää tällöin minimaalinen universaali subjekti, sen rakenne. Jaettu subjekti ilmaantuu, kun ruumis altistuu signifioijien verkostolle.

\$ kuuluu lacanilaiseen terminologiaan ja se viittaa jaettuun subjektiin. Lacanilaiset subjektit ovat signifioijien subjekteja, eli kulttuurille ja vuorovaikutukselle altistuvia oppivia ja kehittyviä

subjekteja (Kurki 2012a, 40–41). Subjektin jakamisen prosessia voi kuvata myös signifioijan pois pyyhkimiseksi tai neutralisoimiseksi, eli yksilö omaksuu signifioijia ja näin yksilöstä muodostuu subjekti, kielellinen entiteetti (Žižek 2011, 171; Kurki 2012a, 44). Subjekti on siihen historiallisesti vaikuttanut signifioijien kenttä, josta kaikki siihen liittyvä joudutaan tulkitsemaan epäsuorasti, sen kenttään jättämien jälkien perusteella. Subjektilla ei ole signifioijaa, sitä merkitsee poispyyhitty signifioija. (Kurki 2012a, 44.) Psykoanalyysin jaettu subjekti on signifioijien subjekti. Signifioijien subjekti on kielellinen ja kulttuurinen, yhteiskunnassa toimiva.

Subjekti voidaan kuvailla myös signifioijien väleihin sijoittuvaksi, eli siksi miten eri signifioijat liittyvät puheessa toisiinsa. Mikään yksittäinen signifioija ei voi omia subjektia itselleen. (Kurki 2012a, 45.) Freudin kultaisen säännön ”sano se, mikä tulee mieleesi, ja vain se” seuraaminen on mahdotonta, sillä vapaan assosiaation luomassa tilassa kaikki mitä puhuja sanoo tai jättää sanomatta viittaa häneen ”itseensä”, eli signifioijien välissä olevaan tilaan (mt., 46). Koska subjektia merkitsee poispyyhitty signifioija, voidaan tätä signifioijien välissä olevaa tilaa eli subjektia tarkastella vain epäsuorasti, löydettävien signifioijien välisiä suhteita tarkastelemalla.

Subjektin jakautuminen on rakenteellinen välttämättömyys. Subjekti on aina jakautunut ja tämä tarkoittaa sitä, että primaaridefenssin tasolla subjekti jakautuu vietin ja signifioijien välillä, ja sekundaaridefenssin tasolla eri signifioijien välillä (Kurki 2012a, 71). Nuolet termien välissä kertovat funktion etenemissuunnan. Verhaeghe teoretisoi ensimmäiseksi jaoksi organismin reaalisen ja symbolisaation primaariyityksen välillä: $a \rightarrow \$ \rightarrow S_1$. Toiseksi se on jaettu eri signifioijien välillä jokaisen niistä yrittäessä edelleen symbolisaatiota, joista ei koskaan tule valmista: $S_1 \rightarrow \$ \rightarrow S_2$. Systeemitiedostamaton on primaaritaso, jossa kohdataan symbolisaatioprosessin väistämätön epäonnistuminen, kun taas dynaaminen tiedostamaton muodostuu yrityksestä representoida tämä representoimaton. Subjektin jakautumisen sekundaaritaso ammentaa primaaritasolta. (Verhaeghe 2009, 187–188; Kurki 2012a, 47.) Žižek huomioi primaaritason jakautumisen objektin suhteessa pieneen objekti a:han. Pieni objekti a on subjektissa enemmän kuin subjekti itse. (Kurki 2012a, 49.) Primaaritason tiedostamaton syntyy siis väistämättä, kun psykoanalyysin jaettu subjekti ilmestyy. Herrasignifioija yrittää representoida subjektille siitä irti leikattua ylimäärää, tässä aina epäonnistuen. Yksilö ei ole redusoitavissa Symboliseen ja Imaginaariseen rekisteriin, sillä myös Reaalinen rakentaa subjektia, toisaalta Symbolinen ja Imaginaarinen ne ovat ainoa keino representoida sitä mikä on tietoisesta ja kielellisestä poissa olevaa ja puuttuvaa (Lacan 1977a, 90).

S_1 on herrasignifioijan formalisointi. Herrasignifioijan asema poikkeaa muista signifioijista, se kokoa puhuvat yhteen puheyhteisöksi. Kaikki teorian kielen käyttö nojaa herrasignifioijan

toimintaan, joka kertoo miten tai mitä asiat ovat. Herrasignifioijaa ei ole suhteutettavissa muihin signifioijiin, sitä ei voida dialektisoida eli laittaa liikkeelle. Herrasignifioija selittää itse itsensä ja määrää samalla kaiken muun aseman. Herrasignifioijan dialektisointi onnistuu neuroottiselta subjektilta vain asettamalla uusi herrasignifioija. (Kurki 2012a, 51–52.) Jotta kieli voi toimia, jonkin täytyy aina sanoa miten asiat ovat. Tämä herra asettaa kaikki muut signifioijat suhteeseen itsensä ja toistensa signifioijien kanssa. Signifioijat voivat olla sanojen lisäksi esimerkiksi, kuvia, lauseita, liikkeitä ja eleitä tai ihmisiä (mt., 56). Kun neurootikko hysterisoi diskurssin, dialektisoi S_1 eli herrasignifioijan ja asettaa uuden herran, kyse on uudesta tavasta asettaa signifioijat suhteessa toisiinsa.

S_2 formalisoi kaikkia muita signifioija jotka eivät ole S_1 . S_2 on dialektisoitavissa ja psykoanalyttisessä prosessissa S_1 voidaan dialektisoida S_2 kautta. S_2 on terapeutin prosessin mediumi ja foorumi. (Kurki 2012a, 55.) Tämä tieto (S_2), eli signifioijien verkosto on olemassa ennen jaettua subjektia. Signifioijien verkoston väleistä, signifioijien vuorovaikutuksesta voidaan löytää psykoanalyysin jaettu subjekti, kun sen verkostoon jättämistä jäljistä voidaan epäsuorasti päätellä signifioijien subjekti. Tiedon kautta on mahdollista dialektisoida.

Pienen objekti a:n ympärille solmiutuvat symbolisen, imaginaarisen ja reaalisen rekisterit. Pikku a on aina poissa oleva ja puuttuva objekti, silti tai juuri siksi se on ihmisen halun syy. Se on halun objektisyys joka Toiselta puuttuu. Se on subjektin ylimäärä, jota subjekti jahtaa. (Kurki 2012a, 57.) Lisänautinto on diskurssin tuottamaa nautintoa. Se joka kerää nautinnon tietystä diskurssista, pyrkii todennäköisesti ylläpitämään tätä diskurssia. Kun paikannamme a:n diskurssirakenteessa, kysymme kenen halua ja nautintoa kyseinen diskurssi palvelee. (Mt., 61.) Pienellä objekti a:lla ei ole ydintä, se saa muodon vain kun sitä tarkastellaan vinosti, subjektin toiveiden ja pelkojen näkökulmasta, varjona jollekin jota se ei ole (Žižek 2007, 69). Objekti a ei ole signifioija. Objekti a on jotain primaaristi puuttuvaa. Objekti a:sta johtuen Symbolisen maailman looginen kokonaisuus on Imaginaarista, ei todellista. (Lindell 2001, 249.) Lacanilainen subjekti on vapaa absoluuttisesta determinismistä siten, että se voi valita oman sinthomensa. Yritykset artikuloida objekti a:ta, eli yrityksen representoida representoimatonta, merkitsevät sublimaatiota ja nautintoa. (mt., 250.) Objekti a:n esittäminen symbolisen tasolla on mahdotonta, se sijaitsee intersubjektiivisten suhteiden tuolla puolen (mt., 250). Kielen rakenteesta johtuen jaetun subjektin (\$) oleminen on puutetta (a).

\$ ja a syntyvät ihmisruumiin altistuessa signifioijille, toisin sanoen Symboliselle rekisterille. Ne luonnehtivat kaikkea kielellisen olennon olemista. Psykoanalyysi on niistä kiinnostunut vaikka ne molemmat ovat läsnä vain vaikutustensa kautta, ne käsittelevät jotain poissaolevaa. (Kurki 2012a,

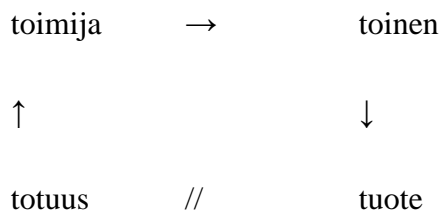
58.) Pikku a muodostaa paradoksin kun se yritetään palauttaa Symboliseen ja Imaginaariseen rekisteriin. Se on olemassa ennen tulevaa olemassaolonsa tyhjyyttä. a:n sublimoitu manifestaatio syntyy ihmisen halun mukana, kun ihminen alistuu Symboliselle rekisterille. a:n Reaalinen ydin on olemassa Symbolisesta ja Imaginaarisesta rekisteristä riippumatta, mutta se voidaan konstruoida ja abstrahoida vain näistä rekistereistä käsin, aina vajavaisena ja poissaolevana Reaalisena. Tiedostamaton on rakentunut kielen tavoin (Lacan 2004a, 20). Kun alistumme symboliselle järjestykselle, se konstruoi myös Reaalista, epätäydellisesti. a korreloi \$ suhteen niin, että se on jaetun subjektin ylimäärä, jota ihmisen halu kiertää (Kurki 2012a, 59).

2.5 Neljä diskurssia

Lacanin diskurssiteoria on psykoanalyysia käsitteellistävä ja formuloiva. Se muodostaa loogisen kokonaisuuden neljästä diskurssista: herran diskurssi, yliopistodiskurssi, analyttikon diskurssi ja hysteerikon diskurssi. (Kurki 2008, 300.) Ne ovat esitykset jaetun subjektin mahdollisista diskurssidynamiikoista. Toisin sanoen, subjekti voi muodostaa neljä erilaista reittiä ja sosiaalista sidettä sen mahdottomuuden ympärillä, joka on täydellinen vietistä johtuvan tarpeen tyydytys (Verhaeghe 2009, 121). Jaettu subjekti on olemassa vain suhteessa Toiseen, joten diskurssit toimivat näiden suhteiden formalisointeina. Diskursiiviset suhteet ovat samalla jaetun subjektin dynaamisten rakenteiden toiminnan tarkkailua käytännössä. Symbolisen järjestyksen ulkopuolelle suljettu Reaalinen on representatiivisen maailman repeämät ja aukot. Halun objektisyy a on kohde, joka pyritään tuomaan esiin Lacanin diskurssiteoriassa. (Lindell 2001, 249.) Lisänautinto on diskurssin tuottamaa nautintoa. Se joka kerää nautinnon tietyistä diskurssista, pyrkii todennäköisesti ylläpitämään tätä diskurssia. Diskurssien rakenteet luonnehtivat signifioijan suhdetta toiseen signifioijaan. Signifioijien suhteen kautta ilmaantuu se, mitä kutsutaan subjektiksi (Lacan 1991; Kurjen 2012a, 64 mukaan). Nyt esittelen diskurssiteorian rakenteen ja neljä mahdollista diskurssia.

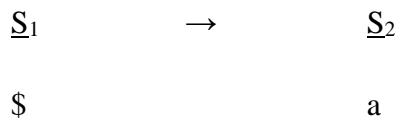
Herran diskurssissa herrasignifioija (S_1) representoi subjektin toiselle signifioijalle. Herrasignifioija on primaari signifioija, joka representoi subjektin muiden signifioijien patterille, jota S_2 edustaa (Kurki 2012a, 65). Signifioijien patteristo on jo olemassa ennen subjektin representoimista, tätä patteristoa kutsutaan usein lacanilaisesti Toiseksi. Toinen on kulttuuri, se on tietoa. Toisen tai S_2 kenttä signifioijineen jyrää ihmisruumiin ylitse kaikissa aistittavan rekistereissä tämän synnyttyä ja vaikuttaa tähän jo kohdussa. (Mt., 67.) Jotta signifioijien kenttä voi toimia, jokin signifioija ottaa aina S_1 eli herrasignifioijan aseman. Jokainen jaettu subjekti (\$) syntyy herrasignifioijan toiminnalle perustuvaan signifioijien kenttään (S_2). Tämä erillinen yksilöllinen ruumis toimii siinä yksilöllisesti,

merkityksiä jatkuvasti dynaamisesti muokaten ja luoden. Kaikki subjektit asettavat jatkuvasti herrasignifioijia ja niiden toimintaan perustuen luovat ja muokkaavat signifioijia suhteessa toisiin signifioijiin. Diskurssien dynamiikassa oleellista onkin se, kuka saa nimetä ja mitä milloinkin, sillä Symbolinen rekisteri pohjautuu kollektiiviselle erojen ja erotteluiden järjestelmälle jossa sille altistuneet ja alistuneet subjektit toimivat. (Kurki 2008, 292). Diskurssiteorian perustan pysyvä kehikko:

Kuvio 1. Diskurssiteorian kehikko (Kurki 2008, 300).

Peruskehikon ylhäällä vasemmalla on näkyvän toimijan paikka, se mikä on aktiivinen kussakin diskurssissa (Kurki 2008, 300). Diskurssiteorian rakenne ja pysyvät neljä positiota on esitetty myös niin, että aktiivisen toimijan paikkaa on nimetty halun paikaksi. Kohde on nimetty myös Toiseksi, näin vältetään toiseen liittyvät konnotaatiot. Lisäksi tuotetta on nimetty menetykseksi. (Lacan 1991; Kurjen 2012a, 70 mukaan.) Näillä valinnoilla korostetaan sitä, että subjektin toiminta erilaisissa diskurssidynamiikoissa perustuu ihmisen halulle, joka on Toisen halua ja niissä toimittaessa menetetään aina jotain, nimittäin nautinto. Nuoli osoittaa näkyvän toimijan toiminnan suuntaa, sen kohde on aina Toinen (Kurki 2008, 300). Toiminta käy mahdottomuuden kuilun kautta, tämä merkitsee sitä, että merkitysten siirtäminen sellaisenaan on mahdotonta. ”Tuotamme signifioijia ja signifioijat tuottavat meissä merkityksiä eikä meillä ole mitään keinoa siirtää merkityksiä” (Kurki 2008, 296). Toimijan ja Toisen välinen katkos liittyy laajempaan ilmiöön, nimittäin alemmalla tasolla olevaan kykenemättömyyden muodostamaan katkokseen (Verhaeghe, 2009, 44–45). Vasemmalla alhaalla sijaitsee totuuden paikka ja oikealla alhaalla tuotteen paikka. Tuotteen ja totuuden välissä on mahdottomuus, jonka merkinä toimii //, jota kutsutaan psykoanalyttisessä traditiossa impotenssiksi. (Kurki 2008, 300.) Diskurssiteoriassa algebran kirjainten järjestystä ei voi sekoittaa, tietyt pysyvät suhteet säilyvät. Kun järjestyksestä pidetään kiinni ja kirjainten paikkaa kierretään aina neljänneskierros yhteen suuntaan, saadaan neljä erilaista dynaamista rakennetta. Vakiosuhteet kuvaavat hetkeä jossa S_1 puuttuu jo artikuloitujen toisten signifioijien kenttään S_2 , ja tämän intervention myötä ilmaantuu jaettu subjekti (\$), samalla kun jotain katoaa (a). (Lacan 1991 Kurjen 2012a, 68 mukaan.)

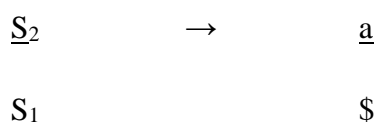

Kuvio 2. Herran diskurssi. (Kurki 301, 2008).

Herrasignifioija nimeää kaikki muut signifioijat, määrittäen niitä. Näkyvällä toimijalla on herran asema, josta toimitaan kohti Toista, mikä on alistettu herran tiedolle (Verhaeghe 2009, 43). Herrasignifioijan intervention totuus diskurssidynamiikassa on jaettu subjekti. Kun totuus on jaettu subjekti, niin tuotteena, menetyksenä on representoimaton objekti. Toimijan suhde Toiseen ylemmällä tasolla merkitsee, että herra tuottaa tietoa Toisesta ja tämä tieto perustuu muille signifioijille (Verhaeghe 2009, 43–44). Herrasignifioijan määrittelemät signifioijat alistavat subjektin ja objektin alleen, mutta eivät tavoita subjektia tai objektia. (Kurki 2008, 301.) Herran diskurssi on psykoanalyysin kääntöpuoli ja sen ainoa vastakohta on analyttinen diskurssi. Herran olemus tukeutuu (S_1) herrasignifioijan funktioon ja orjan oma kenttä on puolestaan tieto, (S_2). (Lacan 1991; Kurjen 2012a, 72 mukaan; Ks. Hegel 1976.) Vanhanaikainen herran diskurssin suhteessa modernin kapitalismin herran diskurssiin muuttaa tiedon paikkaa. Kapitalistinen riisto tekee proletariaatin tiedosta hyödytöntä ja proletariaatille palautetaan vain herran tietoa – ja tämän takia proletariaatti on vaihtanut herraa. Jäljelle jäänyt herran olemus, nimittäin se, ettei hän tiedä mitä haluaa. Herran diskurssin todellisen rakenteen muodostaa nyt se, että orja tietää erityisesti sen mitä herra haluaa. Muutos vanhanaikaisen ja modernin herran diskurssin välillä implikoi uuden diskurssimuodon, joka asettuu pönkittämään modernin herran asemaa. (Lacan 1991; Kurjen 2012a, 75–76 mukaan.) Tämä uusi diskurssimuoto on yliopistodiskurssi. Diskursseissa on tärkeää se, minkälaisen intervention ne tekevät tilanteeseen. Herran diskurssissa, S_1 puuttuu S_2 kenttään, jolloin ilmaantuu \$ ja katoaa objekti a. Herrasignifioijan toiminnan kohteena on tieto (S_2), joka on kaikkien muiden signifioijien verkko.

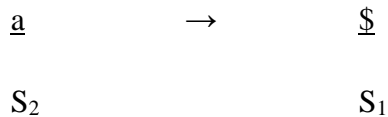
Herran diskurssin mahdottomuus ja kyvyttömyys johtuu siitä, ettei ole olemassa Toisen Toista. Kun herran kyvyttömyys kohdataan Symbolisessa järjestelmässä, se johtaa käsittelemättömästä Reaalisesta johtuvan ahdistuksen myötä loputtamaan Imaginaarisen herrahahmon etsintään, joka lopulta kykenisi antamaan vastauksen. (Verhaeghe 2009, 124–125.) Modernissa tilanteessa herran tietämättömyys on verhottu kaikkietävyyyteen – yliopistodiskurssiin. Herran diskurssi ja yliopistodiskurssi toimivat kestävinä tilanteissa, jossa fundamentaalifantasia on kognitiivis-affektiivinen käsikirjoitus, jonka avulla subjekti voi omaksua Imaginaarisen position suhteessa Toiseen (mt., 187). Tieto erotetaan orjasta, ja tämä tekee vallankumouksesta lähes tai kokonaan mahdottoman. Herran paikalle asettuu yliopistodiskurssissa tieto (S_2) ja totuuden paikalle asettuu herra (S_1). Vanhanaikaisessa tilanteessa orja tiesi totuuden herran halusta, orjalla oli tieto, orja oli

erottamaton osa tietoa. (Kurki 2012a, 76.) Herran diskurssissa orja (\$) on totuuden paikalla, samalla kun näkyvän toimijan paikalla, eli halun paikalla on herra (S_1). Yliopistodiskurssin eri haarat on valjastettu pitämään yllä modernin herran diskurssia. Yliopistodiskurssin suhde valtaan on keskeinen. Nykyinen poliittinen diskurssi ei ole vanhanajan kuninkaan diskurssi, vaan yliopistodiskurssin takana lymyävä kapitalistin diskurssi. (Kurki 2012a, 77–79.) Psykoanalyysi pakottaa siihen käsitykseen, ettei tiedon halulla ole suhdetta tietoon, se ei johda tietoon. Tietoon johtaa hysteerikon diskurssi. Todellinen herra ei tahdo tietää mitään, hän tahtoo vain, että asiat sujuvat. (Lacan 1991; Kurjen 2012a, 81 mukaan.) Lacanilainen subjekti on rakenteeltaan sellainen, että tieto-opillinen uteliaisuus täytyy provosoida siitä esiin. Hysteerikon diskurssiin pääseminen vaatii dialektista työtä ja sitä mahdollistaa analyytikon diskurssi.

Kuvio 3. Yliopistodiskurssi. (Kurki 301, 2008).

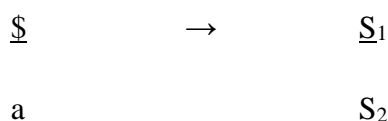
Yliopistodiskurssissa halun paikan ottaa tieto (S_2). Tiedon toiminnan kohteena on mahdottoman kuilun yli objekti (a). Totuuden paikan tiedon alla ottaa herra, se on tiedon kyseenalaistamaton pohja, jota ei voida sen asemasta johtuen kyseenalaistaa tässä diskurssin rakenteessa. Näkyvän toimijan toiminnan perustana on toisin sanoen herrandiskurssi, eli jokin herra (S_1) on päättänyt näin. (Kurki 2008, 301.) Yliopistodiskurssissa tieto pakottaa subjektin desubjektivoivan tiedon tuotteeksi herran takuulla. Yliopistodiskurssi nojaa herran diskurssiin ja molempien toiminta perustuu neuroottiselle illuusiolle Toisen Toisesta, eli perustavasta herrasignifioijasta. Herran asema johtuu herran hallitseman teorian sijasta, herraan liitetystä ideologiasta. (Verhaeghe 2009, 108–109.) Yliopistodiskurssi on herran diskurssia ylläpitävä ja herran diskurssi mahdollistaa yliopistodiskurssin. Jaettu subjekti on menetyksen paikalla täysin irrotettu suhteesta tietoon, joka ei tavoita objektia mahdottoman kuilun ylitse ylätasolla (Kurki 2008, 301). Yliopistodiskurssin Toinen on ennemminkin herran takaaman tiedon tuottama objekti, ei subjekti. Subjekti ilmaantuu tuotteen positiossa ja kohde on tiedon tuottama. Objektista tuotettu tieto on kuitenkin täysin herran takaaman tiedon tuottamaa, tuotetulla subjektin ja totuuden positiossa olevan herran välillä on kyvyttömyys. (Verhaeghe 2009, 95–96.) Tiedon takaavan herran ja jaetun subjektin välillä alhaalla on aina diskurssin kehikossa sijaitseva kyvyttömyys (/). Kurki käsitteellistää tämän niin (2008, 301), että tästä mahdottomuudesta johtuen kaikki subjektia koskevat ongelmat tulevat yliopistodiskurssissa sen ulkopuolelta, esimerkiksi geeneistä tai ympäristöstä.

Kuvio 4. Analyytikon diskurssi. (Kurki 302, 2008).

Lacanalaisen psykoanalyysin diskurssiteoriassa herran diskurssin ja yliopistodiskurssin ylläpitävän funktion vastavoima on kumouksellinen analyytikon diskurssi, joka perustuu psykoanalyysille. Lacanin diskurssiteoria on lacanalaisen psykoanalyysin formalisointi diskursseiksi, sekä psykoanalyysin merkityksen osoittaminen yhtenä diskurssina muiden joukossa. (Kurki 2008, 300–301.) Analyytikon diskurssissa analyytikko ottaa herran paikan, mutta toimii objekti a:na ja hänen puolellaan on tieto (S_2). Tieto on eri paikassa kuin herran tai yliopistodiskurssissa, nyt se on totuuden paikalla. Totuuden voi sanoa vain puoliksi, ja kaikki mitä voidaan tietää, toimii silloin totuuden rekisterissä. (Lacan 1991; Kurjen 2012a, 86,88 mukaan.) Analyytikon diskurssissa näkyvän toimijan paikalla on halun objektisyys (a), jonka kohteena on subjekti (\$). Symbolisessa osittaisena ja poissaolevana arvoituksena artikuloitu a, osoittaa toiminnallaan subjektin puutteen. Analyytikko kääntää subjektin huomion komplekseihin ja oireisiin, joita subjekti ei hallitse. (Kurki 2008, 302.) Oireet ovat merkki psyyken torjutusta, Reaalisen ytimestä, joka ei ole redusoitavissa Symbolisen ja Imaginaarisen rekistereihin.

Voidaan sanoa, että analyytikon diskurssissa sisäinen vietti luo tuotteena herrasignifioijan. Analyytikko voi omaksua näkyvän toimijan position vain subjektina jonka oletetaan tietävän, jolloin analysoitava puhuu ja tieto analysoitavasta tulee mahdolliseksi. (Verhaeghe 2009, 131–132.) Herrasignifioija on tuotteen ja menetyksen paikassa, se tuotetaan uudelleen. Nyt herrasignifioija ei ole subjektia ja objektia alistava, se on subjektivoitu (\$) alapuolelle. Totuuden paikalla oleva tieto (S_2) on diskurssin luonteesta johtuen tietoa jaetusta subjektista, kun ylätasolla objekti toimii kohteenaan subjekti. (Kurki 2008, 302.) Herra ei voi enää yksipuolisesti määrätä muita signifioijia, sillä ei ole alatasolla kyvyttömyydestä johtuen vaikutusta totuuden paikalla olevaan tietoon (S_2). Diskurssin subjektivoitu tieto (S_1) on toisin sanoen subjektin (\$) tietoa itsestään. Toisin sanoen diskurssissa totuutta ei anneta ulkopuolelta, vaan totuus on subjektin tietoa itsestään (mt., 302).

Kuvio 5. Hysterikon diskurssi. (Kurki 302, 2008).

Analyytikko saa analyyttisen kokemuksen aikaa hysterisoimalla diskurssin. Reaalisesta johtuvan ahdistuksen myötä subjekti ajautuu loputtamaan imaginaarisen herrahahmon etsintään, joka lopulta kykenisi antamaan lopullisen vastauksen. (Verhaeghe 2009, 124–125.) Hysterikon diskurssi on olemassa, riippumatta psykoanalyysista. (Kurki 2012a, 82–83.) Analyytikon diskurssi voi tehdä hysterikon diskurssin mahdollisemmaksi. Vaikka neuroottinen subjekti väistämättä kyseenalaistaa herransa, se ei lähtökohtaisesti halua kumota tätä. Jos herrasignifioija kumotaan, se voi johtaa ”normaalin” kielenkäytön radikaaliin uudelleen organisointiin, hajottaen vallitsevan Symbolis-Imaginaarisen representatiivisen. Hysterikon diskurssissa jakautunut subjekti (\$) haluaa tietää miksi on tämä henkilö, joka puhuu. Objekti a:na hän on pudonnut diskurssin vaikutuksesta, joka on omalta osaltaan aina joltain osalta särkynyt. (Lacan 1991; Kurjen 2012a, 84 mukaan.) Nyt näkyvän toimijan paikalla on jaettu subjekti joka kyseenalaistaa herran (S_1). Totuuden paikalla koko diskurssia pyörittää halun objektisyys (a), samalla kun tuotetaan dialektisoitua tietoa (S_2) kyseenalaistetusta herrasta. (Kurki 2008, 302.) Analyytikon diskurssi ja hysterikon diskurssi muodostavat toisiinsa tukevan vastaparin herran diskurssin sekä yliopistodiskurssin muodostamalle parille. Diskurssien parit muodostavat dynaamisen ja antagonistisen riippuvuussuhteen, jossa herra tarvitsee hysterikkoja joita hallita ja hysterikot herran joka antaa mielen heidän kyselylle sekä kyseenalaistukselle (mt., 302).

Tieto totaliteettina on politiikalle ominaista, luontaista. Analyytikon diskurssi asettaa tiedon syytetyn penkkiin (Lacan 1991; Kurjen 2012a, 81 mukaan). Psykoanalyytikko tarjoaa itsensä identtisenä objekti a:lle – siis sille, mikä esittää itsensä subjektille halun syynä. Tietämisen halu – tai tietopillinen vietti – on psykoanalyytikon herran ylle asettama. (Lacan 1991; Kurjen 2012a, 88 mukaan.) Hallitsevalla paikalla analyytikon diskurssissa on objekti a, mutta tämä ei tarkoita hallitsevuutta. Analysoitava subjekti on kohteena \$. Psykoanalyysin tieto on analyytikon diskurssissa S_1 , se on menetettyä ja torjuttua, jotakin poissa olevaa. Analyytikko ei tiedä analysoitavan tiedostamattoman sisältöä, vaan tekee tulkintaa tiedostamattoman tiedon merkityksestä, johon analysoitavan on itse kuljettava (Kurki 2012a, 90).

Diskursseissa työskennellään kohti totuutta. Se mikä on diskurssissa oikealla ylhäällä, työskentelee saadakseen totuuden esiin (Lacan 1991; Kurjen 2012a, 92 mukaan). Kertauksen vuoksi käyn läpi diskurssien keskeisimmät suhteet niin, että kirjainten paikkaa siirretään aina neljänneskierros eteenpäin. Vasemmalla ylhäällä sijaitsee diskurssin hallitsevan käskyn paikka. Herran diskurssissa herra representoi signifioijan muulle signifioijien kentälle. Herran diskurssi muodostaa näin jaetun subjektin \$ (totuus), samalla kun katoaa a (tuote). Herran diskurssi on ”normaalin” kielenkäytön lähtöpiste. Kun jaettu subjekti syntyy, menetetään halun objektisyys a. Seuraava rakenteellisesti

mahdollinen diskurssi, on hysteerikon diskurssi, kun termejä siirretään yksi paikka nuolten osoittamiin suuntiin. Hysteerikon diskurssissa, hysteerisen kyseenalaistamisen kohteeksi asettuu herra. Hysteerikon diskurssissa jaettu subjekti dialektisoi herransignifioijasta uutta tietoa, kun totuuden paikalle asettuu objekti a. Seuraava rakenteellisesti mahdollinen diskurssi, on analyytikon diskurssi. Analyytikon diskurssissa käskyn paikan ottaa a, sen kohteen ollessa jaettu subjekti. Menetetty tieto S_1 merkitsee nyt psykoanalyttista tietoa tiedostamattomasta. Kaikki tieto johon diskurssi tähtää, asettuu totuuden asemaan. Yliopistodiskurssissa käskyn paikan ottaa tieto ja sen kohteeksi asettuu oppilas a. Totuuden paikalla on herra ja silloin menetetään jaettua subjektia koskeva tieto.

2.6 Fantasia ja ideologia

Jokainen psyyke kehittyy historiallisesti yhteisössä, kollektiivisen toiminnan tuloksena. Toisaalta psyyke kuuluu yhdelle ruumiille, jonka hallusinatoriset ja masturbatoriset puolet ovat ristiriidassa psyyken kollektiivisten ominaisuuksien kanssa. Fantasia vastaa tähän ristiriitaisuuteen. (Kurki 2008, 296.) Imaginaarinen fantasia tarjoaa substanssin, johon subjektin halu kiinnittyy. Fundamentaalfantasia on Imaginaarinen rakennelma niihin Reaalisen kohtiin, joihin Symbolisella ei ole täsmällistä vastausta. Fundamentaalfantasia sisältää subjektille ominaiset positiot suhteessa ensimmäiseen Toiseen, eli ruumiiseen ja nautintoon, sekä toiseen Toiseen, eli tietoon ja auktoriteettiin. Fundamentaalfantasia on luonteeltaan kestävä Symbolis-Imaginaarinen, eli representationaalinen rakennelma. (Verhaeghe 2009, 337.)

Puhe sisältää aina subjektiivisia merkityksiä ja psykoanalyysin näkökulmasta ongelma on, että subjektiivisia merkityksiä hallitsee Imaginaarinen fantasia (Sivenius 2001, 254). Fantasia koordinoi ihmisen halua, eli kertoo mitä ihminen haluaa ja näin ihmisen ruumis sekä toiminta yhdistyvät signifioijien järjestelmään. ”Fantasia liittää ainutlaatuisen ruumiin kollektiiviseen symbolis-imaginaariseen konstruktion, jota kutsutaan usein ’maailmaksi’ tai ’todellisuudeksi’ ”. Ihmisen haluamisen tapa rakentuu subjektin ja partikulaarille subjektille ominaisen fantasian rakentumisen myötä. (Kurki 2008, 296.) Kun Imaginaarinen kuvaruutu on subjektin keskeinen mediaattori, fantasia hallitsee ja todellinen on marginaalissa (Lacan 2004b, 107–108).

Lacanilainen subjekti rakentuu suhteessa puutteeseen sekä nautintoon ja tällaisia subjekteja on vain diskursseissa (Kurki 2008, 298). Ideologiakritiikissäni analysoin erilaisia diskurssien dynamiikkoja, joissa subjektin rakenteet toimivat suhteessa Symboliseen järjestykseen. Iso Toinen jota käsitellään,

on ideologiakritiikissäni taustan ideologia, jonka Imaginaarinen julkisivu on fantasia. Fantasia ohjaa subjektin halua, eli koko suhtautumista toisiin ihmisiin ja kollektiiviseen maailmaan, eli Toiseen (mt., 296–297). Fundamentaalfantasian avulla hysteerinen subjekti onnistuu ratkaisemaan sisäisen jakautumisensa niin, että itse subjektin rakenne ei hajoa. Tyypilliset hysteeriset oireet ovat torjuntaa. Torjunta ja torjutun paluu ovat kaksi saman yhtäaikaisen prosessin osaa. (Verheaghe 2009, 348). Fundamentaalfantasiassa tapahtuva toisto mahdollistaa muutoksen (mt., 338). Subjekti voi kohdata oireen tiedostomattomia merkityksiä vain narsistisen egon Imaginaarisen konstellaation hajottamalla (Lindell 2001, 247). Tämä prosessi on fundamentaalisen fantasian läpäisy.

Fantasian lävistäminen vastaa siirtymää halusta viettiin. Halu on puolustuskeino viettiä vastaan, sen ilmaantuminen tarkoittaa, että subjekti on luopunut vietin ylimäärästä. Tällöin vietti joutuu lain verkkoon, noidankehään, jossa objekti a voidaan saavuttaa lain tasolla kadonneena. Kastratio tarkoittaa kieltäytymistä jouissancesta, jotta se voitaisiin tavoittaa halun lain nurinniskaisessa asteikossa. Fantasia on kangas tai kuvaruutu joka erottaa halun vietistä. (Žižek 1998, 209.) Ihmisen halusta ei ole pääsyä suoraan nautintoon (jouissance), siinä voidaan vain hyväksyä omat oireet (sinthomet) olemisen perustana – subjektin positiivisen olemisen takaajina. Symbolisessa järjestyksessä asetetaan halun laki. Halu suojaa subjektia vietiltä, kontrolloimattomalta Reaalisen ytimen kohtaamiselta. Reaalisen menetys on deterministinen dialektiikka, jossa väistämätön primaaritorjuntaan liittyvä poisleikkaaminen, kirjoitetaan yhä uudelleen fallisena puutteena subjektin ja Toisen välisessä suhteessa. (Verhaeghe 2009, 236–237.) Subjekti törmää perustavaan puutteeseen Toisessa. Halun objektin dialektiikka johtaa siihen, että on olemassa subjektin halu ja Toisen halu. (Lacan 2004d, 214–215.) Toisen halua ylläpitää subjektia alistavien herran diskurssin ja yliopistodiskurssin muodostama pari, kun totuus subjektin halusta on mahdollista analyytikon ja hysteerikon diskurssien kautta.

Fantasian funktio ideologiassa on tilanteen todellisen kauheuden sumentaminen. Fantasian ja Reaalisen ytimen suhde on kuitenkin monimutkaisempi, sillä fantasian avulla tämä kauhu voi representoitua Imaginaarisen rekisterissä. Fantasiaa lävistää jännite: Sen autuas hallitseva unelma tila, jota mikään ei häiritse tai turmele on fantasia₁. Fantasian destabilisoiva kateus, kaikki mikä Toisessa ärsyttää on fantasia₂. Fantasia₁ ja fantasia₂ ovat kolikon kaksi eri puolta. (Kurki 2004a, 15–17.) Subjektin fundamentaalfantasia on primaaridefenssin määräämä sekundaaridefenssin toiminta, joka asettuu toimimaan toistomekanismina. Toisto on symbolis-Imaginaarisessa prosessoitu versio vietistä suhteessa Toiseen. Symbolis-Imaginaarisesti prosessoimaton toistopakko on alkuperäinen kohtaaminen Reaalisen ytimen, a:n kanssa. (Verhaeghe 2009, 186.) Fantasialla on ambivalentti funktio. Se suojaa subjektia mahdottomalta Reaalisen ytimeltä ja mahdollistaa samalla Reaalisen

representaatiot, joiden kautta väistämättömät Reaalisen kohtaamiset eivät ole subjektille liian traumaattisia. Sekundaaritorjunta on kielellinen prosessi, joten oireet ovat tulkinnan mahdollistavia defensiivisiä representaatioita.

Fantasia luo subjektipositioden moninaisuuden, joten on vaikea selvittää kuka milloinkin fantasioi. Subjekti voi vaihtaa identifioitumista yhdestä positioista toiseen (Kurki 2004a, 17). Halu, joka fantasiassa ”toteutuu”, ei ole subjektin omaa, autenttista ja hänen itsensä luomaa. Fantasia on vastaus subjektin Toiselle esittämään kysymykseen ”Entä teille?”. Fantasia ”toteuttaa” Toisen halua sellaisena kuin subjekti sen fantasioi. Fantasia kertoo minulle, mitä olen toisille, mitä muut minusta haluavat. (Žižek 1998, 194–195; Kurki 2004a, 17.) Fantasia kertoo meille mitä mitä olen toisille. Ihmisen halun kysymys ei ole ”Mitä minä haluan?”, vaan ”Mitä muut haluavat minusta?”, ”Mitä muut näkevät minussa?”, ”Mitä minä olen noille toisille?”. (Žižek 2007, 49.) Näin rakentuu fundamentaalinen fantasia, johon pääsyn psykoanalyysi voi estää. Ihmisen halu on Toisen halua, sitä määrittää Symbolinen järjestys. Iso Toinen määrittää ennalta Symbolisen tilan, jossa elämme. Se on transendentiaali a priori, formaali verkosto, joka on annettu etukäteen ja rajaa kollektiivista inhimillistä toimintaa käytännössä. (Mt., 15) Iso toinen määrittää myös mitä sääntöjä voimme rikkoa, asettamalla nämä säännöt (mt., 41–42). Jos ison Toisen eksplisiittisten sääntöjen kyseenalaistaminen vaikuttaa mahdottomalta, niitä voidaan kyseenalaistaa niiden implisiittisen, säädettömän ylijäämän kautta (Žižek 2004, 68–69). Tämä ei ole kuitenkaan mahdollista, ennen kuin fantasia on läpäisty.

Ideologian päämääränä on oikeuttaa keinot, jotka ylläpitävät ideologiaa, eikä se palvele mitään (Žižek 2011, 149). Ideologia toimii Symbolisessa, tuottaen aina ylimäärän, jonka se pyrkii integroimaan. Se mitä leikataan pois Symbolisessa, palaa aina Reaalisessa (Lacan 2004a, 53; Žižek 2011, 132). Reaalisen ydin on traumaattinen piste, joka palaa aina, kaikista Symboliseen integroinnin yrityksistä huolimatta. Oire pysyy aina Symbolisen ylimääränä. (Žižek 2011, 127.) Oireen paluu on toisto, joka vahvistaa Imaginaarisen väärintunnistamisen ja Symbolisen statuksen historiallisena välttämättömyytensä, samalla mahdollistaen tulkinnan sekä muutoksen. Symboliset rituaalit ovat esimerkki Symbolisen järjestyksen tavoista tuottaa lisänautintoa. Kun Reaalisen ydin yritetään integroida Symboliseen, se kohotetaan samalla mahdottomaksi asiaksi, yleväksi objektiksi. Ylevä objekti pyritään redusoimaan Symboliseen antamalla sille merkitys ja merkityksen tarkoitus on suojata Reaalisen ytimen traumaattiselta läsnäololta ja vaikutukselta. (Mt., 130–131.) Ideologia tai mikä tahansa muu iso Toinen, on prototyyppi Symbolisen järjestyksen toiminnasta.

Subjektiviteetin perustana pidetään usein kokemusta minuudesta. Olen subjekti kun voin sanoa itselleni: ”Mikään tiedostamaton mekanismi joka ohjaa tekojani, aistimuksiani tai ajatuksiani, ei voi

ottaa minulta pois sitä mitä minä näen ja tunnen juuri nyt”. (Žižek 2007, 53.) Tietoinen minä on Imaginaarisen kautta väärintunnistettu sisäistetty Toinen, jonka perusteista emme ole tietoisia (Widen 1981, 160). Psykoanalytikko voi riistä subjektilta tämän perustavan fantasian. Kun subjektin perustava fantasia on mahdoton, subjektista tulee tyhjä (mt., 54). Tyhjä subjekti voi ratkaista nautintotaloutensa uudella tavalla, kun tiedostetaan ero subjektin halun ja Toisen halun välillä. Subjekti voi tuottaa uuden herrasignifioijan, joka asettaa muut signifioijat uusiin suhteisiin ja asemiin. Psykoanalyysin viimeinen momentti on se, kun subjekti hyväksyy olemisensa sellaiseksi, ettei iso Toinen sitä oikeuta (Žižek 2011, 191).

Žižek käyttää äiti Teresan pyhimysmäisiä toimia Kalkutassa esimerkkinä fantasian kuvaruudun esityksestä. Kalkutta toimii niissä esityksenä kolmannesta maailmasta ja se esitetään maanpäällisenä helvettinä, johon äiti Teresa tuo toivon säteen lannistetuille – sen lisäviestin kera, että köyhyys täytyy hyväksyä tienä pelastukseen. Ideologiset edut ovat että, äiti Teresa estää huomion kiinnittämisen kurjuuden varsinaisiin syihin, eli toiminta estää tilanteen politisoimisen. Hän tarjoaa länsimaisille rikkaille mahdollisuuden sijaislunastukseen, laittamalla rahaa äiti Teresan toimintaa tukeville tileille. Ja kolmas maailma voidaan esittää maanpäällisenä helvettinä, jonka kärsimyksiä vain hyväntekeväisyys (ei poliittinen toiminta) voi hiukan helpottaa. (Kurki 2004a, 20–21.) Fantasia toteuttaa funktiotaan ja tekee traumaattisesta Reaalisen kohtaamisesta siedettävää ja mahdollista. Hyväntekeväisyys on diskurssin lisänautintoa, se on subjektin halun kiinne kohta, jonka Imaginaarinen fantasia tarjoaa. Tämä fantasia toimii sellaisen ison Toisen illuusiona, jonka etu on tilanne, jolle ei nähdä poliittista ratkaisua. Tällaisten fantasioiden avulla Symbolisessa järjestyksessä toimiva ideologia kerää subjekteja puheyhteisöksi, koheesioksi joka ylläpitää diskurssia, jossa joku kerää sen tuottaman lisänautinnon.

Ideologian perustava operaatio on jonkin kohottaminen mahdottomuuteen, Reaalisen ytimen representaatioksi. Ideologia pitää fantasian tasolla yllä Reaalisen ytimen kohtaamista ja toisaalta välttelee tätä samaa Reaalisen ydintä aktualisuuden tasolla. Ideologia vakuuttaa meille, ettei sitä voi koskaan kohdata, ettemme koskaan tavoita Reaalista. (Kurki 2004a, 27.) Ideologia upottaa meidät jokapäiväisen elämän symboliseen järjestykseen, toimien fantasian kautta. Fantasiassa halua ei tyydytetä, vaan sitä pidetään yllä (Žižek 2011, 198). Ideologia on kaikkialla jossa koemme ”todellisuuden”. Ainoa paikka, jossa ideologialla ei ole sijaa, on objekti a:n aluetta, se on Reaalisen ydin. Objekti a mahdollistaa ideologian arvostelun ja tuomitsemisen, mutta välittömästi, kun väitämme astuvamme objekti a:n positioon, palaamme ideologian alueelle. (Glynos 2001, 210–211.)

Mahdottomuus on yksi Reaalisen aspekti, niin että se tapahtuu, mutta sitä ei voida pitää yllä eikä integroida. Illuusio on välttämätöntä, koska jokin ottaa aina mahdottoman Asian, eli materialisoituneen Reaalisen ytimen paikan, koska sitä ei koskaan voida saavuttaa. Sisäinen mahdottomuus joka ei ole kontingentti, voi projisoida ulkoiseen syyllisyyteen joka on kontingentti. Historiallisessa tilanteessa jokin ryhmä tai hahmo ottaa mahdottomuuden tyhjän paikan, esimerkiksi juutalainen. (Kurki 2004a, 28.) Tällöin Symbolisessa järjestyksessä ison Toisen paikalla oli kansallissosialistinen ohjeellinen aatejärjestelmä. Fantasia vakuuttaa subjektille, että toinen on riistänyt tältä pääsyn nautintoon (joussaince) ja nauttii ylen määrin. Se väittää, että pääsy nautintoon on mahdollista, toisen ylenmääräiseen nautintoon puuttumalla. Näin fantasia kiinnittää ihmisen halun johonkin substanssiin Symbolisessa järjestyksessä. Hegemonisen ideologian positio voidaan saavuttaa vain niin pitkään, kun sen identifikaatio toimii suhteessa sen tuottamaan säädettömään ylimäärään. Prosessi häiriintyy, kun se tiedostetaan. (Žižek 2011, 211). Ihmisen halu kiinnittyy siis suurelta osin tiedostamattomasti Imaginaariseen illuusioon fantasian objekti a:sta, tuottaen mahdollista lisänautintoa.

Fantasian toiminta on ison Toisen, esimerkiksi ideologian kollektiivista vaikutusta yksilötasolla. Ideologian toiminnan ehto on identifikaatio. Imaginaarinen identifikaatio tapahtuu suhteessa ideaaliminän kuvaan, jossa identifioidumme johonkin itsellemme miellyttävään representaatioon. Symbolinen identifikaatio tapahtuu suhteessa paikkaan, josta meitä tarkkaillaan ja tarkkailemme itseämme, representaation ollen miellyttävä. (Žižek 2011, 178–179.) Yksilötasolla ideologia operoi Imaginaarisena konstellaationa, fantasiana joka koordinoi ihmisen (subjektin) halua. Psykoanalyttisen etiikan maksiimiksi voi lacanilaisittain määritellä, peräänantamattoman subjektin oman halun lähestymisen, fantasia-skenaarioiden lävistäminen ja niiden radikaali uudelleenorganisointi (Žižek 2011, 198–199).

Nykyaikainen politiikka on uudelleenmääritelty asiantuntijahallinnon taitona, toisin sanoen politiikkana ilman politiikkaa, aina tämän päivän suvaitsevaan liberaaliseen monikulttuurisuuteen kokemuksena Toisesta, jolta on viety toiseus. Tämä idealisoitu Toinen, joka tanssii kiehtovia tansseja ja jolla on ekologisesti kestävä holistinen lähestymistapa todellisuuteen. (Žižek 2004, 46.) Näitä voisi nimittää ideologian totuuden peittäviksi, Toisen fantasia konstellaatioksi. Nykyajan ideologian perustava taso, on todellisuuttamme strukturoivan fantasian taso, jossa elämme kaukana ideologioiden jälkeisessä yhteiskunnassa (Žižek 2011, 76). Kyyninen etäisyys on itse asiassa yksi fantasiaa ylläpitävistä mekanismeista. Emme ota asioita vakavasti, säilytämme ironisen etäisyyden, silti teemme niitä yhä. Ideologia on subjektien toimintaa diskurssien dynamiikassa, Symbolisessa järjestyksessä.

Psykoanalyysin päämäärä on fantasian lävistäminen, eikä se tarkoita vapautumista idiosynkraattisten fantasioiden otteesta ja mahdollista todellisuuden kohtaaminen sellaisena kuin se on, vaan jotain päinvastaista. Jokapäiväisessä elämässämme olemme uponneet fantasian strukturoimaan ja tukemaan todellisuuteen, oireet häiritsevät tätä uppoamista, oireet todistavat psyyken torjutun tason olemassaolon ja toiminnan. Fantasian lävistäminen tarkoittaa paradoksaalisesti itsensä identifioimista täysin fantasian kanssa – sen fantasian kanssa joka nimittää ylimäärää, joka vastustaa uppoamistamme jokapäiväiseen todellisuuteen. (Žižek 2004, 53.) Ainoa keino ymmärtää myös poissa olevaa, torjuttua, on representoida sitä Symbolisen ja Imaginaarisen rekisterien avulla. Tiedostamaton manifestoituu representatiivisen maailman aukkoina, kuiluina subjektissa, joista halu nousee esiin (Lacan 2004a, 28). Tulkinnan myötä tiedostamaton on Toisen diskurssi (Lacan 2004c, 131). Tulkinta suoritetaan aina isän-nimen alla, eli Symbolisessa järjestyksessä. (Žižek 2011, 116.) Psykoanalyysin päämäärä on mahdollistaa Symbolisen järjestyksen perustava uudelleenjärjestely, sen sisällä toimien.

Fantasia on rauhoittaja ja aseistariisuva, se tarjoaa Imaginaarisen skenaarion, joka mahdollistaa Toisen halun pohjattomuuden kestämisen, kun tämä häiritsevä ja mahdoton sulautetaan osaksi todellisuuttamme (Žižek 2004, 54). Meidän tulisi erottaa siinä, minkä koemme fiktiona, reaalisena kova ydin, jonka kestäminen vain tekemällä siitä fiktion. Idea eroaa postmodernista doksasta, jonka mukaan ”todellisuus” on diskursiivinen tuote, symbolinen fiktio, jonka havaitsemme väärin substantiaalisena, autonomisena entiteettinä. (Mt., 55.) Todellisuus on rakentunut fiktion lailla. Symbolinen järjestys mahdollistaa todellisuuden organisoinnin (Widen 1981, 226).

Poststrukturealismissa subjekti redusoidaan subjektivaatioon, eli perustavalla tavalla ei-subjektiiivisen prosessin vaikutukseksi. Esimerkiksi Foucault artikuloi erilaisia tapoja, joilla yksilöt omaksuvat subjektipositioita. Lacanilainen subjekti on abstraktio, josta on vähennetty kaikki kokemisen tavat, historiallisen prosessin ”subjekteina”. Lacanilainen subjekti on tyhjä paikka, joka on Symbolisen rakenteen puute, eli signifioijien subjekti. Žižek asettaa subjektin vastakkain subjektivaation vaikutusten kanssa. Subjektivaatio naamioidaan rakenteessa olevan puutteen, eli subjektin perustan sinthomena. Signifioijan subjekti on oman representaationsa epäonnistumisen vaikutus. Tyhjän subjektin olemisen puutteen mahdollistaa, jokaisen subjektia koskevan Symbolisen representaation epäonnistuminen. Subjektin paradoksi on se, että se ei ole jotain enemmän kuin epäonnistuvat representaatiot siitä, vaan subjektin ”oman” signifioijan löytymisen mahdottomuus on sen ehto. (Žižek 2011, 272–273.) Lacanilaisen psykoanalyysin subjekti on universaali ja minimaalinen, se on rakenne. Ideologikritiikissä tarkastellaan subjektin rakenteen toiminnan eettisyyttä, mahdollisissa sosiaalisissa sidoksissa ja suhteissa.

2.7 Biovallan mahdollistama homo sacer

Žižek käyttää ideologikritiikissään Giorgio Agamben käsitettä homo sacer (ks. Agamben 1998). Erottelu heihin joita kohdellaan lailliseen, Symboliseen järjestykseen osallisina, ja heihin joita kohdellaan homo sacerina. Erottelu ei ole vain horisontaalinen, vaan myös vertikaalinen, niin että samaa henkilöä voidaan käsitellä näillä eri tavoilla. Meitä kohdellaan lain tasolla kansalaisina, laillisina subjekteina, kun taas säädyttömällä yliminälisän tasolla, tyhjän ja ehdottoman lain tasolla, meitä kohdellaan homo sacerina. Jos et voi muuttaa ideologisten sääntöjen eksplisiittistä kokoelmaa, voit yrittää muuttaa niiden alla olevien säädyttömien, kirjoittamattomien lakien kokoelmaa. (Žižek 2004, 68–69.) Fantasian rakenne tulee eritellä sen julkilausuttuun puoleen (fantasia₁) ja sen implisiittiseen (fantasia₂) puoleen. Psykoanalyysillä voimme lävistää fantasian ja paljastaa ideologian toiminnan, esimerkiksi siinä kuinka se mahdollistaa yksilöiden luokittelun etiikkaan ja arvoihin perustuvana käytäntönä. Ison Toisen otteesta vapautettu autonominen subjekti, kykenee erittelemään subjektin halua Toisen halusta. Silloin subjekti artikuloi halun totuuden osittain, puutteellisesti.

Lain sisä- tai ulkopuolinen kansalainen voidaan redusoida puhtaaksi elämäksi, jota voidaan kutsua myös homo saceriksi (Agamben 1998, 168; Schinkel 2014, 161). Agambenin erottelussa on täysiä kansalaisia, jotka ovat osa poliittista yhteisöä. Homo sacerit ovat elossa, mutta eivät ole osa poliittista yhteisöä. He ovat väestöä, joka on redusoitu biopolitiikan objekteiksi. (Žižek 2004, 127–128.) Homo sacer -subjekti kytkeytyy lacanilaisen psykoanalyysin ja diskurssiteorian diskurssidynamiikkoihin – herran diskurssiin ja yliopistodiskurssiin – Toisen määräämänä ja alistamana subjektina. Homo sacer toimii käsitteellisenä siltana lacanilaisesta psykoanalyysistä ja diskurssiteoriasta biopolitiikkaan. Biopolitiikka on biovallan mahdollistamaa. Biopolitiikka on elämän prosessien hallinnointia populaation tasolla (Lemke 2010, 429). Hysterikon diskurssi on dynamiikka, joka mahdollistaa analyytikon diskurssin avulla, subjektia määräävien ja alistavien diskurssidynamiikkojen kyseenalaistamisen, jopa kumoamisen.

Kansalaisuus perustuu inkluusiolle, joka implikoi ekskluusion, mikä on homo sacer (Schinkel 2014, 165). Biovallalle perustuva inkluusion ja ekskluusion dynamiikka johtaa siihen, että sille perustuva biopolitiikka hallitsee niin laillisia, kuin laittomiakin kansalaisia. Itseasiassa koko suvereeniteetin (valtio) valta, perustuu homo sacerille, sillä inkluusio on mahdollista vain suhteessa itse vallan prosessin tuottamaan ulossuljettuun (McVeigh 2013, 83). Symbolisen järjestyksen, eli lain ja fantasian suhde on kaksinainen. Fantasia ylläpitää symbolista järjestystä, samalla implisiittisesti rikkoen sitä. (Glynos 2001, 202.) Sosiaaliset ylimäärät ovat ideologian toiminnan ehto. Niin pitkään

kun sosiaalisen ylimäärä tunnistetaan ”normaaleina” poikkeuksina ja sattumina, jotka voidaan ratkaista nykyisen systeemin kautta, ideologia pitää otteessaan. Kun fantasia läpäistään ja oireen kanssa samastutaan, tunnistetaan sosiaalisen ylimäärät, itse järjestelmän välttämättöminä, ”normaalin” toiminnan tuotoksina. (Žižek 2011, 213.) Fundamentaalfantasia kiinnittää subjektin halun, ylläpidettävän ideologian sosiaaliseen oireeseen, eli ylimäärään.

Agamben biovalta on seurausta etuoikeutetusta signifioijasta, väkivaltaisesta herrasta, joka mahdollistaa biopolitiikan ruumiiden tuoton ja ulkopuolelle sulkemisen, eli puhtaan elämän tuoton. Biovalta tällaisena entiteettinä edellyttää toimiakseen oman suvereenin vallan hallitsevan aseman, joka mahdollistaa poikkeukset. (Tagma 2009, 409–410, 423.) Valtiot mahdollistavat biovallan, sillä valtiolla on suvereeni valta-asema suhteessa sen tuottamiin ja sisään- sekä ulossuljettuihin subjekteihin. Lacanilaisessa psykoanalyysissä kaikki ”normaali” kieli perustuu herrasignifioijan toimintaan, jonka representoiman herran aseman takaa ja toiminnan ylläpitäjä on viime kädessä ideologia. Luentaani biovallasta voi määritellä uus-marxilaiseksi – siinä mielessä, että työssäni se on ensisijaisesti elämää määräävä ja alistavaa vallankäyttöä (Cooter & Stein 2010, 112).

Homo sacer -käsitettä ei pitäisi vesittää radikaalidemokraattisen projektin aineksi, sillä sen päämääränä on vain neuvotella ja määritellä uudelleen sisään- ja ulossulkemisen rajat, niin että Symbolinen kenttä olisi avoimempi äänille, jotka julkisen diskurssin hegemoninen kokoonpano sulkee ulos (Žižek 2004, 133–134). Esimerkiksi Laclau ja Mouffe radikaalidemokratia sisältää demokraattisen tasa-arvon ideologisen universaalin, joka eksplisiittisesti näyttää avaavan partikulaarien sosiaalisten kamppailujen suhteellisen autonomian, muun muassa feminismi tai sosialismi. Samalla ideologia kuitenkin implisiittisesti tekee kaikista näistä partikulaareista kamppailuista mahdollisia, vain viittaamalla radikaalidemokraattiseen poliittiseen diskurssiin. (Žižek 2011, 153.) Žižekin ajattelussa anarkismi ja vallankumouksen teemat ovat aina läsnä.

Agamben analyysin mukaan postpolitiikassa itse demokraattinen julkinen tila on naamio, joka kätkee sen tosiasian, että lopulta olemme kaikki homo sacereita. Žižekin mukaan Agamben jakaa tässä idean – kuten Adorno ja Foucault – että yhteiskuntiemme kehityksen salainen päämäärä on hallinnoitu maailma, jossa meidät kaikki redusoidaan biopolitiikan objektien statukseen (Žižek 2004, 136). Rationaalinen ja tehokas moderni herra, jonka toimintaa ei eksplisiittisesti ohjaa ideologia, voi asiantuntijuutensa perusteella luokitella kenet tahansa homo saceriksi. Schinkel jakaa biovallan keskeiset elämän luokittelun prosessit, valtion sisäisiin yhteiskunnan kansalaisiin ja ulkoiseen puhtaaseen elämään, sekä valtion sisällä moraalisesti hyviin sekä huonoihin kansalaisiin (Schinkel 2014, 156). Jakoja tekemällä biovalta yhtä aikaa tuottaa ja hallinnoi populaatiota. Edes laillinen

kansalaisuus, osallisuus poliittisessa yhteisössä ei suojaa potentiaaliselta positiolta biovallan objektina.

Muodollinen kansalainen on biovallasta johdettava biopolitiikan kategoria, joka on seurausta moraalista jaottelusta, ”hyvien”, ”aktiivisten” ja ”huonojen”, ”passiivisten” välillä. Se mahdollistaa myös kansalaisten redusoinnin puhtaaksi elämäksi (homo saceriksi), mikäli kansalainen ei integroidu yhteiskuntaan toivotulla tavalla. (Schinkel 2014, 167–168.) Agamben asettaa Foucault’n biovallan konseptin yksilön tasolle ja tarkastelee populaation normituksen sijasta sen poikkeuksia lakina, mikä on näennäisesti rikkomaton ja implikoi oman poikkeuksensa. (Mt., 162.) Poikkeustilan mahdollistaa mikä tahansa väistämätön häiriötekijä, joka alistetaan biovallalle, esimerkiksi vuonna 2010 syntynyt velkakriisi (Kioupkiolis 2014, 146). Poikkeustilan logiikkaa perustuu absoluuttisen, kyseenalaistamattoman tyhjän lain toiminnalle, joka on riippuvainen herran diskurssista ja sitä tukevasta yliopistodiskurssista. Poikkeustilassa kaikki yksilöt ovat potentiaalisia homo sacereita, joilta voidaan ulossulkemalla riisua poliittisia ja sosiaalisia oikeuksia (mt., 147–148).

Globaalissa liberaalin demokratian hegemoniassa poikkeustilan syyt ja seuraukset nimetään autoritäärisesti, ne ulkoistetaan. Prosessia voidaan nimetä ”postpoliittiseksi” biovallaksi, joka operoi itse määrittelemässään loputtomassa poikkeustilassa, lopulta vapaana kaikesta, myös omista perustavista säännöistään. Se on laaja poliittisen vallan yhdistelmä, joka yhdistää teknologisen pragmatismia, poikkeustilan, suvereniteetin ja biovallan. (Kioupkiolis 2014, 146). Häiriötekijät ovat väistämättömiä, sillä Reaalinen on yksi inhimillistä todellisuutta rakentavista osista. Mahdottoman on yksi Reaalisen ominaisuus ja jokin ottaa aina mahdottoman Asian paikan. Sisäinen mahdottomuus joka ei ole kontingentti, projisoituu ulkoiseen syyllisyyteen joka on kontingentti. Historiallisessa tilanteessa jokin ryhmä tai hahmo ottaa mahdottomuuden tyhjän paikan. (Kurki 2004a, 27–28.) Sen sijaan, että ideologiaa yksinomaan kyseenalaistettaisiin oman mahdottomuutensa tuottajana – se pyrkii loputtomasti integroimaan Symbolisaatiota vastustavan pisteen ja samalla oikeuttamaan itse tuottamansa keinot, aina seuraavan täydellisen syntipukin tai ongelman ratkaisemiseksi. Ideologia ei palvele mitään, vaan pyrkii aina oikeuttamaan sen asemaa ylläpitävät ongelmat, haasteet ja keinot.

Singulaareista konkreettisista elämistä muovataan biopolitiikalla abstraktioita, tieteen objekteja, hallinnollisia ongelmia ja teknisiä haasteita (Lemke 2010, 431). Foucault’n konsepti biovallasta on ratkaiseva käänne, jossa biologinen elämä, historiallisena prosessina, ajautuu politiikan keskeiseksi objektiksi (Cooter & Stein 2010, 110). Biovalta tuottaa biologisen ruumiin (Agamben 1998, 6). Agamben biovallassa keskitytään kysymykseen biologisesta puhtaasta elämästä sellaisenaan, jota herra jakaa lain tasolla ystäviin sekä vihollisiin, biopolitiittisiksi ruumiiksi. Foucault’n biovalta on

enemmän normalisoivana ja normin suhteen poikkeavien tunnistamisen mekanismi, joka suojelee elämää populaation tasolla. (Schinkel 2014, 161–162.) Kielellä on aina integroiva funktionsa isännimenä. Toisaalta myös Foucault'n biopolitiikan konsepti on uusi tapa järjestää politiikka ja elämä suhteessa toisiinsa (Foucault 2013, 39–41). Biopolitiikka on moderni tapa käyttää valtaa. Biopolitiikka perustuu uudelle poliittiselle tiedolle, jota käyttävät modernit professiot – luoden ja uudelleen määritellen ”elämän” populaationa, sekä sen hallinnoinnin. (Lemke 2010, 429–430.) Post-politiikan politiikalle on luontaista (poliittisen) vallan siirtyminen asiantuntija-hallinnoijille, jotka eivät ylläpidä poliittista riippumattomuuttaan. Tällöin poliittinen auktoriteetti on alisteinen esimerkiksi kansainväliselle talousvallan keskittymille. (Kioupkiolis 2014, 146). Sosiaalityön arvojen ja etiikan tarkastelu, tarjoaa läpileikkauksen yhden tällaisen profession toiminnan perusteista.

Žižek kyseenalaistaa ensimmäisen maailman narsistisen, hedonistisen elämädoktriinin, jossa ihmiselämällä on epäämätön itseisarvo, joka asettuu kaikkien arvojen yläpuolelle: ensimmäisen maailman ihminen palvoo elämänsä ja järjestää koko maailmansa tämän elämän palvelujen vaatimalla tavalla. Samalla kaikki, mikä ei tottele tätä fundamentalistista länsimaista doktriinia, leimataan ”fundamentalistiseksi”. (Kurki 2004a, 36.) Liberaalista demokratiasta on tullut keskeinen läntistä maailmaa rakentava kategoria, mukanaan vapaiden markkinoiden ekonomia, kuluttaminen ja hedonistinen kulttuuri (Kioupkiolis 2014, 143–144). Jopa sellaiset eettiset käsitteet kuin Toinen, palvelevatkin vain länsimaista ideologiaa, sillä loppujen lopuksi niiden saarnaajat sanovat: ”Ole sellainen kuin minä, niin minä kunnioitan sinun toiseuttasi.” (Kurki 2004a, 36; Ks. Badiou 2004). Sellaisetkin pintapuolisesti yksinkertaiset käsitteet kuin vapaus ja suvaitsevaisuus, on otettava kriittiseen tarkastelun kohteeksi.

”Post-poliittisen” biovallan voi nähdä neoliberalin hegemonisen ideologian keskeisenä strategiana (Kioupkiolis 2014, 144). Žižekin ja minun lähtökohta on se, että me kaikki olemme osallisia liberaalissa kapitalismin ideologiassa. Imaginaaristen egojen kuolonkamppailu on miten asiat ovat, ei miten niiden on oltava (Widen 1981, 190). Žižekin totalitaarisen johtakan dialektiikka, paljastaa samankaltaisuuden moderniin herraan, jonka toimintaa tukee yliopistodiskurssi. Modernin herran voima on performatiivisen väärinkäsityksen kaavassa: subjekteja on olemassa vain yliopistodiskurssin desubjektivisoituina objekteina, biovallan kohteina. (Žižek 2011, 236.) Liberaalin demokratian biovallan mahdollistamasta biopolitiikasta, on lyhyt matka totalitarismiin. Jos demokratian suvereniteetti on kansassa, mutta kansa on vain kokoelma vallan kohteita, silloin hallitsija tai hallitsijat voivat hallita viattomasti, sillä he ovat kansan ruumiillistuma (mt., 237). Post-poliittinen globaalin kapitalismin biovalta perustuu, kuten kaikkien herrojen toiminta, ideologialle, ei teorialle tai historialliselle välttämättömyydelle. Ideologia joka takaa nykyisen hegemonisen

toiminnan, on uusliberaali kapitalismi. Nykyisen hegemonisen diskurssin keskeinen imperatiivi on ”nauttikaa!”, mutta psykoanalyysi tarjoaa meille ainoan diskurssin, jossa ei ole pakko nauttia (Žižek 2007, 104). Diskurssidynamiikkojen ja Symbolisen järjestyksen yhteydessä lacanilainen psykoanalyysi mahdollistaa psykoanalyysin luennan poliittisena.

3. TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN

Tutkielmani perustuu teoriapohjalle, jota ei ole laajemmin hyödynnetty sosiaalityön tieteellisessä tutkimuksessa. Realistina on todettava, että tutkielman toteuttamista mahdollisti pro gradu - tutkielmaan liittyvä erityinen tieteellinen vapaus, kun tutkielman tekeminen sisältyy opintoihin, eikä rahoituksesta ole tarvinnut huolehtia. Monista aiheen valintaan liittyvistä kysymyksistä, tutkimuksen rahoitus nousee monessa mielessä kynnyskysymykseksi (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 53–56). Vaikka ammattietiikka on tunnistettu 2000-luvulla kehittyväksi sosiaalityön tutkimuksen suuntaukseksi, teoreettista perustaani ja ratkaisujani ei voi pitää sosiaalityön näkökulmasta erityisen trendikkäinä. Prototyypin kehittäminen ja pioneirihankkeen asema, pakotti tekemään laajaa teoreettista pohjatyötä, jotta tutkielman tekeminen oli mahdollista. Työtä mahdollisti osaltaan viimeisinä vuosikymmeninä uudelleen virinnyt, mannermaisen filosofian traditioon kiinnittyvä tieteellinen keskustelu lacanilaisesta psykoanalyysista. Erityisesti filosofian alalla kansainvälisenä johtotähtenä on ollut Slavoj Žižek. Muodostin tutkielmassani käyttämäni teorian keskeisten lacanilaista psykoanalyysia hyödyntävien teoreetikkojen ajattelua hyödyntäen. Tavoittelin sellaista teoriapohjaa, joka rakentaa siltaa myös käytännön toimintaan, sillä sosiaalityön erityispiirteeksi sosiaali- ja yhteiskuntatieteenä, luetaan sen poikkeuksellinen yhteys käytännön toimintaan. Tavoitteelliseksi hahmotelmaksi muodostui yhteiskunta- ja sosiaalitieteellinen filosofia, jonka analyysi kohdistuu sosiaalityön käytännön kannalta tärkeään aihepiiriin ja tekijöihin.

3.1 Tutkimustehtävä

Tutkielman tavoite on tehdä ideologiakriittistä sosiaalityön arvojen ja etiikan tutkimusta. Kriittikini kohdentui postmoderniksi tunnistettuun sosiaalityön ammattietikkaan, keskeisenä havaitsemani hegemonisen ideologian vastaparina. Teorialähtöinen tutkielmani käsittelee aineistoa signifioijina, jotka ovat subjektien toimintaa. Subjektien toiminta rakentuu mahdollisiksi sosiaalisiksi siteiksi eli diskurssidynamiikoiksi. Ideologia toimii signifioijien sekä diskurssidynamiikkojen pohjalta ja sen välittävä mekanismi subjektien tasolle on fantasia.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- Minkälainen hegemoninen ideologia on tunnistettavissa sosiaalityön arvojen ja etiikan diskurssidynamiikoista, sekä subjektitasolla sitä ylläpitävästä fantasiasta?

- Minkälaisia teoreettisia ja potentiaalisia käytännön seuraamuksia löydettyllä hegemonisella ideologialla on sosiaalityölle?

Tavoitteeni on havainnollistaa ammattieettisen toiminnan sidokset ideologis-poliittiseen yhteiskunnalliseen kontekstiin. Samalla asetan kyseenalaiseksi havaittujen ideologisten sidoksien vaikutukset ammattieettiselle toiminnalle ja tavoitteelliselle sosiaalityölle. Lähtökohtani on, että sosiaalityö on sosiaaliseen todellisuuteen suuntautuvaa, interventioille perustuvaa tavoitteellista toimintaa. Lisäksi sosiaalityö on sosiaalisen todellisuuden ja siihen kohdistuvan toiminnan tieteellistä arviointia, sekä arvioinnille perustuvan parhaan mahdollisen tiedon tuottamista ja välittämistä, esimerkiksi formaalisti kouluttamalla.

3.2 Tutkimuksen lähtökohtia ja aineiston rajaaminen

Tutkielmani on teoreettinen, sen aineistoa on sosiaalityön arvoja ja etiikkaa käsittelevä tieteellinen kirjallisuus. Käyttämäni kirjallisuutta ohjaavat asettamani tutkimuskysymykset, joihin pyrin vastaamaan. Kirjallisuuden relevanssin määrittää se, miten hyvin voin aineiston pohjalta vastata tutkimuskysymyksiini käyttämälläni analyysimenetelmällä. Analyysini kohteena oli tieteellisiä kirjoja (N=2) ja tutkimusartikkeleita (N=14). Tämä on analyysini kohde sen suppeimmassa merkityksessä, eli pääasiallisesti sosiaalityön arvoja ja etiikkaa koskeva tieteellinen kirjallisuus. Luonnollisesti myös monet muut lähdeluettelostani löytyvät artikkelit ja kirjat ovat analyysini kohteena siinä merkityksessä, että analysoin niiden sisältöä lacanilaisen psykoanalyysin ja diskurssiteorian lähtökohdista ja sitä kautta kommentoin sosiaalityön arvoja ja etiikkaa.

Analysoin tieteellistä kirjallisuutta teoria- ja metodilähtöisesti, käyttäen hyväksi lacanilaista psykoanalyysia ja lacanin diskurssiteoriaa, sekä näille perustuvaa ideologiakritiikkiä. Aiemmin tällaista tutkimusta ja ajankohtaista kommentointia on tehnyt erityisesti slovenialainen filosofi Slavoj Žižek (Žižek 2011). Žižekkiä seuraten tutkielmani liittyy slovenialaiseen Lacan-koulukuntaan, jota luonnehtii ideologis-poliittisen kentän keskeisyys ja filosofisten perusteiden korostuminen kliinisen ajattelun kustannuksella. Tieteen kentällä työni teoreettisten lähtökohtien luokittelu ei ole yksiselitteistä. Kaikkea käyttämäni teoriaa yhdistää tietyssä mielessä mannermaisen filosofian perinne. Esimerkiksi Žižekin ideologiakritiikkiin kuuluu hegeliläistä dialektiikka mukaileva luenta, missä skenaarioita dialektisoidaan, eli käsitteitä laitetaan liikkeelle. Psykoanalyttinen metateoria ja lacanilainen diskurssiteoria toimivat ankkureina, jotka sitovat dialektiikan systemaattiseen teoreettiseen rakenteeseen. Ideologian toimintaa voi selittää lacanilaisen diskurssiteorian

diskurssidynamiikoiden toimintana, tai esimerkiksi Žižekin fantasia käsitteen kautta. Lacanilaiseen psykoanalyysiin liittyy myös strukturalismi, esimerkiksi Ferdinand de Saussuren lingvistiikan kautta. Monet teorioiden sovellukset ja tulkinnat sivuavat tai kietoutuvat myös Marxilaiseen filosofiaan.

Koska valitsemani teoriaperusta on sosiaalityöntutkimukselle innovatiivinen ja uusi, on luonnollista, että ensin aihepiiriä lähestytään teoreettisesti, tieteellisen perustutkimuksen aikein. Tutkielmani soveltaa kattavasti esimerkiksi Žižekin, Verhaeghen ja Kurjen ajattelusta johdettua teoriaa. Žižekin *Ideologian ylevä objekti* -työn lisäksi, lacanilaista teoriaa kasaava ja soveltava merkkiteos on Verhaeghen (2009) *Normaaliudesta ja muista mielenhäiriöistä*. Erityisesti Lacanin diskurssiteoriaa käsittelee Kurjen (2012) *Lacanin diskurssiteoria*. Suoraan tutkielmassani käyttämäni teoriaa käsitteleviä ja sitä soveltavia tutkimusartikkeleita ei ole julkaistu ylenpalttisesti, ainakaan englanniksi ja suomeksi. Se oli yksi työni haasteista ja toisaalta yksi keskeinen motivaation lähde. Syystä tai toisesta, ainakin tutkielmani aihepiiriä koskeva mannermaisen filosofian perinne, on keskittynyt enemmän kirjojen julkaisuun. Luonteeltaan tutkielmani on siis uuden tiedon kuvaamiseen, löytämiseen ja selittämiseen pyrkivä. Tutkielma toimii myös teoria- ja metodiperustan potentiaalinen demonstraationa. Kun teoreettinen, tietty käsitteellinen pohja on luotu, on helpompaa kartoittaa minkälaisen empiiristen ja muiden aineistojen käsittelyn teoria mahdollistaa ja soveltuu. Olen halunnut selvittää teoriapohjan soveltuvuutta sosiaalityön alaan, erityisenä sosiaali- ja yhteiskuntatieteen erityisalana.

3.3 Tutkimuksen eettisyys

Sitoudun tutkielmassani noudattamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan määrittelemiä hyvän tieteellisen käytännön periaatteita, jotka ovat tulleet voimaan 1.3.2013 alkaen. (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012). Ohjetta ovat sitoutuneet noudattamaan suomessa kaikki yliopistot ja valtaosa ammattikorkeakouluista. Pohjolan mukaan (2007, 17) sosiaalitieteissä on keskeistä tutkimusprosessin kokonaisuuden eettisyys, koska tarkastelun keskiössä on inhimillinen elämä eri muodoissaan. Tutkimukseni etäännyttävä välittömästä inhimillisestä kontaktista siinä, että tarkastelen teoriapainotteisessa työssäni tieteellistä kirjallisuutta sosiaalityön arvoista ja etiikasta. Toisin sanoen, ilman informantteihin perustuvaa empiiristä aineistoa, olen vapautettu sen tietosuojaan sekä anonymiteettiin liittyvistä ongelmista. Empiirisen aineiston keräämiseen ja käyttämiseen liittyy sosiaalityössä usein erityisiä eettisiä ongelmia, kun informantteina ja tuotetun tiedon potentiaalisina sovelluskohteina on usein monella tapaa haasteellisessa tilanteessa olevia, määritellyn sosiaalisen marginaalin edustajia, joihin tutkijalla ja käytännön sosiaalityöntekijällä on valtasuhde.

Olen pyrkinyt yleisesti hyväksytyihin tutkimuksen eettisiin periaatteisiin, noudattamalla hyvän tieteellinen käytännön periaatteita ja olemalla työssä mahdollisimman huolellinen. Metodin ja teorian suhteen olen avoin, sillä jaan työni tiedeyhteisön kriittiselle tarkastelulle. Esimerkiksi näiden yleisten normien lisäksi työssäni korostan älyllistä vapautta, eli tutkijan oikeutta työstää uusia ja kritisoida vanhoja ideoita oman perustellun näkemyksen mukaisesti. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 43–44.) Erilaisuudesta huolimatta pro gradu -tutkielmani noudattaa tieteen tekemisen yhteistä perusjuonetta ja yleisesti hyväksytyjä periaatteita sekä käytäntöjä.

Myös teoreettisessa, luonteeltaan tieteellistä perustutkimusta mukailevassa tutkielmassa voi ja tulee reflektoida työn sisällön potentiaalisia seurauksia, myös mahdollisissa jatkotutkimus tai käytännön sovellustarkoituksissa, niin perusteellisesti kuin tämä on tarkoituksenmukaista ja mahdollistaa. Tutkijaa ei voida pitää moraalisesti vastuussa kaikista mahdollisista tulostensa sovelluksista, mutta kohtuullisella vaivalla tiedettävistä kyllä (Raatikainen 2004, 152). Ideologiakritiikin kannalta tiukka tieteen arvovapauden ja objektiivisuuden vaatimus on kuitenkin järjetön, sillä me toimimme kaikki ideologian värittämässä tiedon totaliteetissa. Raatikaisen mukaan objektiivisuus on ainakin tavoiteltava ihanne myös ihmistieteissä (mt., 152) ja käyttämäni teorian soveltamisen suhteen olen siihen pyrkinyt, mutta teoriani sisältää myös oman artikuloitavan eettisen maksiimin, jota on noudatettava. Olisi valheellista väittää, etten toivoisi tutkielmallani olevan poliittista merkitystä, siinä määrin kuin kaikki tutkimus jota tehdään, tulisi olla jossain määrin hyödyllistä eli vaikuttavaa. Kun toimitaan tiedon totaliteetissa, kaikki on poliittista, myös tekemättä jättäminen ja nykyisiin valtasuhteisiin vaikuttamatta jättäminen. Tutkimus ei vain kuvaa ja selitä, se myös tuottaa tietoa ja vaikuttaa, toivotusti saa aikaan seuraamuksia (Pohjola 2007, 24).

Koska tutkielmani on teorialähtöinen, yksi eettisesti kriittinen valinta on ollut epistemologinen, eli miten tutkimusta toteutetaan tiedon saamiseksi (Pohjola 2007, 19). Käyttämäni teoria perustuu erityisesti Jacques Lacanin psykoanalyysille ja diskurssiteorialle, sekä Slavoj Žižekin lacanilaiselle ajattelulle, jonka pohjalta hän on kehitellyt, erityisesti fantasian käsitteen kautta ideologiakritiikkiä. Lisäksi on mainittava Janne Kurki, joka on vuosien ajan kehittänyt psykiatrian ja psykoanalyysin ruohonjuuritason ajattelua lacanilaisen diskurssiteorian pohjalta. Myös Paul Verhaeghe on merkittävä työni lähtökohtiin vaikuttanut lacanilainen ajattelija psykoanalyysin kentältä. Teoriani ja aihepiirini ovat luonnollisesti rajanneet analyysin kohteena käyttämäni kirjallisuutta.

Teoreettinen tutkimus sosiaalityön arvoista ja etiikasta asettuu tutkimuseettisesti erityislaatuiseen asemaan. Teorialähtöinen aineiston lukemisen voi määritellä olevan eettisesti kestävää, niin pitkään kun tehtävät johtopäätökset pysyvät uskollisina käytetylle teorialle. Oleellista on tietysti sisäisen

loogisen ristiriidattomuuden lisäksi se, että teorialla on selitysvoimaa. Mikäli ideologian katsotaan olevan asianmukainen ja sosiaaliseen todellisuuteen vaikuttava ilmiö, silloin tutkielmallani voidaan tunnistaa olevan yhteiskunnallista relevanssia (Pohjola 2007, 28). Tieteenfilosofisesti lähtökohtani on realismi, eli käsitys, jonka mukaan jonkin tyyppisiä teoreettisia olioita voi olla olemassa, ihmismielestä, kielestä ja teorioista riippumatta. Realismi ottaa tieteen todesta, lähtökohtanaan se, että tiede pyrkii kuvaamaan todellisuutta tutkijasta riippumattomana. Toisin sanoen todellisuus ei realismin mukaan välttämättä rajoita pelkästään suoraan ihmisaistein havaittavaan. Maltillinen kriittisen realismin kanta on, että tieteellinen tieto on mahdollista ja suotuisissa tapauksissa, se on itseään korjaava mekanismi, joka oppii virheistään. (Raatikainen 2004, 70–73.)

Teoriapohjan ollessa lacanilaiselle psykoanalyysille ja Lacanin diskurssiteorialle perustuvaa ideologiakritiikkiä, eettinen tutkimus on silloin teorian puitteissa tapahtuvaa, kaikkea empiiristä värittävän ideologian tunnistamista. Tunnistetun ideologian sidoksista ammattietiikan ilmiöihin, voidaan todeta miten niiden havaitaan toimivan ja minkälaisia filosofisia sekä potentiaalisesti käytännön seuraamuksia toiminnalla voi olla. Ainoa eettinen maksiimi jota tavoitellaan, on psykoanalyysin määrittelemä, eikä mitään voida määritellä hyväksi toiminnaksi, kuin siinä määrin, että toiminta mahdollistaa psykoanalyttisen eettisen maksiimin tavoittelua. Sellaista tunnistettua sisältöä voidaan kritisoida, jonka havaitaan estävän eettisen maksiimin lähentymisen. Ideologian toiminnan analysointi lukuisilla tasoilla mahdollistaa sen potentiaalisten vaikutusten arvioimisen myös kaikkea empiiristä värittävänä taustatekijänä, eli toteutuvan poliittisen toiminnan käytännön vaikutusten arvioimisena. Siinä mielessä lähestymiseni on kriittistä realismia, joka hylkää varman tiedon ihanteen ja omaksuu fallibilistisen käsityksen inhimillisen tiedon erehtyväisyydestä, että mikäli ideologian toimintaa voidaan selittää tehokkaammin tai tarkemmin ja uskottavammin, niin teorian käsitteitä voidaan hylätä, korvata ja teorian sisältöä muokata sekä kehittää (Raatikainen 2004, 72–73).

4. AINEISTON ANALYYSI

Luvussa 4.1 käsittelen analyysin lähtökohtia etiikassa ja ammattietiikassa. Lisäksi suhteutan ammattietiikan pohdintoja muuttuvaan sosiaalityön kontekstiin. Kiinnitän ideologian toiminnan signifioiden tasoon, luoden pohjan analyysini jatkolle fundamentaalifantasian ja diskurssidynamiikoiden tasolla. Luvussa 4.2 kiinnitän huomion yliopistodiskurssin toimintaan herran diskurssia tukevana diskurssidynamiikkana postmodernissa ammattieettisessä kontekstissa. Yliopistodiskurssin ja herran diskurssin toimintaa kritisoi hysteerikon diskurssi. Luvussa 4.3 palautan herran diskurssia ja yliopistodiskurssia subjektin halutalouden tasolla ylläpitävään fundamentaalifantasian kognitiivisaffektiiviseen käsikirjoitukseen. Fantasia suojelee subjektia traumaattiselta Reaaliselta ja ylläpitää hegemonisen ideologian subjektia alistavaa Imaginaaris-Symbolista asemaa. Luvussa 4.4 määrittelen herran diskurssin yhteyden biovaltaan, sen toteuttaman identiteettipolitiikan kautta. Biovalta toimii käytännössä postmodernin asiantuntijan yliopistodiskurssina, mikä on biopolitiikkaa. Luvussa 4.5 saatan analyysini kerraten ja kooten loppuun. Lisäksi esitän miten psykoanalyysin eettistä maksiimia voidaan lähestyä.

4.1 Etiikka ja ammattietiikka – analyysin lähtökohtia

Etiikan voi määritellä tieteenalaksi, joka käsittelee moraalia ja siihen liittyviä periaatteita. perinteisesti etiikka on osa länsimaista filosofian perinnettä, tarkemmin moraalifilosofiaa. Erilaisten moraalifilosofisten määrittelyiden lisäksi etiikka esiintyy myös normatiivisina sääntöinä, standardeina ja periaatteina. (Banks 2006, 4–5.) Etiikka käsittelee yleisesti sitä, miten ihmiset kohtelevat toisiaan ja ympäristöään – mikä on oikein ja väärin, sekä mitkä piirteet tai ominaisuudet katsotaan hyviksi tai pahoiksi. Ammattietiikka käsittelee sitä miten ammattilaisten tulisi kohdella asiakkaita ja toisia, sekä minkälaisia ihmisiä ammattilaisten tulisi olla. (Banks & Williams 2005, 1005.) Ammattieettisiä periaatteita on koottu ohjeiksi ja säännöiksi kansainvälisellä ja kansallisella tasolla. Kansainvälisellä tasolla ohjeistoa hallinnoi sosiaalityön kansainvälinen liitto International Federation of Social Workers (IFSW) ja kansallisella tasolla, esimerkiksi Suomessa sosiaalityöntekijät sitoutuvat sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestön Talentian sosiaalialan ammattieettiseen ohjeistoon.

Sosiaalityön kansainvälinen liitto on linjannut sosiaalityön hyvinvointityöksi. Sosiaalityö on keskeinen instrumentti, millä hyvinvointipolitiikkaa ja hyvinvointipalveluita, sekä niiden taustalla

vallitsevia arvoja ja normeja toteutetaan yhteiskunnassa. (Niemelä 2011, 13.) Esimerkiksi IFSW esittämä ammattieettinen koodi, on kokoelma yleisiä eettisiä periaatteita, jotka ilmaisevat ammatin arvoja. Lisäksi on esitetty, että eettistä koodia tulee tulkita aina pitäen mielessä kyseisen profession eettinen traditio. Ammattietiikka on ymmärrettävissä vain profession eettisen perinteen kontekstissa. (Banks 1998, 215–216). Sosiaalityön arvot ja etiikka perustuvat historiallisesti hyvinvointivaltiolliselle ajattelulle, tästä johtuen niiden voidaan nähdä aiheuttaneen ristiriitoja sekä sopeutumisongelmia, suhteessa uusliberaaliin näkökulmaan. (Hugman 2003, 1032.) Ei ole sattumaa, että uusliberaalin kapitalismin yhteiskunnallista projektia, nimetään hyvinvointiyhteiskunnaksi. Arvoja ja etiikkaa ei lueta ideologisessa tyhjiössä, eikä niitä sovelleta valtasuhteista riippumattomassa tilassa. Uusliberaaliin kapitalismiin integroituneesta postmodernin sosiaalityön perspektiivistä, voidaan määritellä professionille keskeisiä käsitteitä uudella tavalla. Esimerkiksi sosiaalityölle keskeinen käsite voimaantuminen tai valtaistuminen (empowerment), voidaan määritellä yksilön aktiivisen roolin korostamisena ja kykynä ottaa vastuuta omasta elämästä (Pease 2002, 136). Nykypäivänä tunnistetaan esimerkiksi ikävaiheisiin sidottu keskustelu, kun nuorien syrjäytymistä pyritään estämään. Niemelän (2011, 41) mukaan nuorien valtaistaminen on syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden tietoisuutta sekä omaa aktiivisuutta korostavaa ja niiden varaan rakentuvaa.

Sosiaalityön etiikkaan vaikuttaa globaalit trendit, joista johtuen sovellettu etiikka on ajankohtainen aihe. Samoista vanhoista eettisistä kysymyksistä nousee esiin yhä uusia versioita ihmisen vastuusta, ihmisyyden arvosta ja luonteesta, sosiaalisesta oikeudesta ja moninaisuuden tunnistamisesta sekä niukkojen resurssien jaosta. Nämä ja lukuisat muut tekijät vaikuttavat kontekstiin jossa sosiaalityötä tehdään. (Banks 2008, 1239.) Periaatteista, ohjeista ja säännöistä tehdään aina tulkintaa suhteessa sovellusalan traditioon ja ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen kontekstiin, joka on perusteiltaan poliittista. Ammatillinen tieto, käytäntöä koskeva lainsäädäntö ja ammattietiikka ohjaavat kaikkea ammatillista toimintaa.

Sosiaalityöntekijöiden oletetaan tietävän ja soveltavan ammattiliittojen ja järjestöjen laatimia eettisiä ohjeita. Eettiset ohjeet ovat periaatteiltaan velvollisuuseettisiä tai utilitaristisia. Velvollisuus etiikkaa perustuu itsessään oikeille tai väärille eettisille normeille, joiden noudattaminen itsessään takaa toiminnan eettisyyden, seuraamuksista välittämättä. Klassinen esimerkki velvollisuusetiikasta on Kantilainen moraalifilosofia. Utilitaristinen etiikka perustuu toiminnasta seuraavan suurimman hyvän periaatteelle, eli erikseen määriteltävälle tuloksellisuudelle. (Banks 2006, 29–30, 36.) Näiden ulkoisten sääntöjen, ohjeiden ja periaatteiden näkökulman lisäksi toimija- ja suhddepohjaiset etiikat ovat tuoneet keskusteluun työntekijöiden moraaliset ominaisuudet. Sosiaalityössä on keskitytty

tarkastelemaan näiden kahden näkökulman lisäksi, sosiaalityön etiikan soveltamista käytännön tilanteissa, korostaen käytännön toiminnan kompleksisuutta ja vuorovaikutuksellisuutta. (Juhila & Raitakari 2010, 57–58.) Sosiaalityön etiikan teoreettisen tutkimuksen lisäksi, käytännön ammattieettisen tutkimuksen ajatellaan tuottavan tärkeää tietoa, jotta eettisen refleksiivisyyden harjoittaminen olisi mahdollista (Banks & Williams 2005, 1019–1020). Näkökulma korostaa käsitystä postmodernin sosiaalisen todellisuuden epävarmuudesta ja moninaisuudesta, joka vaatii tietoista ja joustavaa moraalisesti aktiivista toimintaa yksilöiltä. Yleisten eettisten periaatteiden, ohjeiden ja sääntöjen soveltamisen käytännössä ei katsota olevan yksinkertaista mekaanista suorittamista.

Ammatillisen autonomian kannalta normatiivinen sosiaalityö on noussut toimija- ja suhddepohjaisen postmodernin kritiikin kohteeksi, kun uusliberaalin kapitalismin otteen vahvistuessa pelätään ammatillisen toiminnan kapeutumista, eettisen tradition kannalta kyseenalaiseksi tekniseksi suorittamiseksi. Kontrollointi, tarkkailu ja riskien hallinnointi on noussut työn keskiöön (Banks 2008, 1239). Teknis-rationaalinen riskienhallinnointi, on väestöön kohdistettua biopolitiikkaa, eli biovallan soveltamista. ”Postpolitiikka” redusoituu biopolitiikaksi, eli pelkän elämän hallinnoinniksi (Žižek 2004, 136). Postmodernit eettiset näkökulmat tunnistavat universaalit eettiset periaatteet, ohjeet ja säännöt välittäviksi työkaluiksi uusliberaaliin kapitalismille kytkeytyville ilmiöille, esimerkiksi kattokäsitteen uusi julkishallinto alle. Postmodernit näkökulmat korostavat usein painokkaasti aktiivisen moraalisen toimijan merkitystä, refleksiivisyyttä ja reflektioita, tunnistaen samanaikaisesti erilaiset normit vastavoimiksi näille kompetensseille. Banks on tunnistanut erilaisiksi toimija- ja suhddepohjaisiksi etiikan muodoiksi hyve-etiikan, hoivaetiikan ja postmodernin etiikan (Banks 2006, 54). Ideologia kritiikin kannalta määrittelen ne kaikki saman kattokäsitteen alle, postmodernina sosiaalityön ammattietikkana. Lacanilainen diskurssiteoria käsittelee diskurssien ilmisissä sijasta, performatiivisen kielen funktiota diskurssidynamiikkana (Kurki 2008, 292).

Banks (1998, 214–215) on tiivistänyt muuttuvan sosiaalityön keskeisiä piirteitä. Profession sirpaloituminen erityispalveluiksi ja asiantuntijatehtäviksi, on haaste professionaliselle identiteetille. Hallinnolliset ja organisatoriset ohjeistukset ja proseduurit ovat lisääntyneet ja kehittyneet, kapeuttaen professionaalista autonomiaa ja keskittyen käytäntöjen normittamiseen. Hallinnointi, riskien arviointi ja tarkkailu korostuvat sosiaalityön terapeuttien sekä muiden perinteisten roolien kustannuksella. Profession asiantuntija-asemaa haastaa esimerkiksi valtaistamisen sekä voimaannuttamisen periaatteet, jotka pyrkivät osallistamaan palvelun käyttäjiä aktiivisempaan rooliin asiakasprosessissa. Palvelun käyttäjää aktiivisuutta pyritään edistämään periaatteiltaan yhdenmukaisesti uusliberaalin kapitalismin näkökulmasta, kun asiakkaitakin määritellään ja

kutsutaan enenevissä määrin palveluiden kuluttajiksi, eli asiakkuutta redusoidaan markkinasuhteeksi. (Mt, 214–215.) Normatiivisen sosiaalityön postmoderni kritiikki suhtautuu epäluuloisesti työtä ohjaaviin normeihin, koska ne yhdistetään käytännön työlle haitallisten ilmiöiden tukijana ja mahdollistajana. Ammattietiikan kannalta käytännön työlle tunnistetut ilmiöt on usein liitettävissä uusliberaaliin kapitalismin ideologiaan. Toisaalta aktiivisen asiakkaan negatiivisten vapauksien korostaminen, on poliittisesti yhdenmukaista liberaalien kuluttajanoikeuksien edistämisen kanssa. Normatiivista sosiaalityötä kritisoivat näkökulmat, ratkaisevat uusliberaalin kapitalismin ongelmia sen omin keinoin, integroituen osaksi ideologiaa ylläpitävää diskurssiparia, kuten postmodernin asiantuntijan yliopistodiskurssin kuuluukin.

Postmodernin sosiaalityön tieto on epävarmaa, monimuotoista ja joustavaa. Sosiaalisesta todellisuudesta keskusteltaessa, sen kiistanalaisilla alueilla saatetaan tästä epävarmuudesta johtuen panna toimeen uusliberaalin ideologian tavoitteita (Parton 1994; Hugmanin 2003, 1030 mukaan). Uusliberaalissa kontekstissa etiikka saatetaan redusoida hallinnan tekniikaksi. Hallinnoinnin tekniikat ovat organisaation toimintatapoja, jotka pohjaavat uusliberaalin diskurssin perustaan ekonomiassa. Kapitalistin logiikka pyrkii etäännyttämään politiikan ja ideologian, väittäen niiden olevan ongelmien syy, samalla asettaen uusliberaalin demokratian ”postpolitiikan” ongelmien ratkaisuksi. Modernit professiot saavat hallinnoida omalla erityisalallaan, vain niin pitkään, kun ne voivat oikeuttaa toimintansa taloudelliseksi ja tehokkaaksi, modernin kapitalistisen herran vaatimusten mukaan. Gramscin mukaan hegemonia syntyy, kun pakottavia käytännön ongelmia ratkovat instituutiot manifestoivat implisiittisesti laajempaa elämän ja politiikan filosofiaa. On siis luonnollista, että kun kaikki keskeiset uuden yhteiskunnan instituutiot on alistettu markkinoiden ja talouden toiminnalle, pohjimmiltaan ekonomistinen uusliberalismi on silloin tapa, jolla ongelmat ratkaistaan. (Schwarzmantel 2005, 91.) Postmodernin sosiaalityön potentiaaliset positiiviset vaikutukset voivat olla subjektiivisen ymmärryksen ja sensitiivisen, yksilöllisen palvelun toteuttamisessa. Postmodernin sosiaalityön negatiiviseksi potentiaaliksi, jolla on taipumus toteutua suhteessa enemmän, Banks on tunnistanut organisatoriset proseduurit, jotka kytkeytyvät uuteen hallinnointiin, taloudellisuuteen ja tehokkuuteen. (Banks 2003; Hugmanin 2003, 1030 mukaan.) Emansipaation näkökulmasta ammattieettiset periaatteet, säännöt ja ohjeet voidaan nähdä vastavoimana sosiaalipolitiikkaa toteuttavan sosiaalityön ammatillisen toiminnan ulkopuolisille vaikuttimille. Hyvinvointivaltion asiakastyön ammatillisina sosiaalityöntekijät ovat katutason byrokraatteja, joiden toiminnan kautta sosiaalipolitiikkaa toteutetaan (Metteri 2012, 40). Sosiaalityöntekijät ovat lisäksi profession edustajia, jotka pyrkivät aktiivisina toimijoina ratkaisemaan käytännön ammattieettisiä ongelmia.

Tieteellisessä kirjallisuudessa sosiaalityön etiikasta on siirrytty enemmän kohti hyve- ja hoivaetiikkaa, sekä yleisesti kohti postmoderneja, monimuotoisia, diskursiivisia ja epäteoreettisia lähestymisiä. Samalla on siirrytty pois periaatteille tai seurausetiikalle perustuvista näkökulmista, sekä perustavista kaiken kattavista teorioista. Uusia näkökulmia kuvaa sosiaalisen todellisuuden monimuotoisuuden ja epävarmuuden korostaminen. Uusissa näkökulmissa on luovuttu universaalisti pätevistä abstrakteista periaatteista. (Banks 2008, 1242–1243.) Muuttuvaan sosiaalityöhön liittyen on esitetty huoli siitä, että sosiaalityölle on elintärkeää säilyttää joukko eettisen koodiston ydinarvoja. Toisaalta väitetään, että postmodernissa pirstaloituvassa sosiaalisella todellisuudessa on mahdotonta ylläpitää ideaa universaalista eettisestä koodista, ainakaan kansainvälisesti, yli kansallisvaltioiden rajojen. (Banks 1998, 215.) Esimerkiksi hyve-etiikka, esimerkkinä postmodernista sosiaalityön ammattietiikasta, pyrkii ratkaisemaan ongelmaa korostamalla ammattilaisen aktiivista moraalista toimintaa ja ominaisuuksia yksilönä.

McBeath ja Webb tunnistavat hyve-etiikan kannalta ongelmalliseksi nykyisen tilanteen, jossa sosiaalityön ja tavoiteltavan hyvän elämän suhdetta uudelleen määritellään päivitettyinä hallinnollisina proseduureina, ohjeina ja sääntöinä, riippumatta paikallisista olosuhteista ja inhimillisistä ominaisuuksista. (McBeath & Webb 2002, 1017.) Sosiaalityön postmoderneista eettisistä näkökulmista ongelmallinen on niin sanottu normatiivinen sosiaalityö. Länsimaisessa kulttuurissa, etiikkaa on systematisoitu opinkappaleiksi, joiden soveltaminen johtaa pakottamiseen, tiettyyn totalitarismiin, siitä syystä, ettei voida luottaa kattavaan sosiaalisen maailman moraalidiskurssiin. Kun subjekti omaksuu ja tuottaa postmodernin arkitodellisuuden signifioijia, päädytään pirstaleiseen sosiaaliseen todellisuuteen, jossa ainoa vastuullinen moraalinen toimija on minä itse. Foucault'n ajattelua mukaillen, postmoderni eettinen minä, on kriittisen itsetarkkailun teknologioiden tuotosta. Postmodernissa sirpaloituneessa maailmassa, kaikki tuotetut sosiaaliset lait ovat kyseenalaisia. (Hugman 2003, 1027–1028.) Silloin korostuu aktiivisen moraalisen toimijan vastuu, kun ammattietiikkaa toteutetaan epävarmassa ja monimuotoisessa kontekstissa.

Subjektit omaksuvat, muokkaavat ja tuottavat jatkuvasti uusia signifioijia. Kaikki ”normaali” kielenkäyttö lähtee tilanteesta, jossa jokin herrasignifioija asettaa kaikki muut signifioijat suhteisiin ja määrittelee niitä. Se on herran diskurssin diskurssidynamiikka ja kielen lähtöpiste. $S_1 \rightarrow S_2$. Kaikkien muiden signifioijien verkostoa kutsutaan tiedoksi. Kun herran takaaman tiedon verkosto alistaa subjektia, jaettu subjekti omaksuu, muokkaa ja tuottaa herran asettaman tiedon verkoston mukaisia signifioijia. Näin toimii neuroottinen standardisubjekti herran ja yliopistodiskurssin sosiaalisissa siteissä, kun alistutaan kielen integroivalle isän-nimelle. $S_1 \rightarrow S_2 \rightarrow \$ \rightarrow S_2$. Koska

subjektit ovat erillisiä ruumiita, tuottavat ne yksilöllisiä kielellisiä merkityksiä. $S_2 \rightarrow \$ \rightarrow S_2 = \left(\frac{S}{S}\right)$. Merkitystä vastustavan puomin yläpuolella on signifioija ja alapuolella on signifioitu. Yksittäiset signifioijat eivät kanna mitään merkitystä, ne saavat merkityksensä suhteessa jaetun subjektin osin tiedostamattomaan signifioituun, eli yksilön historialliseen herra signifioijien sekä muiden signifioijien toimintaan. Ideologialle alisteisessa tilanteessa, oleellista on kuitenkin se, että kaikki subjektit muodostavat merkityksiä herrasignifioijan määräämässä ja määrittelemässä tiedon kentässä. Diskurssidynamiikat saa toimimaan subjektin vietti, mikä synnyttää tarpeen subjektin olemisen puutteena. Kun subjekti on ideologiaan nähden alisteisessa diskurssidynamiikassa, subjektin tarve suodattuu fundamentaalifantasian mekanismien hallinnassa ihmisen haluksi. Tämän mekanismin kautta ideologia värittää kaikkea empiiristä. Kun subjekti tuottaa, muokkaa ja omaksuu jotain ristiriitaista suhteessa herrasignifioijaan, subjekti kyseenalaistaa herransa.

Eksplisiittisesti esitettyjen universaalien periaatteiden ajatellaan postmodernin sosiaalityön näkökulmasta edistävän lähinnä professionaalista statusta ja organisatorisille säännöille sekä ohjeille perustuvaa kaventunutta käytäntöä, joka muuntaa työn mekaaniseksi suorittamiseksi. Yksilöllistä erilaisuutta ja epävarmuutta korostavan näkökulman ajatellaan turvaavan ammatillisesti havaitulle avun tarpeelle perustuvan, tilanteisen ja refleksiivisen moraalisen käytännön. (Rossiter 2011, 981.) Voidaan väittää, että eksplisiittisille universaaleille oikeuksille perustuva käytäntö, mahdollistaa laajemmin asiakkaiden autonomian, jos yleisenä periaatteena on emansipatorinen politiikka. Tämäkään asetelma ei toimi, mikäli yleisiä periaatteita tulkitseva työntekijä on diskurssidynamiikassa ison Toisen alistama, hegemonista ideologiaa ylläpitäville subjekteille lisänautintoa tuottava. Kun normatiivista ammattietikkaa tulkitsee suhteessa isoon Toiseen autonominen subjekti, tuotetaan, muokataan ja luodaan herrasignifioijan kanssa ristiriitaisia signifioijia, eli kyseenalaistetaan herran asema. Jaettu subjekti kyseenalaistaa herran tiedon, $\$ \rightarrow S_1$. Hysterikko etsii aina lopullisen totuuden varmistavaa herraa, joka ratkaisisi halun objekti a:n ongelmat totuuden paikalla. Hysterikon diskurssissa tuotetaan dialektisoitua, kyseenalaistettua tietoa herrasignifioijasta. Hysterikon diskurssissa totuuden paikalla on halun objekti a, representatiivisesta maailmasta poisleikattu Reaalinen. Totuus on subjektin perustava puute, jota ihmisen halua ei koskaan täytä. Perustava tarve on vietti, mikä varmistaa subjektin toiminnan diskurssidynamiikoissa. Hegemonisen ideologian voi kumota psykoanalyttisellä tiedolla jaetusta subjektista, joka mahdollistaa uuden herrasignifioijan asettamisen, $a \rightarrow \frac{\$}{S_1}$. Analyytikon diskurssissa tuotetaan uusi herrasignifioija, niin että näkyvän toimijan positiossa on analyttikko ja totuuden asemassa on tieto. Kun tieto on totuuden positioissa, se voidaan lausua vain osittain. Psykoanalyytikon puolella oleva tieto, on psykoanalyysin tietoa

eettisestä. Totuuden lähestyminen ei ole helppoa, mutta se on mahdollista. Tiedostamaton on perin pohjin eettistä.

4.2 Postmoderni sosiaalityön ammattietiikka diskurssidynamiikoissa

On olemassa tutkimustietoa käytännön sosiaalityöstä, joka kyseenalaistaa eettisten ohjeistojen, teorioiden ja päätöksenteon mallien vaikutuksen konkreettisen työhön. Kirjallisuudesta ja ohjeistojen retoriikasta poiketen, esimerkiksi eettisen päätöksenteon malleja ajatellaan käytettävän intuitiivisesti ja tiedostamatta osana työskentelyä. (Banks 2008, 1241.) Tutkimustulokset ja hypoteesit ovat eräitä postmodernin sosiaalityön etiikan tutkimuksen perusteita, joiden perusteella perinteistä ammattietiikkaa kritisoidaan. Lisäksi sosiaalisen todellisuuden epävarmuutta korostavassa postmodernissa sosiaalityössä, päämäärien ja keinojen yhteydet tulkitaan usein heikoiksi, joten universaalien eettisten periaatteiden asema on kyseenalainen niiden tilanteisen relevanssin kannalta (McBeath & Webb 2002, 1018). Ammattilaisen toteuttama universaalien periaatteiden, ohjeiden ja sääntöjen soveltaminen tapauskohtaisesti nähdään ongelmalliseksi, kun professionaalinen tieto tai sen monopoliasema aiheesta sekä tilanteesta kyseenalaistetaan.

Marginaaleihin hajotetut moninaiset sosiaaliset ongelmat, eivät ole uusliberaalin kapitalismin näkökulmasta ehkäistävissä. Velvollisuuden sosiaalikasvatuksen myötä, asiakkaiden tulee ottaa aktiivisina kuluttajina vastuuta tilanteestaan. Postmodernia asiantuntijaa koskee sama logiikka, kun tuotetaan markkinoille sosiaalipalveluita. (Miller & Rose 1997, 143–144.) Herran ja diskurssin ja yliopistodiskurssin asemaa ylläpitää ideologiaa suojeleva fantasia, mikä ottaa huomioon ennalta järjestelmän epäonnistumisen. Esimerkiksi rakenteellinen köyhyys ei ole työn keskiössä, koska järjestelmä itse tuottaa sen ylimääränään. Normatiivisen sosiaalityön postmoderni kritiikki on yliopistodiskurssi, joka toimii yhteistyössä uusliberaaliin kapitalismin herran diskurssin kanssa. Yliopistodiskurssin diskurssidynamiikka on yksi neljästä mahdollisesta radikaalista diskurssista, jotka Lacan esittää diskurssiteoriassaan.

$$\begin{array}{ccc} \underline{S}_2 & \rightarrow & \underline{a} \\ S_1 & & \$ \end{array}$$

Eksplisiittisellä tasolla yliopistodiskurssi kritisoi normatiivista sosiaalityötä, pyrkien estämään uusliberaalin kapitalismin vaikutuksia, esimerkiksi sosiaalityön professionaalisen autonomian kapeutumista. Diskurssidynamiikka kuitenkin rajoittaa itse professionaalista autonomiaa, kritisoiden

ammattilaisen tiedon asemaa ja toiminnan perusteita, sekä kaventaen asiantuntijatoiminnan markkinoiden palvelutuottajaksi, jonka tuotetta aktiiviset kuluttaja-asiakkaat hyödyntävät. Yliopistodiskurssiksi voidaan tunnistaa, esimerkiksi asiantuntijat, jotka korostavat sosiaalisten interventiodien haittoja, niiden hyötyjen sijasta (Miller & Rose 1997, 135). Postmoderni asiantuntija on aktiivisen toimijan paikalla ja toiminnan suunta on fundamentaalifantasian puitteissa tunnistettu Imaginaarinen illuusio halun objekti a:sta. Kaikki Reaaliseen liittyvä yritetään integroida fundamentaalifantasian Symbolis-Imaginaarisen arkitodellisuuteen, eli objekti a:lle tunnistetaan ison Toisen asemaa ylläpitäviä defensiivisiä merkityksiä. Totuuden paikalla näkyvän toiminnan tiedon takaa herra, joka on diskurssidynamiikassa uusliberaalin kapitalismin herran diskurssi. Diskurssidynamiikkaa ylläpitää tuotettu lisänautinto, minkä kerää näkyvä toimija ja toimintaa tukeva herra.

Ammattieettiset periaatteet, ohjeistot ja säännöt ovat piirteitä joita liitetään usein professioihin. Yksi normien merkityksistä on professioaseman vahvistaminen. Koska professiolla on yksinoikeus johonkin ammatilliseen tietoon, asiakkaiden tulee voida luottaa profession edustajan asiantuntijuuteen sekä siihen, että tämä toimii rehellisesti, hyvän käytännön mukaisesti. (Banks 1998, 216–217.) Ammattieettisen ohjeiston toiminnan korostaminen professionaalisen statuksen edistämässä, liittyy postmoderniin normatiivisen sosiaalityön kritiikkiin. Kritiikki on yhdenmukaista kriittisen sosiaalityön näkökulmien kanssa, kun pyritään kyseenalaistamaan sosiaalityön ammatillisen toiminnan viattomuus. Voidaan kuitenkin esittää, että ammattieettisten ohjeistojen tarkoitus on ohjata sosiaalityöntekijöitä ja suojata asiakkaita (mt., 217). Ammatillisiin normeihin liittyen, tulee arvioida niin haittoja kuin hyötyjä. Ammattieettinen ohjeisto tukee ammatillista identiteettiä ilmaisemalla ammattiryhmän edustajien edustamat yhteiset arvot, mihin tulee julkisesti sitoutua (mt., 218). Normatiivinen perusta on julkilausuttu signifioijien kokoelma, jota tulkitsevat subjektin suhde hegemoniseen ideologiaan määrittelee sitä, miten autonomista tai alistettua merkitystä normeista tuotetaan. Kun havaitaan representatiivisen arkitodellisuuden tulkinnan tapahtuvan ideologialle alistaisessa sosiaalisessa siteessä, voidaan arvioida hahmotellun ideologian oikeutusta, sen sosiaalisten oireiden tulkinnan kautta.

Neljästä normatiivisesta päätehtävästä ammattilaisten ohjaaminen, asiakkaiden suojaaminen, professionaalisen aseman varmistaminen ja professionaalisen identiteetin turvaaminen, jotka Banks (1998, 221) on luokitellut, ainakin kahden ensimmäisen aseman voi nähdä kyseenalaistettuna. Paikalliset ja eriävät hallinnolliset sekä organisatoriset ohjeistukset ovat lisääntyneet ja tarkentuneet, antaen ammattietiikalle kilpailevan ja usein sisällöltään tarkemman ohjauksen käytännön työlle. Lisäksi voidaan ainakin epäillä erityisten paikallisten ohjeistusten kykyä taata sosiaalityön

asiakkaille, ainakaan mitään yleistä hyvää käytäntöä tai palvelua. (Mt, 221.) Niin pitkään kun yleiset eettiset periaatteet, ohjeet ja säännöt nähdään myös organisatoristen vastaavien kehitystä edistävinä, ne ovat uhka professionaalille autonomialle. Psykoanalyysin näkökulmasta ideologian vaikutus etiikan soveltamiseen on kuitenkin monimutkaisempi. Normatiivisen ammattietiikan tulkitseminen joidenkin ideologisesti ohjattujen organisatoristen sääntöjen puitteissa, ei ole historiallisesti vaihtoehtoon ja välttämätön tilanne.

Uusliberalismi tavoittelee eksplisiittisesti yksilöiden autonomiaa ja yritteliäisyyttä, mahdollistaen implisiittisesti uuden sosiaalisen hallinnoinnin tavan. Uuden julkishallinnon managerialismi nojaa henkilökohtaisen vastuun ajatukseen. Keskeisesti ideologiaa toteuttaa postmoderni asiantuntijan yliopistodiskurssi, joka vetoaa puolueettomuuteen ja tieteellisyyteen. (Hänninen & Karjalainen 1997, 21.) Siinä määrin kun uusliberaali kapitalistiherra mahdollistaa biovallan, se takaa postmodernin asiantuntijan yliopistodiskurssia totuuden paikalla. Postmodernin asiantuntijan yliopistodiskurssi toteuttaa biovallan mahdollistamaa biopolitiikkaa, joka tukee herran asemaa. Herran asema perustuu lopulta vain ideologian toiminnalle, joten uusliberaalin kapitalistin herran totuus on talous. Yliopistodiskurssin signifioijat jakavat subjekteista taloudellisen tiedon objekteja, joiden perustavaan puutteeseen tarjotaan ideologiaa ylläpitäviä subjektin halutaloudellisia ratkaisuja. Väistämättömät kohtaamiset traumaattisen Reaalisen kanssa, pyritään integroimaan Symbolis-Imaginaariseen, representatiivisen arkitodellisuuden fundamentaalifantasian kognitiivisaffektiivisen käsikirjoituksen mukaisesti.

Herran diskurssissa hallitsee laki (Lacan 1991; Kurjen 2012, 88–89 mukaan). Paralegaalisen biopolitiikan hallinnolliset toimenpiteet syrjäyttävät asteittain lain hallintovallan, tarjoten sen säädettömän ylimäärän, fantasian Imaginaarisena substanssina, johon subjektit voivat identifioitua ja kiinnittää halunsa (Žižek 2004, 142–143). Herran toiminta lain tasolla eksplisiittisesti, piilottaa sen implisiittiset kääntöpuolen, jossa teknis-rationaalisesti luetaan poikkeustilanteita tarkoituksenmukaisesti. Postmodernissa sosiaalityön yliopistodiskurssissa herran laki asettuu ehdottoman, kyseenalaistamattoman lain asemaan totuutena. Biovalta on tietoon ja totuuteen vetoavaa vallankäyttöä (Hänninen & Karjalainen 1997, 12). Yliopistodiskurssi peittää herran kyvyttömyyden kaikkietävyys, hämärtäen totuuden.

Ammattieettiset ohjeet liittyvät sosiaalityön professionaaliseen malliin, josta voidaan luopua, kun siirrytään uuteen kuluttajuuden malliin. Kuluttajakeskeinen malli peräänkuuluttaa kuluttajan oikeuksia ja käytännön työn kentän moninaisuutta. Äärimmilleen vietyä kuluttajakeskeinen työskentely johtaa ammattieettisestä työskentelystä luopumiseen ja teknis-hallinnollisen

suorittamisen korostumiseen. (Banks 1998, 224–225.) Ammattieettiset ohjeet, säännöt ja yleiset periaatteet voidaan nähdä vastavoimana kuluttajakeskeiselle näkökulmalle. Kuluttajakeskeinen malli liittyy ideologiaan, uusliberaalin kapitalismiin, joka pyrkii luomaan yhä uusia markkinoita, esimerkiksi julkiselle sektorille ja vähentää julkishallinnollisten professioiden valtaa. Sosiaalityön asiakkuuden redusointi vapaan kuluttajan toimintaan markkinoilla on kuitenkin erittäin ongelmallista, sillä ensinnäkään asiakkuus ei ole vapaaehtoista, eikä todellisia vaihtoehtoja tarjoavia sosiaalipalveluiden markkinoita juuri ole olemassa. Lisäksi, työntekijän ja asiakkaan välillä on todellinen valtasuhde. (Mt., 225.) Normatiivisen ammattietiikan kritiikki ajaa uusliberaalin kapitalismin kanssa yhdenmukaista ratkaisua sosiaalityön eettisiin ongelmiin.

Ideologia toimii taistelussa tunnistettua ongelmaa vastaan asettamalla kyseenalaistamattoman dogmin, esimerkiksi ihmisoikeudet, globaali kapitalismi ja niin edelleen, joka johtaa pakotettuun valintaan. Kun vaihtoehdot ovat liberaali demokratia ja fundamentalismi, ei ole mahdollista valita kuin fundamentalismi, sillä itse pakotetun valinnan niskaamme asettava liberalistinen parlamentaarisen demokratian poliittinen järjestelmä on silloin fundamentalistinen. (Žižek 2004, 41.) Vihollinen on ideologisen avaruuden ”tikkauspiste” eli point de capiton, mihin vaihtoehtojen moninaisuus yhdenmukaistetaan (Kurki 2004b, 27–28). Point de capiton on ideologisen avaruuden stereotypia, eli sisäryhmään ja ulkoryhmään jaottelun logiikka. Samalla periaatteella, kuin terrorismin vastaisen sodan vastapuolen ”tikkauspiste” oli fundamentalistinen pluralistisen suvaitsevaisuuden vastustaja. Nyt ”tikkauspiste” on postmodernin sosiaalityön näkökulmasta tunnistettu normatiivinen sosiaalityö. (Žižek 2004, 147.) Valinta joka tehdään, ei ole valinta ”postpoliittisen” rationaalisen uusliberaalin kapitalismin ja epärationaalisen, Symbolista järjestystä häiritsevät, ideologisen, mahdottoman politiikan välinen. Valinta on kahden politiikan välinen. Poliitiikan, joka alistaa subjektia ja pyrkii ylläpitämään asemaansa tai politiikan, joka pyrkii subjektien autonomiaan suhteessa ideologiaan.

Normatiivista sosiaalityötä kritisoivan postmodernin asiantuntijan yliopistodiskurssin kyseenalaistaminen on hysteerikon diskurssi. Hysteerikon diskurssi toimii analyytikon diskurssin kanssa yhteistyössä, vastaparina yliopistodiskurssille ja herran diskurssille.

$$\begin{array}{ccc} \underline{S} & \rightarrow & \underline{S}_1 \\ a & & S_2 \end{array}$$

Diskurssidynamiikassa näkyvän toimijan paikalla on jaettu subjekti, joka suuntaa hysteerisen kyselynsä herralle. Hysteerikko haluaa aina löytää perustavan herran kaiken takaa, joka takaisi

totuuden. Dialektisen materialismin periaatteiden mukaisesti, mitään perustavaa herraa ei kuitenkaan ole olemassa, eli ei ole olemassa Toisen Toista. Hysterikko ei koskaan löydä herraa, joka ratkaisisi halun objekti a:n, eli subjektin perustavan puutteen. Kerta toisensa jälkeen jaettu subjekti saa pettyä herran tiedosta määrittelemään Imaginaariseen illuusioon objekti a:sta, harhaan tunnistetusta substanssista Symbolisen verkoston erojen takaa. Koska koko subjektin halutalous on rakentunut arkitodellisuutta rakentavien herrasignifioijien varaan, kyseenalaistus johtaa yleensä vain herralta vaadittuun uuteen yritykseen integroida Reaalinen Symbolis-Imaginaariseen. Analyttikon diskurssi, voi kuitenkin auttaa hysterikkaa pyrkimyksissään autonomiseksi, suhteessa isoon Toiseen. Autonominen subjekti, joka ymmärtää eron ihmisen halun ja subjektin halun välillä, voi asettaa uuden herrasignifioijan.

Iso Toinen on prototyyppi Symbolisen järjestyksen toiminnasta. Toiminta voi olla monen muotoista, mutta se perustuu aina jollekin tunnistettavalle ideologialle, eli aatejärjestelmä tai aaterakennelma. Lacanin diskurssiteoriassa subjektit voivat olla kahdessa merkittävästi erilaisessa suhteessa ideologiaan, joko diskurssidynamiikoissa, joissa ideologia alistaa subjektia tai diskurssidynamiikoissa, joissa subjekti on autonominen suhteessa ideologiaan. Herran diskurssi ja yliopistodiskurssi tukevat toisiaan, ylläpitäen hegemonista ideologiaa, samalla alistaen subjektia. Herran diskurssissa ja yliopistodiskurssissa, jokin ideologia on aina hegemonisessa valta-asemassa, sillä kaikki ”normaali” kielenkäyttö perustuu aina jollekin herrasignifioijalle. Koska mitään perustavaa herrasignifioijaa ei ole olemassa, herra on aina tyhjä herra. Tyhjän herran asema isona Toisena, on olemassa vain niin pitkään kuin subjektien toiminta on sille alisteista fundamentaalifantasian rakenteen ylläpitämänä. Ideologia toimii vain niin pitkään, kun sen identifikaatio toimii yksilön fantasian tasolla.

Organisatoristen rajoitusten ulkopuolelta voidaan tehdä moraalisia vaatimuksia, esimerkiksi ammattieettisen ohjeiston perusteella, argumentoinnin ei tarvitse perustua vain hyve-etiikan aktiiviselle moraalille yksilölle (McBeath & Webb 2002, 1033). Jotta yksilöiden yhdessä muokkaamat ja tuottamat signifioijat (arvot ja etiikka) olisi alkuperältään riippumattomia suhteessa hegemoniseen ideologiaan, kaikkien toimivien subjektien tulee olla autonomisia. Vähimmäisvaatimus subjektin eettisen maksiimin kannalta on, että tulkintaa tekevä subjekti on autonominen ja tiedostaa ideologipoliittiset vaikuttimet niiden kyllästävässä tiedon kentässä. Herrasignifioijaa ei voi dialektisoida, kuten muita signifioijia, mutta sen voi korvata uudelleen herrasignifioijalla. Uusi herrasignifioija voi asettaa kaikki muut signifioijat uusiin asemiin ja suhteisiin, mullistaen Imaginaaris-Symbolisen representatiivisen todellisuuden.

Diskurssidynamiikkojen oleellinen kysymys valtasuhteiden näkökulmasta on se, että kuka voi milloinkin nimetä ja määritellä mitään (Kurki 2008, 292).

Sosiaalityö on perustaltaan arvoille ja eettisille periaatteille perustavaa ammatillista toimintaa, ei vain teknistä suorittamista. Sosiaalityö, kuten monet muut sosiaalialan ammattiryhmät, sitoutuvat poliittisesti ja käytännössä, tavoittelevaan määriteltyä hyvinvoinnin minimitasoa sekä ehkäisemään tunnistettuja haittoja. (Clark 2006, 78.) Sosiaalityöntekijältä käytännössä vaadittava arvoneutraalius on lumetta, koska selvissä ristiriitatilanteissa ei ole inhimillisestä mahdollista erotella persoonallisia arvotuksia ja etiikkaa, aiheissa jotka ovat keskeisiä ammatilliselle asiakassuhteelle. Vaikka arvoneutraalius olisi käytännössä mahdollista, se ei ole sosiaalityölle toivottavaa. Sosiaalityössä autetaan ihmisiä mahdollisimman pitkään näiden omien voimavarojen ja ehtojen perusteella, silti käytännössä noudattaen standardeja jostain hyvästä tai asiankuuluvasta elämästä. Olisi eettisesti kestävämpää toteuttaa näitä yksilöllisistä voimavaroista ja ehdoista riippumattomia yleisiä standardeja avoimesti ja positiivisesti, sen sijaan, että niitä toteutetaan implisiittisesti ja peitellen. (Mt., 79.) Niin pitkän kun taustan ideologia ohjaa käytännön toimintaa implisiittisesti ja huomaamatta, tilanteen politisointi on lähes mahdotonta.

McBeathin ja Webbin mukaan esimerkiksi Kantilaisille ja seurauseettisille periaatteille rakentuvat perustelut voivat olla moraalittomia, mikäli niitä soveltavalta henkilöltä puuttuu jotain positiiviseksi määriteltyjä inhimillisiä ominaisuuksia, moraalisia hyveitä (McBeath & Webb 2002, 1017). Lacanilaisen psykoanalyysin kannalta huolestuttavinta on, mikäli subjektin ja todellisuuden keskeinen mediaattori on fantasia. Subjektin on mahdollista tavoitella sosiaalisissa siteissä eettistä maksiimia, kun tämän toiminta ei ole ideologiasta riippuvaista. Herran diskurssin ja yliopistodiskurssin näkökulmasta positiivisia ominaisuuksia ovat sellaiset, jotka eivät kritisoi tai kumoa hallitsevan hegemonisen ideologian asemaa, vaan subjektit jatkavat lisänautinnon tuottamista diskurssidynamiikkoja ylläpitäville.

Nyky aikaista hallintoa maailmaa, voi kuvata myös niin, että siinä on muodostettu perverssi sopimus ison Toisen, eli superegon vaativan sosiaalisen auktoriteetin ja idin, eli säädyttömien viettien välillä (Žižek 2004, 183). Hallinnoitu maailma pitää otteessaan, kun se Herra ehdottoman Lain tasolla tarjoaa tuottamassaan ylimäärässä, substanssia johon subjektien halu kiinnittyy. Uusliberaalin kapitalismin fundamentaalifantasia on nerokas, sillä se oikeuttaa asemansa niillä säädyttömillä hirveyksillä, jotka se itse tuottaa. Subjektit eivät jatka uusliberaalissa kapitalismissa toimintaa siitä johtuen, että se on paras ratkaisu suhteessa köyhyyteen ja antaa parhaimman ratkaisun subjektien halutalouteen. Subjektit jatkavat uusliberaalissa kapitalismissa toimintaa siitä johtuen, että

se tekee köyhyydestä ja muista sosiaalisista ongelmista hajautetun marginaalisen moninaisuuden, yhdessä postmodernin sosiaalitieteen asiantuntijan kanssa. Moninaisuutta voidaan tekopyhästi kunnioittaa, niin pitkään, kunhan se on yhteensopivan ideologian määrittelemän Symbolisen järjestyksen kanssa. Köyhyys on biotalouden erityinen olotila, kapitalismin ylimäärä (Dean 1997, 92). Esimerkiksi ideologiaa ylläpitävä fantasia, ei postmodernin asiantuntijan identiteettipolitiikan näkökulmasta tunnista ”köyhän” identiteettiä. Postmodernit identiteetit ovat vapaita ja muuttuvia, mutta esimerkiksi taloudelliseen hyvinvointiin liittyvät identiteetit, ovat itse asiassa melko muuttumattomia ja pysyviä (Sohlberg 2009, 319). Köyhän identiteetti paljastaisi ideologian mahdottomuuden, eli sen, että modernin herran ideologia tuottaa köyhyyden, eikä pysty sitä ratkaisemaan. Sosiaalityön on kyseenalaistettava ”postpoliittinen” rationaalisuus, joka tekee köyhyydestä välttämättömän osan elämänmuotoamme (mt., 104–105). On olemassa rakenteellisia tekijöitä itse ideologiassa, jotka estävät yksilöä toteuttamasta siihen liittyvää identiteettipolitiikkaa vapaasti. Identiteettipolitiikan rajat on ymmärrettävissä niin, että sen funktio fantasiana on vain ylläpitää herran diskurssin ja yliopistodiskurssin paria.

Universaalien eettisten periaatteiden ja niiden partikulaaristen kontekstisidonnaisten luentojen välillä on jännitteitä. Jännitteiden ratkaisut eivät perustu profession eettisten tekstien luennalle, vaan ne ratkaistaan yksittäisten profession edustajien arjen päätöksissä. (Clark 2006, 86.) Kysymys on, esittääkö Clark tässä ratkaisun, vai ongelman, eli onko ideologian ja subjektin toiminnan välinen yhteys paljon vahvempi. Jos abstraktit eettiset periaatteet ovat liian yleisiä ohjaamaan käytännön toimintaa, mikä estää näistä samalle ideologialle perustuvia tulkintoja ohjaamasta, niin sanottua paikallista kulttuurisidonnaista ja yksilöllistä näkemystä (mt., 86). Lacanilainen psykoanalyysin perusteet varmistavat jo signifioijien ja signifioidun tasolla, että ei ole mitään yhteisesti ymmärrettyä periaatetta, vaan ideologian toiminta fundamentaalifantasiana perustuu yksilöiden halutalouteen, jota Imaginaarinen tunnistaminen koordinoi ideologian määrittelemässä Symbolisessa verkostossa.

4.3 Herran diskurssia ja yliopistodiskurssia ylläpitävä fantasia

Sosiologian ja filosofian postmoderni käänne, on johtanut yliopiston asiantuntijat kyseenalaistamaan universaaleja arvoja ja kaikenkattavia perustavia teorioita, sekä käytännön asiantuntijoiden roolien legitimeettiä suhteessa palvelun käyttäjiin. (Banks 2008, 1239.) Sosiaalityön muutosta etiikan alueella ja laajemmin on kuvattu siirtymisenä postmoderniin. Siirtyminen postmoderniin sosiaalityön käytännössä, koostuu erityisesti hyvinvointivaltion kritiikistä, julkisen sektorin leikkauksista, yksityistämisestä ja julkisten palveluiden alistamisesta markkinoille sekä palveluiden

hajauttamisesta. Kokonaisuutta kuvaa uuden managerialismin nousu ja keskittyminen talouteen, vaikuttavuuteen, tehokkuuteen sekä deprofessionalistuminen. (Banks 1998, 213–214.) Ideologiakritiikin näkökulmasta, sosiaalityön postmoderni kehitys rakentuu tiiviissä vuoropuhelussa uusliberaalin kapitalismin kanssa. Postmodernit näkökulmat ovat liittyneet uusliberaalin kapitalismin markkinalogiikan kanssa, kritisoimaan modernia professioasemaa ja niin sanottua normatiivista sosiaalityötä. Sosiaalityön käytännössä uusliberaalin kapitalismin herran diskurssi, näkyy sen biovallan mahdollistamana biopolitiikka. Biovallan herran perustelut ja vaatimukset tunnistetaan, esimerkiksi uutena selontekovelvollisuutena (Juhila 2009, 300–301).

Moderni herra ei tiedä mitä haluaa, sen tietää orja. Kun tieto on herran tietoa, kaikkietävyys siirtyy herran paikalle hämärtämään totuutta. Modernia herran diskurssia tukee yliopistodiskurssi, joka orjana tietää mitä herra haluaa. Herran ja orjan toisiaan tukeva funktiosta johtuen moderni herran diskurssi toimii. (Lacan 1991; Kurjen 2012, 75–76 mukaan.) Moderni herra ei riistä orjalta nautintoa, vaan käskyvallan omaan ruumiiseen. Lisänautinto jota orja tuottaa herralle, ei ole suoraan pois orjan nautinnosta. Herran lisänautinto syntyy orjan ruumiin määäämisestä. (Kurki 2012, 93.) Orjan ahdistusta ja nautintoa taas säätelee Symbolinen järjestelmä, jolloin ainoa rajallinen kosketus jouissanceen, on mahdollista Imaginaarisella identifikaatiolla ideologian tuottaman ylimäärän suhteen. Nautinnolla on käskyn paikka kapitalistisessa yhteiskunnassa siitä syystä, että orjien nauttiminen ei ole kapitalistilta pois. Fundamentaalfantasiassa nauttiminen pitää orjat järjestelmässä, jotta nämä jatkaisivat lisänautinnon tuottamista herran ja yliopistodiskurssin toisiaan tukevassa kehikossa.

Ideologiaa suojeleva fantasia toimii yksilötasolla identifikaation kautta. Normatiivista sosiaalityötä kritisoivan postmodernin sosiaalityön ideaali-minä on uusliberaalin kapitalismin demokraattiselle minä-ideaalin ominaisuuksille perustuva. Yliopistodiskurssille ja herran diskurssille alisteinen subjekti on järjestänyt halutaloutensa niin, että sen lähtökohtina toimii narsistisen egon ideaali-minä, mikä on ominaisuuksiltaan yhteensopiva superegon minä-ideaalin kanssa. Uusliberaalin kapitalismin iso Toinen vaatii superegona subjektia nauttimaan, samalla kertoen tälle Imaginaarisen egon tunnistamisen kautta miten tulee nauttia. Subjektin olemisen perustava puute manifestoituu subjektissa ihmisen haluna, kun toimitaan Symbolisen lain asteikolla ja fundamentaalfantasia ylläpitää ison Toisen asemaa. Ihmisen halu on Toisen halua, eikä lain asteikolla koskaan saavuteta yltäkylläistä nautintoa, sillä ideologian tehtävä on ylläpitää ihmisen halua, ei täyttää puutetta. Niin pitkään kun subjektin ihmisen halu pyörii diskurssidynamiikassa nautinnon mahdottomuuden ympärillä, se tuottaa lisänautintoa. Uusliberaalin kapitalistiherran viettelevä käsky, joka identifikaation yksilötasolla varmistaa fantasian toiminnan, on nauttikaa!

Hyve-eettisestä näkökulmasta utilitaristinen seurausetiikka perustuu mekaanisesti sovelletuille oikeusväittämille, velvollisuuksien noudattamisille ja ennakoitujen lopputulemien vertailulle. Hyve-etiikka perustuu persoonallisille ominaisuuksille, jotka ilmenevät käytännön toimintana. Hyveet ovat kulttuurin tuotteita, jotka kehittyvät kokemuksen, reflektion, ymmärtämisen ja päätöksenteon kautta. Hyveet ovat hallitsevia käsityksiä hyvästä elämästä, monimuotoisen yhteiskunnan eri alueilla. (McBeath & Webb 2002, 1018.) Hyveet liittyvät identiteettipolitiikkaan ja identifikaatio on toimivan fantasian peruselementti, jotta mahdollisimman monien subjektien halun koordinointi toteutuisi suhteessa ideologian Imaginaariseen illuusioon. Biovaltaa mahdollistaa kapitalistiherraa suojeleva fantasia, jonka puitteissa yliopistodiskurssin asiantuntijan halutalous on rakentunut biopolitiikka toteuttavaksi. Globaalin kapitalismin ”postpoliittisella” aikakaudella, kun päätöksissä korostuu sosiaalinen asiantuntijahallinnointi, parhaiten hegemoniaan yhteensopivat konfliktit ovat kulttuurisia, lähinnä etnisiä ja uskonnollisia (Žižek 2004, 170). Materiaalinen eriarvoisuus tunnistetaan fantasian puitteissa Imaginaarisena substanssina, luonnollisena kulttuurishistoriallisena moninaisuutena.

Hegemoniaa tukee esimerkiksi postmodernin sosiaalityön monimuotoisuutta ja erilaisuutta korostava näkökulma, koska se toimii yhdessä uusliberaalin kapitalismin kuluttajan negatiivisten oikeuksien ajamisen kanssa. Fundamentaalfantasia peittää ideologian perustuvan antagonismin, kun se tunnistaa syyksi Symbolisen järjestyksestä ulkoistetun Reaalisen representaation. Eksplisiittisesti edustetaan monimuotoista yhtenäisyyttä, sosiaalista koheesioita ja ainakin ihmisoikeuksien tasolla yhdenmukaisia arvoja. Implisiittinen uusliberaalin kapitalismin ylimäärä, on kuitenkin se, että subjektit identifioituvat eksplisiittisen lain rikkovaan säädyttömään substanssiin. Individualismi, sosiaalinen sirpaloituminen ja arvojen suhteellistuminen ovat kaikki kapitalismin ylimäärää (Žižek 2004, 170–171).

Fundamentaalfantasia on luonteeltaan melko pysyvä kognitiivis-affektiivinen käsikirjoitus, joka suojelee Symbolis-Imaginaarista representatiivista arkitodellisuutta Realiselta. Fundamentaalfantasia on tapa, jolla subjekti rakentaa sekundaarisia eli kielellisiä defensessejä Reaalisen kestämiseksi. Kun Reaalisen kohtaaminen tulkitaan fundamentaalfantasiassa, sen representaatiot oireina tulkitaan ideologian illuusioina, eli Imaginaarisesta objekti a:sta johtuviksi. Objekti a:n seuraaminen diskurssidynamiikoissa tuottaa lisänautintoa (Kurki 2012, 60). Imaginaarinen illuusio representoituu Symbolisena mahdottomana Asiana, ideologian ylevänä objektina, jota ei koskaan saada ratkaistua. Ylevän objektin olemassaolo itsessään toimii oikeutuksena ideologialle, eli vaativalle isolle Toiselle, joka asettuu ainoaksi tavaksi ratkaista itse tuottamansa ongelma, eli itse asiassa ylläpitämään sitä.

Hyveet määrittelee konsepti, joka yhteisöllä on omasta menestyksestään. Näin hyve-etiikka pyrkii väistämään hyvän elämän määrittelyn liberaalin individualismin näkökulmasta, koska hyveiden katsotaan kehittyvän tästä riippumattomina, irrallisissa yhteisöjen konteksteissa. (McBeath & Webb 2002, 1029.) Hyveet ovat silti abstrakteja käsitteitä, joilla ei ole universaalia merkitystä subjektien välillä. Se että jokin iso Toinen alistaa subjektia, ei tarkoita, ettei subjekti silti aina aktiivisesti tulkitsisi kielellisiä merkityksiä. Kaikella kielellä on integroiva isän-nimen funktio, mutta diskurssidynamiikka määrittää subjektin ja ison Toisen suhdetta kielellisten merkitysten muodostamisessa. Kuten aiemmin todettu, ne ovat aina osallisia prosessissa, keskeistä on vain niiden suhde toisiinsa. Subjektit muodostavat yksilöllisiä käsityksiään joko ideologialle alisteisesti tai sitten autonomisesti. Toimija- ja suhdepohjaiset lähestymiset ammattietiikkaan keskittyvät oleellisiin tekijöihin soveltavan käytännön etiikan kannalta, mutta tekevät virheen jättäessään ideologian analyysin ulkopuolelle.

Jos hyveet ovat ominaisuuksia joita yhteiskunta katsoo kaikille toimijoille toivotuiksi, yhteiskunnan poliittinen konteksti varmistaa, että hegemoninen ideologia pyrkii edistämään yhteiskunnan valtasuhteiden verkostossa, arvojärjestelmään yhteensopivia hyveitä sekä niiden tulkintaa. (Mcbeath & Webb 2002, 1030.) Hyve-etiikka on postmodernia ideologiapolitiikkaa, joka ei kykene vapauttamaan subjekteja hegemonisen ideologian otteesta. Hyve-etiikka pyrkii ratkaisemaan ammattieettisiä ongelmia, keskittymällä yksittäisten profession edustajien ominaisuuksiin, turvatakseen erillisten yhteisöjen eri tavoitteiden saavuttamista (Clark 2006, 77). Periaate on erittäin houkutteleva tehokkuuden sekä vaikuttavuuden kannalta, kun teknis-rationalismiksi nimetyt ”post-poliittiset” poliittiset tavoitteet voivat olla miltei mitä tahansa. Perustava periaate on joka tapauksessa uusliberaalille kapitalismille perustuva ekonomismi. Ekonomismia toteuttaa silloin eksplisiittisesti teknis-rationaalinen postmoderni asiantuntija, joka hallinnoi implisiittisesti erikoisalaansa biovallan herran mahdollistamalla biopolitiikalla. Hegemonisessa valtasuhteessa asiantuntija toteuttaa uusliberaalia kapitalismia, yhtä vaihtoehtoista ja mahdollista ideologiaa.

McBeathin ja Webbin hyve-etiikka on sokea ideologian vaikutuksella yksilötasolla, sillä heidän näkökulmastaan yksilön tietoinen ja aktiivinen moraalinen aktiviteetti varmistaa, että toiminta ei ole vain sisäistettyä kapea-alaista hallintojärjestelmän toimintaan. McBeathin ja Webbin hyveiden vertaus Foucault’n kurinpitovaltaan on osuva juuri siitä syystä, että myös sisäistetyt hyveet ovat alttiita hegemonisen ideologian vaikutukselle fundamentaalifantasian halua koordinoivan funktion kautta. Hyveetkin täytyy ensin opetella ja harjoitella, jonka jälkeen niistä tulee sisäistettyjä yksilön ominaisuuksia. (Mcbeath & Webb 2002, 1030.) Perimmiltään tavoiteltavat hyveet ovat uusliberaalin identiteettipolitiikan signifioijia, jotka ovat paikannettavissa ideologiaa ylläpitävän fantasian

identifikaatioon. Fantasia välittyy subjektin toimintaan yksilötasolla identifikaatiolla, jossa subjektin halutaloutta ohjaava Imaginaarinen substanssin tunnistaminen on oleellista. Subjektia alistavien diskurssidynamiikoiden toimintaa ylläpitää yksilötasolla fundamentaalifantasia.

Fantasian keskeisin elementti on aina ihmisen halua koordinoiva Imaginaarinen substanssi. Fantasiassa Imaginaarinen substanssi koordinoi ihmisen halua ison Toisen määrittelemässä Symbolisessa järjestyksessä. Koska subjekti ei koskaan voi nauttia tarpeeksi lain asteikolla, on fantasian kyettävä selittämään subjektin halutalouden ongelmat. Sattumanvaraiset ja väistämättömät kohtaamiset traumaattisen Reaalisen kanssa selitetään ideologian asemaa tukevilla puitteissa, yhä uudelleen pyrkien integroimaan sen osaksi tätä Symbolista järjestystä. Integrointi epäonnistuu tietysti aina, sillä Reaalista ei voida redusoida Symboliseen. Imaginaarinen illuusio Realisesta ongelmasta rakentuu hallitun Symbolisen järjestelmän kanssa yhteistyössä. Fundamentaalifantasian mukaan ideologia on ainoa tapa kohdata ongelma ja pyrkiä ratkaisemaan se, samalla se ottaa kunnian rajallisesta nautinnosta jota Reaalisen kohtaaminen tuottaa, ulkoistaen kohtaamisen ahdistuksen. Fantasia naamioi ideologian epäkonsistenssin, ottaen huomioon ideologian epäonnistumisen ja peittäen perustavan antagonismin, kompensoiden epäonnistuva identifikaatio, aina uusilla integraatio yrityksillä (Žižek 2011, 211).

Hyve-etiikan mukaan teon seuraamuksella on merkitystä, mutta tavoite sinällään ei tee teosta moraalista. Teon hyvyys riippuu moraalisen arvioinnin kontekstissa toimivien henkilöiden motivaatioista ja luonteista, jotka ilmenevät käytännön tavoitteellisena toimintana. Keskeistä hyve-etiikassa on henkilön hyveet, paheet ja luonne. (McBeath & Webb 2002, 1021.) Koska ideologian toiminta yksilötasolla perustuu fundamentaalifantasian ylläpidolle Imaginaarisen identifikaation kautta, tunnistetut hyveet ovat erityisen alttiita ideologian, eli ison Toisen vaikutukselle. Sosiaalityöntekijän toiminta on eettistä, niin pitkään kuin se ison Toisen periaatteiden mukaan hyveellistä, eikä tuloksilla ole niin väliä, sillä hyvinvointiyhteiskunnan kontekstissa ei ole tilausta esimerkiksi universaalin emansipaation ideologiselle projektille. Hyve-etiikka päättyy itse asiassa korvaamaan modernin profession normit, omilla postmoderneilla normeilla. Uusi post-ideologinen ideologinen projekti, perustuu uusliberaalin kapitalismin ekonomismille. Ekonomismi on juuri sitä uutta managerialismia, jota normatiivisen sosiaalityön kritiikki alun perin vastusti.

Postmoderni näkökulma usein kritisoi niin sanottuja moderneja konsepteja, samalla rakentaen itse vaihtoehtoisia konsepteja, jotka ovat yhtäläillä konkreettisia ja yleistettäviä. Samalla kun postmodernin näkökulman voima on sen kyky kyseenalaistaa vallitsevia konsepteja, se paradoksaalisesti pyrkii korvaamaan ne omilla konsepteillaan. On kyseenalaista missä määrin

olemme siirtyneet modernista eteenpäin, sillä tämä dikotomian logiikalla toimiva konseptien negaatio, on itse asiassa ominaista moderneille rakenteellisille näkökulmille. (Sohlberg 2009, 320.) Sen lisäksi, että emme ole siirtyneet mihinkään ideologian ja politiikan jälkeiseen aikaan, voidaan sosiaalitieteen teorian tasolla väittää, ettemme ole siirtyneet mihinkään postmoderniin. Käytännössä näyttäisi siltä, että sosiaalityön sosiaalipoliittista tehtävää toteuttaa edelleen moderni professio. Tämä siitä huolimatta, että ideologisen kamppailun edistymisen myötä, vallitseva tapa ymmärtää sosiaalista todellisuutta on muuttunut ja sitä kautta teoreettinen selitys- sekä toimintapohja.

Sosiaalipoliittisesti hyve-etiikan toiminta lepää sillä oletuksella, että lopulta yksilöiden edut yhtenevät yhteiskunnan edun kanssa (McBeath & Webb 2002, 1021). Juuri näin hegemoninen ideologia toimii fundamentaalifantasian kautta. Fundamentaalfantasiassa subjekti tunnistaa halunsa Imaginaarisen objekti a:n, ajatellen halunsa toteuttamisen olevan tällöin oman etunsa mukaista. Kun Symbolinen verkosto on ison Toisen hallussa, toteutetaan ihmisen halua. Ihmisen halu on Toisen halua, ei subjektin halua. Ideologia tuottaa oman ylimääränsä ja asettamalla Imaginaarisen fantasian objekti a:n identtiseksi mahdottoman asian kanssa, väittää omaavansa keinot sen ratkaisuun. Uusliberaali kapitalismi (herran diskurssi) luo postmodernin asiantuntijan (yliopistodiskurssi) kautta ensin sosiaalisen todellisuuden monimuotoisuuden ja epävarmuuden ongelman. Tämän jälkeen kehitetään ongelmaan ideologian kanssa yhteensopiva ja sitä ylläpitävä ratkaisu, esimerkiksi hyve-etiikan tai muun toimija- ja suhddepohjaisen etiikan kautta.

Clarkin esittämä yksilöllisten tietoisten moraalisten toimijoiden näkökulma ammattietiikkaan, tavoittelee tilannetta, jossa sosiaalityöntekijä toimii eräänlaisena moraaliopettajana tai poliisina, joka kouluttaa asiakkaita paikallisen yhteisön arvoihin ja käytäntöihin. Esittäessään professionaalisen toiminnan tavoittelevan tällaista esimerkkinä oloa, havaitaan samalla, että tulee tarpeelliseksi yksittäisten moraalisten toimijoiden luonteen ja ominaisuuksien kontrollointi, eli tarve niille ammattieettisille ohjeille ja periaatteille, jotka näkemys pyrki hylkäämään. (Clark 2006, 82–83.) Myös sosiaalityöntekijöille tarjottu opettajan ja esimerkillisen yhteisönjäsenen rooli, tuntuu ajavan suorastaan fundamentalistista näkemystä jostain ideaalisesta moraalisesta toimijasta ja eettisestä toiminnasta, joka ei jätä väittelylle sijaa.

Postmodernin tiedon epävarmuuden nojalla hylätään perinteiset velvollisuus- ja seuraamusetiikat. Tilalle Clark yrittää tarjota normatiivista hyve-etiikkaa, eli universaalien ulkoisten sääntöjen, ohjeiden ja periaatteiden sijasta sisäistettyjä normeja toiminnalle. Sisäistetyt normit ovat fantasian yksilötason toiminnan ytimessä, ne varmistavat ideologian otteen subjektista. Identiteettipoliitiikka on

biovallan herran ylläpitämää toimintaa. Kapitalistiherra on postmodernille etiikalle perustuvan biopolitiikan mahdollistaja.

4.4 Identiteettipolitiikan taustalta tunnistettava biovallan herra

Hyveiden piirteet johtavat biovallan herran jäljille. Uusliberaalin kapitalismin hegemoniaa ylläpitää herran diskurssi.

$$\begin{array}{ccc} \underline{S}_1 & \rightarrow & \underline{S}_2 \\ \$ & & a \end{array}$$

Näkyvän toimijan paikalla on herrasignifioija käskynä. Sen toiminta suuntautuu muuhun signifioijien kenttään, niiden suhteita ja ominaisuuksia määritellen. Herran toiminnan tuloksena kadotetaan halun objekti a, kun totuutena on jaettu subjekti. Moderni herra on kapitalistiherra, joka mahdollistaa biovallan. Biovallan herra riistää orjalta tiedon ja tekee vallankumouksesta lähes mahdottoman. Koska orjan tiedon hallitseminen ei ole yksinkertaista, keskeinen tekijä orjan tiedon muuttamisessa herran tiedoksi on sen siirtyminen yliopistodiskurssin toimijan paikalle. Se on *espisteme*, *positio*, josta käsin herra hallitsee tiedon totaliteettia. (Lacan 1991; Kurjen 2012, 73 mukaan.) Yliopistodiskurssi tekee herran diskurssista toimivan ja kestävän rakennelman.

Clark toteaaakin (2006, 86), että partikulaariset kontekstisidonnaiset moraaliset arvot, eivät saa olla ristiriidassa laajemman politiikan legitoimista standardeista, jotka koskevat kaikkia kansalaisia. Tilanteessa jossa iso Toinen alistaa subjektia, subjektin eettinen maksiimi määräytyy imaginaarisen illuusion pohjalle. Herran biovalta mahdollistaa yliopistodiskurssin biopolitiikan, joka koskee kaikkia kansalaisia. Jos sosiaalityöntekijästä tehtäisiin asiakkaiden näkökulman yhtenäistäjää, suhteessa hegemoniseen ideologiaan, joka takaa työntekijän asiantuntijaposition, tällöin sosiaalityö olisi biopolitiikan väline. McBeathin ja Webbin (2002, 1028) uus-Aristotelinen hyve-etiikka, on postmodernille uusliberaalille kapitalismille yhteensopiva näkökulma, joka tavoittelee parasta mahdollista yhteiskuntaa kompleksisessa, monimuotoisessa ja epävarmassa sosiaalisessa todellisuudessa. Näkökulma syö kakun ja säästää sen, tähdäten määrittelemättömään universaaliin lukemattomien partikulaaristen kautta, vältellen yksilöiden tai yksittäisten hyveiden loukkaamista. (Mt., 1028.)

Signifioijalla ei ole olemassa mitään universaalia merkitystä, sillä se saa merkityksensä vain yksilöllisesti, suhteessa subjektin muiden signifioijien tiedostamattomaan totaliteettiin, eli signifioituun. Kaikista yleisistä eettisistä periaatteista tehdään aina partikulaarista tulkintaa. Psykoanalyysin kannalta on ongelmallista, kun tulkintaa, eli subjektin halutaloutta koordinoi fantasia. Fundamentaalfantasia ylläpitää ideologian, eli ison Toisen otetta subjektin toiminnasta. Alistettu subjekti rakentaa halutaloutensa hegemonisen ideologian asettamassa tiedon verkostossa, jossa halua koordinoi aina uusi yritys integroida Reaalinen osaksi Symbolis-Imaginaarista.

Normatiivinen hyve-etiikka kritisoi seurausetiikan relativismia, eli sitä, että yksilöllisille tilanteille olisi löydettävissä rationaalisesti laskettava eettinen maksiimi ja ratkaisu. Kun hyve-etiikka esittää kaikkien seurausten ja tulosten olevan inhimillisiä sekä hyväksyttäviä, kunhan toimija on tietoinen, itseään kriittisesti arvioiva, omaten hyvän omantunnon, se avaa oven nihilismille ja relativismille. (McBeath & Webb 2002, 1031–1032.) Jos keskustelua arvoista ja etiikasta ei käydä julkisesti, eksplisiittisesti määritellen termien puitteen omaisia ominaisuuksia, mahdollistetaan rajaton tulkinta. Erinomainen tapa virallisesti pitää yllä käsitystä arvojen ja etiikan yleisistä periaatteista, on ylläpitää niitä koskevaa lakia ja esimerkiksi ammattieettistä ohjeistoa. Konseptit hyvinvoinnista ilmentävät ensisijaisesti poliittisia tavoitteita, ei historiallisesti välttämätöntä ja vaihtoehdottomia käsitystä ammatillisen työn sisällöstä. Kun fundamentaalfantasia on lävistetty, rikotaan sen toistomekanismin oireet historiallisesti välttämättöminä ja vaihtoehdottomina. Sosiaalityö ei voi professiona myötäillä neutraalista suhteesta kirjaviin tulkintoihin esimerkiksi vapaudesta ja oikeudesta, joita liberaali individualismi sallii tiettyinä abstraktioina (Clark 2006, 76).

”Ekologinen holismi” johtaa siihen, että yksilön tilanteiset vaihtoehdot tiedostava hyvä tahto on tärkeintä, ei tulokset tai hallintoalueen politiikan tai lain toteuttaminen (McBeath & Webb 2002, 1028). Biovaltaa ylläpitävä herran diskurssi, mahdollistaa yliopistodiskurssin biopolitiikan, joka tuottaa homo sacerin. Hyvä tahto on ideaali-minän toteuttamista, joka toteutuu fantasian Imaginaarisena identifikaatioina, suhteessa ison Toisen minä-ideaaliin. Silloin kaikki ideaali-minän toivottavat ominaisuudet on johdettavissa ideologian määrittelemästä minä-ideaalista, joka varmistaa, että subjektin toiminta toteutuu ideologiaa ylläpitävän fundamentaalfantasian puitteissa. Hyvä tahto on Imaginaarisen illuusion loputonta jahtaamista subjektia alistavassa diskurssidynamiikassa, joka tuottaa lisänautintoa sitä ylläpitäville. Ideologian sitova identifikaatio ei toteudu suhteessa eksplisiittiseen lakiin, vaan lain sisältämään implisiittiseen rikkomiseen. Biopolitiikka on ideologian julkilausuttua hyvää tahtoa, joka sitoo väestön kohteekseen eksklusiolla, kun eksplisiittisesti inklusiivinen hyvä tahto voi suvereenista asemastaan johtuen milloin tahansa rikkoa eksplisiittistä

lakia eksklusiolla. Niemelän (2011, 42) kuvailema hyväntahtoisuus ja ihmisystävyyys tunnistavat avun tarpeen, mutta ei vaadi puuttumaan rakenteellisiin tekijöihin sen taustalla.

Siirtyminen kohti henkilökohtaisten ominaisuuksien standardeja, jotka vaaditaan ammattilaiseksi rekisteröitymiseen, ei poista ideologian potentiaalisesti alistavaa otetta suhteessa subjektiin (Clark 2006, 87). Rekisteröinti voi johtaa ei toivottuun yhdenmukaistumiseen, joka mahdollistaa yksityisen moraalisen tulkinnan käytön työskentelyssä, ilman toiminnan kriittistä analyysiä ja sen poliittisten yhteyksien tietoista huomioimista, kun yksilön toiminta on leimattu moraalisesti kelvolliseksi jo aikaisempaan ajankohtana. Esimerkiksi normatiivinen hyve-etiikka, voi johtaa tilanteeseen, jossa hegemoninen ideologia määrittelee hyveellisen toimijan ominaisuudet.

Postmodernissa kontekstissa sosiaalityö mainostaa ja tukee moninaisuutta sekä erilaisuutta liittäen ne diskurssiin ihmisoikeuksista. Sosiaalityön profession kansainvälisissä määrittelyissä ihmisoikeudet ovat yleinen ohjaava periaate teorian, etiikan ja käytännön taustalla. Toisen kohtaaminen on nostettu joillain sosiaalityön alueilla työn keskiöön ja sosiaalityötä on määritetty ihmisoikeuksien ammatiksi. (Webb 2009, 308.) Postmodernien näkökulmien ongelma on rakenteellisten, materiaalistien seikkojen sivuuttaminen sosiaalisista identiteeteistä ja ongelmista keskusteltaessa. Liiallisella keskittymisellä erilaisuuteen ja toiseen, on tuhoisia seurauksia ammatilliselle sosiaalityölle. (Sohlberg 2009, 317.) Uusliberaali kapitalismi yksityistää ihmisoikeuksia, keskittyen kuluttajan vapauksiin ja oikeuksiin, esimerkiksi keskittyen omistusoikeuksiin (Webb 2009, 308–309).

Sosiaalityön etiikan kannalta on oleellista ymmärtää hyvinvoinnin määritelmiä. Sosiaalityön etiikkaa on kehitetty kohti ihmisoikeuksien muuttia, samalla varmistaen ettei etiikka sisällä mitään kollektiivista projektia tai emansipatorista politiikkaa (Webb 2009, 312). Sosiaalityön hyvinvoinnin johtava ideaali ilmentää kehittyneiden läntisten valtioiden liberaalia individualismia. Liberaalin individualismin näkökulmasta perheet ja yksilöt ovat sosiaalityön keskiössä ja palkallisten työntekijöiden rooli on jossain määrin poikkeuksellinen. Erityisissä olosuhteissa ammattilainen voi hetkellisesti ottaa aktiivisen roolin yksilöiden tai perheen elämässä, vain saadakseen aikaan toivotun muutoksen. Sosiaalipalveluiden rooli ei ole muokata ja toteuttaa laajoja hyvinvoinnin ja elämän tapoja, vaan se on rajoitettu estämään huutavaa köyhyyttä, perustavien ihmisoikeuksien rikkomuksia, sekä varjelemaan välttämättömiä soveliaisuuden ja järjestyksen standardeja. (Clark 2006, 75.)

Demokratia on päätenyt liberalistisen teorian kanssa paradoksiin, jossa valtion tulisi autonomisen herran asemassa tuottaa järjestyksen lisäksi vapautta. Herran käskyn mukaan on jatkettu liberalismien suuntaan, päätyen uusliberaaliin kapitalismiin. Valtiovalta on nyt taloutta ohjaava toimija, jonka

biopolitiikkaa on teknis-rationaalinen ekonomismi. Liberalistinen perusta johtaa suuntaan, jossa oikeus työhön toimii vastakohtana valtion roolille suojelijana. Oikeus työhön taas kytkeytyy omistusoikeuksien vaatimuksiin ja muodolliseen tasa-arvoon kuluttajan vapauksien kautta. (Procacci 1997, 41–43.) Uusliberaali kapitalismin maksiimi on, että näitä tehtäviä voi hoitaa markkinat. Valtiovalta suojelijana, keskittyy epätasa-arvon ja epäoikeudenmukaisuuden vastaiseen kamppailuun yhteiskunnan rakenteellisella tasolla.

Uusliberalismiin yhdistetty postmoderni sosiaalityön etiikka luopuu merkittävistä osista yhteiskunnallista vaikuttamista, kapeuttaen työtä erityistilanteisiin hajautettuihin reaktiivisiin erityisammattiavun muotoihin. Postmodernit sosiaalityön eettiset näkökulmat samanaikaisesti kritisoivat uusliberaalin kapitalismin liitettäviä ilmiöitä käytännön kentällä ja sopeuttavat ammatillisen toiminnan muotoja ja tavoitteita yhdenmukaiseksi ideologian kanssa. Negatiivisia vapauksia korostavasta liberaalista näkökulmasta, kaikki interventiot yksityiseen elämään ovat vapautta rajoittavia ja siksi niiden määrän tulee olla minimaalinen. Ainoastaan liberalismiin kapeasti määritellyn hyvinvoinnin kannalta elintärkeitä interventiot ovat hyväksyttävissä ja uusliberaalin ideologian perusteella niiden asianmukaisuutta tulee arvioida talouden kanssa yhteensopivien tehokkuuden ja vaikuttavuuden mittareiden mukaan.

Biovallan myötä ihmisten elämä laskennallistetaan (Hänninen & Karjalainen 1997, 12.) Modernille herralle tehokas ja yksinkertainen ratkaisu on ekonomismi. Tästä näkökulmasta modernin herran halu riistää orjan tieto, johtaa luonnollisesti uusliberaaliin kapitalismiin ja talouden ehdoilla toimivaan teknis-rationaaliseen hallintointiin, eli biopolitiikkaan. Uuden kapitalistiherran lisänautinto on laskettavaa, se on pääomaa (Lacan 1991; Kurjen 2012, 156 mukaan). Kapitalisti kerää pääomaa ja rakentaa käskyn paikalta fantasian, jonka puitteissa alistetut subjektit rakentavat halutaloutensa. Symbolifunktio säätelee subjektien nautintoa ja ahdistusta, rajallista kosketusta jouissanceen niin, että säädytön ylimäärä jonka ideologia tuottaa, toimii halutaloudelle keskeisenä Imaginaarisena substanssina. Kun nauttimisen ja ahdistumisen tavan ei tunnisteta olevan vaihtoehtoinen, sitä ei haluta kyseenalaistaa loppuun saakka.

Banks (2008, 1243) huomioi postmodernien eettisten pohdintojen mahdollisuuden ottaa huomioon länsimaisen, erityisesti angloamerikkalaisen ajattelun keskeisyyden. Postmodernit etiikan näkökulmat näkevät ongelmallisena moderniksi ilmiöksi tunnistetun kulttuuri-imperialismin, jossa kaiken kattavat ja perustavat teoriat määrittelevät monimuotoista sosiaalista todellisuutta yhdenmukaistaen sitä kestävämmältä pohjalta, esimerkiksi korostetun läntisestä, valkoisesta ja keskiluokkaisesta näkökulmasta. Hegemoninen ideologia toimii positiossaan niin, että se asettuu

ainoaksi oikeaksi normatiiviseksi tavaksi jäsentää sosiaalista todellisuutta, samalla asettaen kaikki muut totalitarismiksi tai fundamentalismiksi. Uusliberaalin individualismin ja demokratian kannalta ainoa oikea tapa ymmärtää eettisesti toista, käy postmodernin kulttuurisen monimuotoisuuden ja erilaisuuden arvostamisen kautta.

Postmodernin sosiaalityön ammattietiikan alle mahtuu myös normatiivisen sosiaalityön kritiikin lisäksi omaa normatiivista sisältöä. Ihmisoikeuksien diskurssi, toimii yhdessä postmodernin epävarmuutta ja monimuotoisuutta sekä erilaisuutta korostavan käytännön, sekä sitä kautta myös uusliberaalin kapitalismin kanssa. Nykypäivän sosiaalityön etiikka lepää normatiivisella konseptilla ihmisoikeuksista. Kun konseptia tulkitaan esimerkiksi postmodernien päähän pinttymien, esimerkiksi moninaisuuden ja erilaisuuden kautta, päädytään ongelmalliseen moraaliseen perspektiiviin. (Webb 2009, 308.) Toisin kuin Banks (2008, 1243) esittää, postmodernit eettiset pohdinnat eivät suojele toiseutta kulttuuri-imperialismilta, vaan piilottavat sen tekopyhään monimuotoisuuden juhlistamiseen. Moninaisuuden ja erojen arvostuksen ennakkoehtona on, että se on yhteensopiva parlamentaarisen demokratia, vapaan markkinatalouden, mielipiteen vapauden, feminismin ja ympäristön suojelun kanssa (Badiou 2001, 26). Sosiaalisen identiteetin kannalta, on huomioitava, että jos toiseudesta tehdään aktiivisesti jotain suojattavaa ja tuettavaa, se täytyy tunnistaa ja määritellä jostain Symbolisesta valta-asemasta. Toiseus on tällöin jonkin tahon luokittelemaa, määrittelemää ja tuottamaa, eräänlaista holhoavaa asennetta identiteettejä kohden. (Sohlberg 2009, 318.) Kun universaalit sosiaaliset liikkeet ja hankkeet voidaan vesittää puolustamalla yksilöiden negatiivisia vapauksia, toimitaan liberalismien ideologisten periaatteiden mukaisesti ja vahvistetaan uusliberaalin kapitalismin otetta yhteiskunnasta. Postmoderni sosiaalinen orjuus toimii niin, että vapaa ajattelu ei vastusta aktuaalista rakenteellista orjuutta (Žižek 2004, 40–41).

Postmoderniin toiseuteen liittyvä identiteettipolitiikka on muodoltaan sellainen, että ryhmän tarvitsee kamppailla ainoastaan saavuttaakseen sisäisen identiteetin ja ulkoisen tunnistuksen. Identiteettipolitiikka estää poliittisen muutoksen, kun syrjinnän ja erittelyn vastustamisen sijaan, kunnioitetaan moninaisuutta ja erilaisuutta. (Webb 2009, 315.) Todellisuudessa postmoderni kulttuurisen moninaisuuden ja yksilöllisten erojen huomioon ottaminen ja kunnioittaminen rikkoo omaa käskyään, sisältäen implisiittisesti jaon hyväksytyihin ja kiellettyihin eroihin tai ominaisuuksiin. Moderni herra toimii yliopistodiskurssin kautta aina ehdottoman lain asemasta. Hyväksytyt ominaisuudet muodostavat Symbolisen rekisterin ideaali-identiteetin, jonka koostumus ei ole vaihtoehtoton ja jostain historiallisesta syystä välttämätön. Postmoderni monimuotoisuutta ja yksilöllisiä eroja kunnioittava identiteetti, on uusliberaalin kapitalismin biopolitiikka toteuttava.

Jotta ideaali-identiteetti on houkutteleva, on identifikaation toimittava subjektin tasolla, eli Imaginaarisen fantasian on koordinoitava subjektin halua, jotta minä-ideaali toteutuu ideaali-identiteetin puitteissa. Kun subjektin halu on Toisen halua, on mahdollista organisoida subjektin halutalous toimimaan hegemoniselle ideologialle välttämättömien ideaali-identiteettien rajoissa. Biovallan mahdollistava iso Toinen operoi tilanteessa, jossa se mahdollistaa ja säätelee biopolitiikka toteuttavan asiantuntijahallinnoijan positiota. Riippuvaisuussuhde on kahden diskurssidynamiikan, herran diskurssin ja yliopistodiskurssin, toisiaan mahdollistava ja tukeva suhde. Idealistinen postmoderni traditio keskittyy kulttuuriseen moninaisuuden ja erilaisuuden puolustamiseen, samalla laiminlyöden materiaaliset syrjinnän ja eriarvoisuuden muodot, kuten luokkaerot tai erot muissa merkittävässä sosiaalisissa suhteissa (Sohlberg 2009, 317–318).

Pakkomielle erilaisuuden ja moninaisuuden oikeuteen, assosioituu postmoderniin sirpaleisuuteen. Postmodernin sosiaalityön hajanaisuus rinnastuu uusliberaaliin moninaisuuden ja erilaisuuden korostamiseen. Kun luotetaan paikallisiin, omalaatuisiin ja kulttuurisesti monimuotoisiin liikkeisiin siellä täällä, ennaltaehkäistään sellaisen poliittisen voiman rakentuminen, joka voisi todella haastaa uusliberaalin hegemonian. Sosiaalityössä painotetaan jatkuvasti, kuinka ammattilaisten täytyy syventää ymmärrystä toiseudesta. Postmodernin etiikan toiseuden voi nähdä tekopyhänä, sillä mikään politiikka ei voi mukautua jokaiseen tunnistettuun eroon. Jotkin Toiset ovat lopulta liian toisenlaisia, esimerkiksi jyrkästi liberaalin lännen kaavasta poikkeavat ilmiöt, joita nimitetään totalitarismiksi tai fundamentalismiksi (Webb 2009, 308–310.)

Rossiterin esittää muuttuvan sosiaalityön keskeisimmiksi haasteiksi uusien sosiaalisten liikkeiden esiin nostamat epäkohdat resurssien uudelleen jakoon sekä identiteettien sortoon liittyen. Sosiaalityön eettisten dilemموjen ytimessä on sen sisältämä kaksoisrooli sosiaalisen tuen ja kontrollin muodoissa, jossa yhdistyy yhtäältä interventiot ja standardien tavoittelu, sekä toimintaan liittyvät sortavat ja syrjivät ominaisuudet. (Rossiter 2011, 981.) Postmodernit sosiaalityön ammattietiikka perustuu kulttuurisen monimuotoisuuden ja erilaisuuden kunnioittamisen sekä huomioon ottamisen suhteen omista ideaali-identiteetin lähtökohdista. Kaikkea ei tarvitse kunnioittaa ja ottaa huomioon, sillä aina on jotain liian erilaista, jonka integrointi hegemonisen ideologian suhteen on ongelmallista. Keskustelu sosiaalityön etiikasta sisältää tällä hetkellä väittelyn siitä, tulisiko sosiaalityön sisältää universaalisti päteviä eettisiä periaatteita ja kriteereitä, joilla arvioidaan käytännön menettelyä. Sosiaalityö on kansallista ja kansainvälistä, pyrkien edistämään sosiaalista oikeudenmukaisuutta, mutta samalla sitä toteutetaan kansallisten lakien ja kulttuurien sekä politiikan kontekstissa. (Banks 2008, 1243.) Kansainvälisen tason lisäksi postmodernit näkökulmat herättävät keskustelua myös kansallisella tasolla, esimerkiksi ammattiryhmien ja -toimien monimuotoisuudesta johtuen.

Universaalin eettisen koodin voi nähdä, vaativan ammatillista konsensusta, joka on vaikea saavuttaa tilanteessa, jossa profession edustajat ovat moninaisia ja yksittäiset asiakkaat vaativat palvelua omien arvojensa pohjalta (Banks 1998, 215). Yleisiä eettisiä periaatteita, ohjeita ja sääntöjä kritisoidaan uusliberaalin kapitalismin kannalta yhdenmukaisesti, kun korostetaan asiakkaan aktiivista roolia kuluttajana, sosiaalipalveluiden markkinoilla.

Ilman universaalia subjektia, modernille maailmalle keskeistä emansipaation käsitettä voidaan kyseenalaistaa ja kritisoida. Postmoderneille elämäkatsomuksille, kuten liberalismille tai radikalismille, emansipaatioon liittyvät interventiot voidaan nähdä totalitarismina. (Delanty 1997; Hugmanin 2003, 1026 mukaan.) Ideologinen yhteiskunta on sellainen, jossa politiikkaa dominoi yleisen yhteiskunnallisen tavoitteen määrittely. Ideologisen yhteiskunnan tavoitteena on realisoida tai aktualisoida tietty yleinen ja tiedostettu käsitys hyvästä yhteiskunnasta. ”Postpoliittinen” argumentointi lähtee siitä, että uusissa liberaalin demokratian yhteiskunnissa, poliittista keskustelua ei voi rajata minkään yhden ideologian lähtökohdista. (Schwarzmantel 2005, 87.) Universaali emansipaatio perustuu ideologialle ja uusliberalistisen ”postpoliittisen” yksi uusliberaalin kapitalistisen hegemonian keskeisistä väitteistä onkin, että se itsessään ei olisi ideologista. Badioun näkemyksen mukaan diskurssi ihmisoikeuksista kaventaa politiikkaa symboleiksi ja eleiksi, jotka edistävät tyhjää moralismia. Postmodernit ihmisoikeudet toimivat ideologisenä suojana valtarakennelmille, jotka heikentävät juuri niitä samoja ideoita joita ihmisoikeudet eksplisiittisesti tavoittelevat. Yksilölliset erot, kulttuurinen moninaisuus ja toiseuden kunnioittaminen ovat konsepteja, joilla pyritään hakemaan konsensusta ja yhtenäisyyttä, yhdessä sen uusliberaalin agendan kanssa, joka edistää markkinoiden etiikkaa ja yksilön oikeuksia. (Webb 2009, 312.)

4.5 Psykoanalyysin eettinen maksiimi

Postmodernissa sosiaalityön ammattietiikasta on nostettu monia tärkeitä seikkoja esiin, vaikka ratkaisut eivät lopulta kannattele uuden herrasignifioijan asettamiseen asti. Rossiterin mukaan esimerkiksi kriittisen sosiaalityön huomioiden sosiaalityön etiikasta eivät ole riittäviä, sillä vaikka tunnustetaan sosiaalisen todellisuuden monimuotoisuus ja epävarmuus, eettinen toiminta perustuu refleksiivisenäkin toimintana sosiaalityöntekijän totaliteetista johdetuille tiedon konsepteille. Rossiterin mukaan etiikan tulee perustua tietämättömyydelle, sille sosiaaliselle joka ei ole palautettavissa työntekijän konsepteihin. (Rossiter 2011, 990.) Rossiter havaitsee tiedon ja etiikan yhteensopimattomuuden, mutta päätyy ratkaisemaan tiedon ongelmat, herran hallitsemalla tiedolla etiikasta.

Rossiterin radikaali malli sosiaalityön etiikasta, perustuu Levinasin ajattelulle. Rossiter esittää, että etiikan tulee olla ensisijaista suhteessa professionaaliseen tietoon. Etiikan kannalta keskeisiksi periaatteiksi Rossiter luokittelee sosiaalityön ”selkeät” yksilöä ja yksilöllisyyttä kunnioittavaan periaatteeseen kytkeytyvät arvosovellusten kehittyneet alueet: itsemääräämisoikeus, vastavuoroisuus, asiakassuhde, kuunteleminen, oikeudenmukaisuus ja hoiva. Näkökulman mukaan, näiden sovellusten tulisi jatkossa kehittyä ja laajentua eettisen sosiaalisuuden alueella, professionaalisen tiedon ja tekniikoiden sijasta. (Rossiter 2011, 990–991.) Rossiterin postmoderni näkökulma ammattietiikkaan, pyrkii ratkaisemaan normatiiviseksi sosiaalityöksi määriteltyä ongelmaa, toistonkin uhalla, kyseenalaistamalla professionaalisen tiedon paikkansapitävyyden ja sovellettavuuden. Vaihtoehdoksi näkökulma tarjoaa postmoderneiksi eettisiksi näkökulmiksi tunnistettavien perinteiden mukaisesti refleksiivistä lähestymistä epävarmaan ja kompleksiseen käytäntöön, jonka väitetään perustuvan näin ensisijassa etiikalle. Yliopistodiskurssin postmoderni tieto tietämättömyydestä perustuu herran totuuden positioista takaamalle totuudelle, jolloin eettistä toimintaa takaa uusliberaalin kapitalismin yksilöä ja yksilöllisyyttä korostavat arvot.

Representaatiot tuovat asioita totaliteetin piiriin (Rossiter 2011, 986). Imaginaarinen identifikaatio tunnistaa substanssia, joka toimii Symbolisessa erottelun järjestelmässä, synnyttäen representatiivisen todellisuuden. Perinteisesti professionaalinen sosiaalityö perustuu sosiaalityöntekijän tiedolle ja ymmärrykselle toisesta. Emme voi paeta poliittista kontekstia, sillä totaliteetti representaatioineen on välttämätön osa inhimillistä todellisuutta. Kun ainutkertaiset yksilöt esittävät partikulaarisia kilpailevia vaatimuksia ja omaavat ristiriitaisia etuja, on totaliteettiin viittaaminen välttämätöntä tilanteen jäsentelyksi sekä päätöksien muodostamiseksi. (Mt., 986–988.) Voidaan sanoa, että etiikan toteuttaminen on mahdollista vain totaliteetin avulla. Jos etiikka ei ota huomioon sitä ideologista kontekstia, joka värittää kaikkea empiiristä, sen vaikutuksista ei olla tietoisia.

Näkökulmat tarjoavat samoja uusliberaalille kapitalismille tunnusomaisia tulkintoja eettisistä periaatteista, jota se itse kritisoi normatiivista sosiaalityötä ohjaavina ohjeina, sääntöinä ja periaatteina. Kun työn kohteeksi määrittyy tiedon totaliteetin sijasta todellisuuden loputon monimuotoisuus, kuten Rossiter esittää (2011, 983), viedään perusteet universaaleilta ideologisilta projekteilta. Samalla pidetään yllä tilannetta, jossa hegemoninen ideologia pysyy vallassa ja alistaa subjekteja. Lacanilaisen psykoanalyysin mukaan representationaalisen arkitodellisuuden ulkopuolinen on Reaalisen aluetta ja siitä voidaan saada tietoa, tulkitsemalla tiedostamattoman oireita. Tieto on subjektin tietoa halunsa totuudesta, jolloin subjekti voi ratkaista perustavan puutteensa vapaana ideologian alistavasta otteesta.

Postmoderni sosiaaliteoria kyseenalaistaa meta-tarinoiden ja narratiivien kyvyn tuottaa universaaleja ja kattavia selityksiä sosiaalisesta maailmasta. Postmoderni monimuotoisuuden, joustavuuden ja epävarmuuden korostaminen johtavat myös erilaisiin relativismiin ja subjektivismiin muotoihin, jotka implikoivat ongelmia toiminnalle, jossa tehdään interventioita sosiaaliseen maailmaan. Sosiaalityön arvot ja etiikka pyrkivät muun muassa vastaamaan kysymykseen siitä, mikä on oikein. Äärimmilleen vietynä postmoderni ajattelu voi johtaa nihilismiin, eli siihen, että mikä tahansa voi olla oikein ja käy, tai solipsismiin, eli ”minä”-näkökulman ensisijaisuuteen. (Hugman 2003, 1025–1026.) Postmodernit lähestymiset sosiaalityön ammattietiikkaan luovat ongelmia, joiden ratkaisussa ne eivät onnistu.

Äärimmilleen vietynä postmoderni sosiaalityö itse asiassa hylkää eettisen ja keskittyy tekniseen, hyväksyen työn fragmentoitumisen. Äärimmäinen postmoderni sosiaalityö käsittelee irrallisia sosiaalisia ongelmia tuloksellisuuden periaatteella, eli korostaen vaikuttavuutta ja tehokkuutta. Silloin hylätään universaalit eettiset periaatteet, eikä nähdä irrallisten teknis-rationaalisten ongelmien yhteyttä laajempaan poliittiseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiin (Banks 1998, 226.) Näin uusliberaali kapitalismin ideologia piiloutuu postpoliittiseksi teknis-rationalismiksi, jossa asiantuntijat toimivat ideologian kantavien periaatteiden mukaisesti, ylläpitäen sen hegemonista asemaa.

Banks (2008, 1244) on huomionnut tarpeen sosiaalityön etiikan ja politiikan yhteyden tiedostamiselle, sillä ne ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Sosiaalityöntekijät ja muut sosiaalipalveluihin kytkeytyvät toimijat saavat julkishallinnollisen legimitetin viimekädessä valtiohallinnolta. Riippuvaisuussuhteesta johtuen ammattilaisten käsitykset hyvinvoinnista, sisältäen erilaisia prioriteetteja, rakentuvat valtion sosiaalipoliittisessa kontekstissa. Ei ole olemassa hyvinvoinnin konseptia, joka olisi riippumaton sosiaalipoliittisesta keskustelusta. (Clark 2006, 76.) Normien kritiikin lisäksi, ihmisoikeuksien ja hyvinvoinnin analyysi osoittaa, että herran diskurssin ja yliopistodiskurssin toisiaan tukeva toiminta voi rakentua yhtälailla normatiiviselle pohjalle. Ideologia toimii diskurssidynamiikoissa, ei helposti tunnistettavissa diskurssien ilmisällöissä tai julkisivuissa.

Professioiden asiantuntijatiedon väitetään redusoivan subjektit biovallan objekteiksi. Uusliberaalin kapitalistiherran tilanteessa tämä toteutuu. (Miller & Rose 1997, 119–120.) Professioiden ei ole välttämätöntä toteuttaa biopolitiikkaa. Vahva professio voi omaan ammattietiikkaansa vedoten, toteuttaa esimerkiksi ideologista hyvinvointivaltion projektia, emansipaatioita ja edistää tasa-arvoa. Tästä johtuen on huomattava, että ideologia vaikuttaa yksilötasolla fantasiana, myös ammattietiikkaa sovellettaessa ja määriteltäessä. Kun toimitaan ”postpolitiikan” fantasiassa, toteutetaan postmoderneissa ammattieettisissä pohdinnoissa biovallan herran käskyä. Asiantuntijan ei ole pakko

asettua yliopistodiskurssiin. Hysteerikon diskurssi on muutoksen mahdollisuus, jota analyytikon diskurssi auttaa.

$$\begin{array}{ccc} \underline{a} & \rightarrow & \underline{\$} \\ S_2 & & S_1 \end{array}$$

Esimerkiksi sosiaalisesta oireesta tehdään tulkintaa, jossa artikuloidaan vajavaisena totuus subjektin halusta, sekä tuotetaan tietoa vietistä. Prosessin seurauksena uudelleen konstruoidaan fundamentaalifantasia. Fantasian ja oireen suhde, on konstruktion ja tulkinnan suhde. (Kurki 2004a, 25.) Psykoanalyttisen analyysin viimeisessä vaiheessa, subjekti hyväksyy ison Toisen olemattomuuden ja Reaalisen merkityksettömässä idioottimaisuudessaan. Kun isoa Toista ei aseteta ennalta, subjekti ei enää myöskään oleta itseään ennalta. Todellisuuden Reaalisen kääntyminen Symboliseksi arkitodellisuudeksi, on sen vangitsemista signifioijien verkkoon, mikä lähtökohtaisesti johtaa subjektin olettamaan ison Toisen. (Žižek 2011, 351–352.) Analyysi ei voi edetä alkuperäisen rekisteröinnin totuuden lähestymistä pidemmälle, se voi vain tavoitella ensimmäistä jakoa kielellisen ja ei-kielellisen välillä, eli primaaridefenssiä. Konstruktion fantasia tieto aina desubjektivoivaa, se on päätöntä tietoa vietistä, jota subjekti ei voi hyväksyä totuutena olemisensa ytimessä (Kurki 2004a, 25).

Subjekti on psykoanalyysin toiminnan suunta, josta psykoanalyysi tuottaa analysoitavaa sisältöä S_1 . Tuotettu tulkinta tiedostamattomasta on psykoanalyttisen tiedon lisä, joka lisätään subjektin tietoon itsestään, jotta se mitä subjekti jo tietää saavuttaisi merkityksen, suunnan ja mielen (Lacan 1991; Kurjen 2012, 89 mukaan). Psykoanalyysi ei ole tietoa yhdenkään subjektin tiedostamattomasta, vaan lisä, jolla pyritään saavuttamaan koherenssi, psykoanalyysin eettisen maksimin saavuttamiseksi. Kun analysoidaan sosiaalisia oireita, psykoanalyysi saa poliittisen eettisen maksimin, jolle yhdenmukaisesti tavoitteellinen sosiaalinen tila on sellainen, jossa autonomiset subjektit eivät ole riippuvaisia isosta Toisesta.

Esimerkiksi kriittinen postmoderni sosiaalityö on yritys yhdistää sosiaalisen todellisuuden monimuotoisuus sekä epävarmuus ja yhteiskunnan rakenteellinen analyysi. Ammatillinen etiikka nähdään välttämättömänä normina, jotta on mahdollista arvioida toimintaa suhteessa yleiseen hyvään käytäntöön. Yhtäaikaaisesti tiedostetaan kulttuurisesta ja persoonallisesta monimuotoisuudesta johdettavat tilannekohtaiset tekijät, jotka ovat potentiaalisesti ongelmallisia suhteessa normatiiviseen eettiseen ohjeistukseen. (Hugman 2003, 1036.) Kriittinen sosiaalityö on kehittynyt tavoittelemaan oikeudenmukaisuutta, huomioimalla sosiaalityön epäoikeudenmukaisiin sivuvaikutuksiin (Rossiter

2011, 981). Potentiaalista huolimatta, on huomioitava, jos kriittisen sosiaalityön näkökulmasta painotetaan yksilöiden negatiivisia oikeuksia suhteessa positiivisiin oikeuksiin, tulkitaan oikeudenmukaisuutta yhdenmukaisesti uusliberaalin ideologian kanssa.

Postmoderni käsitys sosiaalityöstä johtaa asiakaslähtöisyyteen siinä mielessä, että sosiaalityöntekijällä ei ole enää yksinoikeutta totuuteen tilanteesta, vaan aktiivinen asiakas arvioi ja arvottaa osaltaan profession tietoja ja taitoja tilanteittain. Postmoderni sosiaalityö eroaa modernista radikaalista sosiaalityöstä siten, että se tavoittelee uudenlaista tasa-arvoa työntekijän ja asiakkaan välillä, keskustelevan yhteisymmärryksen saavuttamiseksi, jolloin tehdyt päätökset perustuvat molempien osapuolien tiedoille ja taidoille. Moderni radikaali sosiaalityö, lähtee siitä, että professiolla voi olla teorian näkökulmasta ”objektiivisia”, paikkaansa pitävämpiä tietoja ja taitoja kuin asiakkaalla, joita voidaan pyrkiä saamaan asiakkaan tietoon emansipaation saavuttamiseksi. (Hugman 2003, 1031.) Postmoderni asiakaslähtöisyys on toisen etiikkaa, joka ei tuo sosiaalityön käytäntöön mitään todellista sisältöä, vain vaatimuksen Toisen kunnioittamisesta (Webb 2009, 310). Hegemonisen ideologian ideaali-identiteetin pohjalta tapahtuva tekopyhä toiseuden korostaminen, johtaa symbolien ja tyhjien eleiden politiikkaan. Postmoderni ihmisoikeuksien mainostaminen ja kulttuurisen moninaisuuden juhlistaminen, ovat uusliberaalin kapitalismin markkinointistrategia (mt., 308).

Sosiaalityön dominoiva eettinen diskurssi perustuu Kantin ja Millin liberaalille individualismille, mutta liberalismi ei määrittele erityistä hyvän elämän sisältöä. Liberalismin neutraali suhtautuminen hyvinvoinnin suhteen luo postmodernille sosiaalityölle paradoksin, kun sosiaalityö sitoutuu yleisiin liberaaleihin käsityksiin oikeuksista, velvollisuuksista ja käytännön etiikasta ja asiakkaat taas omiin näkökulmiinsa. Jos asiakkaan ja ammattilaisen näkökulmat eivät kohta, ammattilainen ei saa tyrkyttää omia näkökulmiaan asiakkaalle, mikä ristiriidat eivät ole selvästi vahingollisia tai lain vastaisia. Sosiaalityöntekijän rooli näissä ristiriitatilanteissa määritellään usein niin, että työntekijän tulee auttaa asiakasta ymmärtämään omat valintansa. (Clark 2006, 78–79.) Yksittäisten työntekijöiden käytännön menettelyä, eettistä arviointia ja päätöksentekoa ei voida erottaa poliittisesta kontekstista, jossa ne toteutetaan (Banks 2008, 1244). Universaalin etiikan näkökulmasta tällöin tulee vaatia poliittisia tekoja, jotka mahdollistavat ammattieettisten periaatteiden mukaisen toiminnan inhimillisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Ammattieettinen toiminta on poliittisesti aktiivista toimintaa. Psykoanalyysin kannalta eettinen toiminta on sellaista, joka mahdollistaa eettisen maksiimin lähestymisen, eli subjektien autonomian suhteessa isoon Toiseen.

Totuus subjektin halusta on puute, jota emme voi saavuttaa tiedolla vietistä. Totuus ja tieto eivät ole yhteensopivia sinthomen näkökulmasta, sillä subjektin olemisen puute on sen ehto. Subjekti voi vain yrittää järjestää olemisensa objektin tyhjyyden kiertämisen noidankehään, apunaan osittainen totuus halusta ja uudelleen järjestetty tieto vietistä. (Kurki 2004a, 25.) Autonominen subjekti ymmärtää, että väistämättömiä traumaattisen Reaalisen kohtaamisia ei selitä eikä ratkaise iso Toinen. Reaalisen kuilut ja aukot representatiivisessa arkitodellisuudessa ovat subjektin perustavasta puutteesta johtuvia ja subjektin olemisen ehto. Reaalista totuutta ei koskaan voida saavuttaa suoraan, sillä tämä johtaisi Symbolis-Imaginaarisen arkitodellisuuden hajoamiseen, mutta sitä voidaan lähestyä epäsuorasti. Kun subjekti asettaa isosta Toisesta riippumattomana herrasignifioijan, lähestytään psykoanalyysin eettistä maksiimia. Silloin subjekti määrittelee itse omasta tarpeestaan jotain totta ja nimeää sekä määrittelee signifioijien kentän autonomisesti. Eettinen maksiimi on siis subjektin vapautta hyväksyä oire olemisensa perustana, sinthomena. Sinthome olemisen perustana, on lähtökohta, josta määritellä sitä tapaa, jolla luonnollinen osa subjektia, Reaalisen ahdistus ja nautinto, yritetään integroida mahdollisimman eettisesti kestäväällä tavalla osaksi Imaginaaris-Symbolista arkitodellisuutta.

Vaikka sosiaalisia ilmiöitä leimaa aina epävarmuus, niin pitkään kun sosiaalityön on ammatillisena toimintana tehtävä interventioita tilanteiden muuttamiseksi, on aina löydettävä arvoasetelmia, joiden pohjalta voidaan lausua jokin totuus tilanteesta (Hugman 2003, 1033). Sosiaalityön ammattieettisille periaatteille perustuva ammatillinen toiminta, jonka tulisi perustua parhaalle mahdolliselle ammatilliselle tiedolle, on tietysti yksilöiden negatiivisten oikeuksien näkökulmasta sosiaalista kontrollia (Rossiter 2011, 990). Jos sosiaalisella kontrollilla tavoitellaan ja saavutetaan eksplisiittisesti esitettyjä sekä yleisesti hyväksytyjä poliittisia tavoitteita, voi sen nähdä yksilöiden universaalien positiivisten oikeuksien välineenä, emansipaation osana. Sosiaalityön tulee tasapainotella universalismin ja partikulaarisen moninaisuuden välillä (Sohlberg 2009, 318). Eettinen sosiaalityö on tasapainottelua tiedon ja totuuden välillä. Eettinen sosiaalityö on aina tavoitteellista toimintaa, mitä ohjaa implisiittisesti tai eksplisiittisesti, jokin eettinen maksiimi.

Post-ideologinen argumentointi, että keskustelu yksittäisistä ongelmista ja aihepiireistä olisi eriteltävissä ideologioista, sekä yleisesti poliittisesta ympäristöstä, on psykoanalyttisen ideologiakritiikin kannalta virheellistä. Yksittäisen aiheet, kampanjat ja ongelmat saavat merkityksensä laajemmassa ideologisten projektien kontekstissa. Ideologia on ja pysyy, vaikka ja juuri siksi, että sitä ei eksplisiittisesti todeta ja tiedosteta. (Schwarzmantel 2005, 87.) Modernia herraa tukee postmodernissa yliopistodiskurssissa joustava, monimuotoinen ja epävarmuutta korostava sosiaalityö. Se on sosiaalityötä, joka irtisanoutuu universaalista subjektin mahdollisuudesta, samalla implikoiden ettei mitään yleistä hyvän elämän tavoitetta voida artikuloida edes osittain. Halun

Imaginaarinen objekti rajataan aina sosiaalisen maailman tilannekohtaiseksi partikulaariseksi ongelmaksi, joka on lopulta ratkaistavissa vain rajattuun tilanteeseen herraksi asetetun asiantuntijan tiedolla. Erilaisuus on monimuotoisuuden historiallinen fakta, mutta samankaltaisuus on poliittinen tavoite ja avaus (Webb 2009, 315). Psykoanalyysi haastaa universaalien minimaalisen subjektin määrittelemään uuden herrasignifioijan, joka ei tuottaisi omaa säädystä ylimääräänsä, mihin ihmisen halu olisi kiinnitettävä fundamentaalifantasialla.

Hegemonisena ideologiana liberalismi on depolitisoitunut ideologiaksi ilman projektia, mahdottomuudeksi. Ideologiat ovat älyllisiä rakennelmia, yhdistelmiä ideoita ja käsityksiä. Samalla ideologiat ovat käytännön poliittisia voimia, jotka stimuloivat poliittista kenttää. Poliitiikan ideologinen spektri on kaventunut ja vallasta kamppailevat puolueet kohtaavat toisensa uusliberalismin keskeisten arvojen luona, ideologisen spektrin keskellä. Kehitys vahvistaa hegemoniaa entisestään ja sen keskeisyyttä poliittisessa keskustelussa. (Schwarzmantel 2005, 89–90.) Kun uusliberaali hegemonia dominoi poliittista keskustelua, se voi vaikuttaa merkittävästi toteutettavaan politiikkaan, joka rajaa ja mahdollistaa esimerkiksi lainsäädäntöä seuraavaa sosiaali- ja terveyspalvelua. Liberaali demokratia ei ole post-ideologinen tai depolitisoituva yhteiskunta, vaan yhden hegemonisen uusliberaalin ideologian dominoima yhteiskunta (mt., 90). Uusliberaalilla kapitalismilla on myös julkilausumaton projekti, se on biopolitiikan teknis-rationaalinen, hallinnoitu maailma. Herran hallitessa tietoa orjista, yliopistodiskurssi redusoi väestöstä minkä tahansa subjektin biopolitiikan objektiksi (Dean 1997, 89). Uusliberaalin kapitalisiherran objektit määrittyvät tehokkuuden ja talouden mittareilla. Hallinnoitava väestö muunnetaan biovallan puhtaaksi elämäksi, kun muodollinen kansalaisuus ei tuota rikkomattomia oikeuksia, vaan sosiaalikasvatuksen kautta velvollisuuksia, kuka tahansa voidaan syrjäyttää homo saceriksi. Valtion tehtävien alistuessa markkinalogiikalle, köyhien ainoa tehtävä on vastuun kantaminen, sillä valtio tarjoaa kaikille ”oikeuden työhön” (Procacci 1997, 46).

Moninaisuuden ja erilaisuuden sijasta sosiaalityön etiikan keskeisten ongelmien tulisi olla epäoikeudenmukaisuus ja epätasa-arvo. Sosiaalityön tulisi tunnistaa samankaltaisuuksia, tavoitellen oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa. (Webb 2009, 309.) Sosiaalityön ammattietiikan analyysin mukaan postmodernit ratkaisut näyttävät keskittyvän moninaisuuteen ja erilaisuuteen, kiinnittyen postmodernina asiantuntijan yliopistodiskurssina tukemaan uusliberaalin kapitalismin herran diskurssia. Modernin herran vahva asema perustuu osittain sille oivallukselle, että velvollisuudet ovat oikeuksia voimakkaampia sosiaalisen hallinnoinnin välineitä, sillä ne ovat rajattomia. Velvollisuuksia ei omisteta, ne opitaan. (Procacci 1997, 58–59.) Hegemoninen ideologia opettaa subjekteja toimimaan fundamentaalifantasiassa, vaatien subjekteja nauttimaan ja kertoen miten

nauttia. Pääoma lisänautintona on toinen nerokas keksintö, joka mahdollistaa subjektien halutalouden rakentamisen herran diskurssia ja yliopistodiskurssia ylläpitäviksi, kun ihmisen halu rakentuu lisänautintoa tuottavaksi.

Gramscin määrittelyä mukaillen, uusliberalismi on hegemoninen ideologia siitä johtuen, että se suodattuu yhteiskuntaan karkeistettuna ja kansanomaisena muotona, joka saa ihmiset toimimaan tavalla, jos he eivät ole tietoisia (Schwarzmantel 2005, 89.) Liberaalin kapitalismin arkijärki lähtee siitä, että poistamalla teknologisia ja sosiaalisia rajoitteita, pääsemme käsiksi halumme kohteiden kanssa. (Glynos 2001, 203). Yhteiskuntaa ei ylläpidä eksplisiittinen lakien kokoelma, vaan lain sisältämä implisiittinen keino rikkoa ylläpidettyä lakia. Identifikaatio on mahdollista vain suhteessa substanssiin, johon ihmisen halu kiinnittyy, eli nauttimisen tapaan. (Mt., 202–203.) Biovallan herran halun kohde on puhdas elämä, jota biopolitiikkana hallinnoi postmoderni asiantuntija. Postmodernin asiantuntijan halutalous rakentuu uusliberaalin kapitalismin fundamentaalifantasian puitteissa ja kaikki ahdistus sekä nautinto taittuvat kohti ideologian tuottamaa ylimäärää.

Sosiaalityön tulisi hylätä eettinen mieltymys, joka korostaa toisen kohtaamista. Sosiaalityön tulisi tiettyssä mielessä olla piittaamatta eroista. (Webb 2009, 309.) Tulisi havahtua siihen, että ei ole olemassa kuin Toisen halu, joka on itse olettamamme ison Toisen varaan rakennettu. Tulisi hyväksyä eettinen mieltymys, jossa meidän tulee vapauttaa itsemme, jotta voimme auttaa muita vapauttamaan itsensä. Fundamentaalfantasian arkitodellisuudessa oleminen on halun pettämistä, sillä fantasian ylläpito on mahdollista vain, jos subjektit ovat kyvyttömiä tai vastahakoisia kohtamaan halunsa seuraukset. Fantasian ylläpidon hinta on epäjohdonmukaisuus, jossa teeskentelemme haluavamme asioita, joita emme itse asiassa halua. Pahinta mitä meille fantasiassa voi tapahtua, on että saamme sen mitä ”virallisesti” haluamme. (Žižek 2004, 97.) Tämä asettaa kyseenalaistamaan myös monenlaista radikaalilta vaikuttavaa poliittista aktiviteettia.

Esimerkiksi vasemmiston vaatiessa nykyiseltä kapitalistiselta järjestelmältä asioita, joita se ei voi täyttää, hysteerikko kyseenalaistaa herran. Tragedia on se, että vaatiessaan mahdottomia asioita, vaatimuksen esittäjät eivät yleensä tahdokaan niiden toteutuvan. Kyynisesti voidaan todeta, että niin sanottu radikaali akateeminen vasemmisto, haluaa esiintyä kriittisenä, mutta jatkaa systeemin tarjoamien etujen nauttimista. (Žižek 2004, 98–99.) Ehkä lähtökohdaksi pitäisi ottaa sen miettiminen, että mikä sitten olisi se järjestelmä, joka mahdollistaisi vaatimusten toteutumisen, mikä ne havaittaisiin psykoanalyysin eettistä maksiimia lähestyviksi. Žižek (mt., 130–131) on todennut, jos homo sacerin ongelmaa yritetään ratkaista nykyjärjestelmän puitteissa, päädytään vain neuvottelemaan uudelleen sisään- ja ulossulkemisen rajoja. Populaatio alistetaan edelleen puhtaana

elämänä, erilailla määriteltyjen biopolitiikoiden kautta. Perimmäinen ongelma on väkivaltaisen herran mahdollistama biovalta.

Yhteenvedona voidaan todeta analyysistä, että havaittu asetelma johtaa totalitaariseen käsitykseen hallinnoidusta maailmasta, jossa subjektiivisen vapauden kokemus on biovallan kurinpitomekanismeille alistumisen ilmenemismuoto. Uusliberaalin kapitalismin säädytön fantasia sisältö jatkaa toimimistaan, juuri arkitodellisuuden subjektiivisesti tunnistettujen negatiivisten vapauksien ja kuluttajanoikeuksien kokemuksen kautta. (Žižek 2004, 131–132.) Uusliberaalin kapitalismin objekteilla ei ole perustavia oikeuksia, vain velvollisuuksia, jotka omaksutaan ja sisäistetään herran diskurssin ja yliopistodiskurssin subjektia alistavissa dynamiikoissa. Homo sacer on seurausta biovallan biopolitiikasta, kun populaatio pelkistetään puhtaaksi elämäksi. Kansallisella tasolla logiikka toimii, esimerkiksi jakona ”aktiivisiin ja vastuullisiin” sekä ”passiivisiin ja vastuuttomiin” kansalaisiin (Schinkel 2014, 167–168). Globaalilla tasolla ideologia kuitenkin ylittää kansallisvaltioiden rajat ja ylikansallisella tasolla logiikkaa toimii, esimerkiksi eurooppalaisena tiukan talouskurin politiikkana (ks., Kioupkiolis 2014). Biovallan mahdollista asiantuntijoiden teknis-rationaalinen päätöksenteko, ei inhimillisestä kärsimyksestä välitä. Loppukaneettina voidaan todeta, että liberaali demokratia ei ole post-ideologinen yhteiskunta, vaan yhden hegemonisen uusliberaalin kapitalismin ideologian dominoima yhteiskunta (Schwarzmantel 2005, 90).

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmani teoreettinen pohja ja sille perustuva käyttämäni teoria mahdollistaa uuden lacanilaiselle psykoanalyysille ja Lacanin diskurssiteorialle perustuvan lähestymisen sosiaalityön kysymyksiin. Teoriapohja mahdollistaa ideologis-poliittisen kontekstin liittämisen käytännön työn kannalta oleellisiin kysymyksiin, esimerkkinä tutkielmassa käyttämästäni teoriasta, mikä on kohdistettu arvoihin ja etiikkaan. Silloin kun analyysi keskitetään arvoihin ja etiikkaan, hahmotellaan psykoanalyysin eettisen maksiimin mukaan sitä, mitä on eettisesti kestävää sosiaalityötä. Samalla suljetaan pois epäeettisiä ja eettisesti kestäättömiä sosiaalityön ideoita.

Tutkielmani osoittaa, miten lacanilaisen psykoanalyysin universaali minimaalinen subjekti, toimii signifioijista ja signifioifusta koostuvan kielen käyttäjänä, suhteessa Toiseen. Subjektin toimintaa tarkastellaan signifioijien, diskurssidynamiikan ja fundamentaalifantasian tasoilla. Diskurssidynamiikkojen ja fantasian kautta tapahtuvat analyysit on yleensä eritelty toisistaan, mutta työssäni olen rakentanut aineiston analyysin niiden molempien kautta, yhteensopivina ja toisiaan tukevin teoreettisina lähtökohtina. Lisäksi havainnollistan teoreettisen perustan yhteensopivuuden ja toiminnan biovallan sekä biopolitiikan käsitteiden kanssa.

Tieteellinen kirjallisuus sosiaalityön arvoista ja etiikasta on performatiivista kieltä, mikä koostuu signifioijista ja signifioidusta. Kirjallisuudesta olen tunnistanut sosiaalityön postmoderniksi ammattietiikaksi tunnistettavan lähestymisen sosiaalityön arvoihin ja etiikkaan. Analyysini perusteella sosiaalityön postmoderni ammattietiikka, on yliopistodiskurssi, mikä ylläpitää uusliberaalin kapitalismin herran diskurssia. Herran diskurssi ja yliopistodiskurssi muodostavat toisiaan tukevan diskurssidynamiikkojen parin. Kaiken edellytyksenä on herran asema, jota se itse ylläpitää ideologiana, fundamentaalifantasian avulla.

Diskurssidynamiikkojen ja fundamentaalifantasian kautta tapahtuva analyysi johtaa siihen tulokseen, että kapitalistiherra mahdollistaa biovallan. Biovalta johtaa minkä tahansa subjektin redusointiin biopolitiikan objektiksi, eli yksilöiden käsittelyyn puhtaana elämänä, homo sacerina. Herran diskurssi ja yliopistodiskurssi siis alistavat subjektia. Hysterikon diskurssi ja analyytikon diskurssi muodostavat toisen diskurssidynamiikkojen toisiaan tukevan parin, joiden kautta on mahdollista kyseenalaistaa, jopa kumota ja korvata herra. Herran kumoaminen ja korvaaminen on mahdollista, kun diskurssidynamiikkojen tasolla havaitaan ideologian toiminta ja fantasian keskeinen sisältö.

Fantasian lävistäminen on hysteerikon diskurssin ja analyytikon diskurssin mahdollistamaa, fundamentaalifantasian toiminnan estämistä, jonka jälkeen subjektin identifikaatio ideologiaa ylläpitävään väärin tunnistettuun substanssiin ei enää onnistu. Kun ideologia ei enää alista subjektia, subjekti voi autonomisesti asettaa uuden herrasignifioijan ”normaalin” kielen lähtökohdaksi, eli korvata uusliberaalin kapitalistiherran totuuden. Samalla kyseenalaistetaan totuus, minkä takamaana nykyinen yliopistodiskurssi operoi, postmodernin asiantuntijan kautta.

Psykoanalyysin eettinen maksiimi on yhdensopiva universaalin hyvinvointivaltiollisen emansipaation ajatuksen kanssa. Subjektin riippumattomuus ideologiasta on samansuuntainen tavoite. Eettinen toiminta on subjektin käytännön toimintaa diskurssidynamiikoissa. Sosiaalityön eettinen toiminta on sellaista, että se pyrkii eksplisiittisesti ja positiivisesti johonkin yhteiseen sekä samankaltaiseen, jota määrittää tasa-arvo ja vapaus. Koska toiminta on sosiaalipolitiikkaa välittävää sekä toteuttavaa, on luonnollista, että sosiaalityön arvojen ja etiikan mukainen työ on täten myös poliittista toimintaa. Uusliberaali kapitalismi ja sosiaalityön postmoderni ammattietikka eivät mahdollista eettistä sosiaalityötä. Sosiaalityön postmoderni ammattietikka ei haasta uusliberaalia kapitalismia vaikutuksineen. Sosiaalityön postmoderni ammattietikka integroituu osaksi uusliberaalin kapitalismin globaalia, hegemonista valta-asemaa.

Vastapainoksi tutkimukseni kriittiselle otteelle, vastauksia ja uutta lähestymistä etsivät jatkotutkimuksen aihe voisi olla: mitä on hyvinvointivaltiollisen universaalin emansipaation idean ja psykoanalyysin eettisen maksiimin varaan rakentuva eettinen sosiaalityö? Kun tutkitaan sitä, minkälaisille arvoille ja etiikalle toiminnan tulisi perustua, samalla asetetaan sosiaalityölle tavoitteita. Analyysini mukaan nykyinen hegemoninen ideologia ei mahdollista eettisesti kestäväää sosiaalityötä, joten radikaalin muutoksen vaatimuksen edessä herää kysymys: miten herran kumoamisesta ja korvaamisesta seuraava radikaali yhteiskunnallinen muutos voi muodostua ja järjestyä? Yleisesti suurissa ideologisissa katkoksissa ja taitekohdissa käytetään termiä vallankumous, mutta vallankumouksia on monia ja niihin liittyy aina merkittävänä tekijänä epävarmuus.

Lacanin diskurssiteorian pohjalta olisi mielenkiintoista tarkastella sosiaalityön käytännön toimijoita, empiirisen aineiston aktiivisina subjekteina diskurssidynamiikoissa. Diskurssiteorialle perustuva lähestyminen tarjoaisi mahdollisuuden analysoida herran diskurssin ja yliopistodiskurssin toteutumista monimuotoisen käytännön biovaltana sekä biopolitiikkana, sekä näitä kyseenalaistavaa hysteerikon kyselyä, mitä voidaan tukea analyytikon diskurssilla. Samalla idealla, myös uusliberaalin kapitalismia tukevan fundamentaalifantasian tilanteisten ominaisuuksien analyysi olisi mahdollista empiirisestä aineistosta. Myös fantasian analyysi hahmottaa niitä keinoja, joilla subjekteja voidaan

auttaa kamppailemaan itsensä autonomiseksi, suhteessa hallitsevaan hegemoniseen ideologiaan, jotta eettinen toiminta olisi mahdollista.

LÄHTEET

- Agamben, Giorgio (1998) *Homo Sacer*. Stanford: Stanford University Press.
- Althusser, Louis (1984) *Ideologiset valtiokoneistot*. Suom. Leevi Lehtonen ja Hannu Sivenius. Helsinki: Kansankulttuuri.
- Badiou, Alain (2001) *Ethics: An essay on understanding of evil*. Kääntänyt englanniksi Peter Hallward. Lontoo: Verso Press.
- Badiou, Alain (2004) *Etiikka – Essee pahan tiedostamisesta*. Suom. Janne Kurki. Vantaa: Apeiron.
- Banks, Sarah (1998) Professional ethics in social work – What future? *British Journal of Social Work* 28 (2), 213–231.
- Banks, Sarah (2003) From oaths to rule-books: a critical examination of codes of ethics for the social professions. *European Journal of Social Work* 6 (2), 133–144.
- Banks, Sarah (2006) *Ethics and values in social work*. New York: Palgrave macmillan.
- Banks, Sarah (2008) Critical commentary: Social work ethics. *British Journal of Social Work* 38 (6), 1238–1249.
- Banks, Sarah & Williams, Robin (2005) Accounting for ethical difficulties in social welfare work: Issues, problems and dilemmas. *British Journal of Social Work* 35 (7), 1005–1022.
- Clark, Chris (2006) Moral character in social work. *British Journal of Social Work* 36 (1), 75–89.
- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto (2007) *Tutkijan arkipäivän etiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Cooter, Roger & Stein, Claudia (2010) Cracking biopower. *History of human sciences* 23 (2), 109–128.
- Dean, Mitchell (1997) *Köyhyyden hallinnoinnin genealogia*. Suomentanut Juri Mykkänen. Teoksessa Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (toim.) *Biovallan kysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus, 64–110.
- Delanty, Gerard (1997) *Social Science: Beyond Constructivism and Realism*. Buckingham: Open University Press.

- Dosse, Francois (2011) *Strukturalismin historia 1*. Suom. Anna Helle. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Foucault, Michel (2013) *Tarkkailla ja rangaista*. Suom. Eevi Nivanka. Helsinki: Otava.
- Glynos, Jason (2001) The grip of ideology: a lacanian approach to the theory of ideology. *Journal of Political Ideologies* 6 (2), 191–214.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1976) *Phenomenology of Spirit*. Kääntänyt englanniksi A. V. Miller. Oxford: Oxford University Press.
- Heywood, Andrew (2003) *Political Ideologies: an introduction*. New York: Palgrave macmillan.
- Hugman, Richard (2003) Professional values and ethics in social work: Reconsidering postmodernism? *British Journal of Social Work* 33 (8), 1025–1041.
- Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (1997) Johdanto: Foucault ja hallinnoimisen ongelma. Teoksessa Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (toim.) *Biovallan kysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus, 7–27.
- IFSW, International Federation of Social Work. Statement of Ethical Principles. <http://ifsw.org/policies/statement-of-ethical-principles/>, viitattu 8.4.2014.
- Juhila, Kirsi (2009) Sosiaalityön selontekovelvollisuus. *Janus* 17 (4), 296–312.
- Juhila, Kirsi & Raitakari, Suvi (2010) Ethics in professional interaction: justifying the limits of helping in a supported housing unit. *Ethics and Social Welfare* 4 (1), 57–71.
- Kioupkiolis, Alexandros (2014) Towards a regime of post-political biopower? *Dispatches from Greece*, 2010–2012. *Theory, Culture & Society* 31, 143–158.
- Kurki, Janne (2004a) Slavoj Zizek – Hollywoodista Irakiin. Teoksessa *Tervetuloa reaalisen autiomaahan!* Vantaa: Apeiron, 5–37.
- Kurki, Janne (2004b) *Lacan ja kirjallisuus*. Vantaa: Apeiron.
- Kurki, Janne (2008) Psykodiagnostiikka lacanilaisesta näkökulmasta. *Psykotopia* 27 (4), 290–305.
- Kurki, Janne (2012a) *Lacanin diskurssiteoria*. Vantaa: Apeiron.

Kurki, Janne (2012b) Ruohonjuuritason lacanilaista psykodiagnostiikkaa. *Psykoterapia* 31 (2), 170–180.

Lacan, Jacques (1977a) The function and field of speech and language in psychoanalysis. Teoksessa *Ècrits: a collection*. Kääntänyt englanniksi Alan Sheridan. New York:W.W. Norton, 30–113.

Lacan, Jacques (1977b) The Freudian thing. Teoksessa *Ècrits: a collection*. Kääntänyt englanniksi Alan Sheridan. New York:W.W. Norton, 114–145.

Lacan, Jacques (1977c) The subversion of the subject and the dialect of desire in the Freudian unconscious. Teoksessa *Ècrits: a collection*. Kääntänyt englanniksi Alan Sheridan. New York:W. W. Norton, 292–325.

Lacan, Jacques (1981) The Empty Word and the Full Word. Kääntänyt englanniksi Anthony Wilden. Teoksessa *Speech and Language in Psychoanalysis*. Charles Village: John Hopkins University Press, 9–28.

Lacan, Jacques (1991) *Le Séminaire – Livre XVII: L’envers de la psychoanalyse, 1969–1970*. Pariisi: Éditions du Seuil.

Lacan, Jacques (2004a) The Unconscious and Repetition. Teoksessa Miller, Jacques-Alain (toim.) *Four Fundamental Concepts of Psycho-analysis*. Kääntänyt englanniksi Alan Sheridan. Lontoo: Karnac, 17–64.

Lacan, Jacques (2004b) Of the gaze as objekt petit a. Teoksessa Miller, Jacques-Alain (toim.) *Four Fundamental Concepts of Psycho-analysis*. Kääntänyt englanniksi Alan Sheridan. Lontoo: Karnac, 67–119.

Lacan, Jacques (2004c) The Transference and the Drive. Teoksessa Miller, Jacques-Alain (toim.) *Four Fundamental Concepts of Psycho-analysis*. Kääntänyt englanniksi Alan Sheridan. Lontoo: Karnac, 123–200.

Lacan, Jacques (2004d) The Field of the Other and back to the Transference. Teoksessa Miller, Jacques-Alain (toim.) *Four Fundamental Concepts of Psycho-analysis*. Kääntänyt englanniksi Alan Sheridan. Lontoo:Karnac, 203–260.

Lemke, Thomas (2010) From state biology to the government of life: Historical dimensions and contemporary perspectives on 'biopolitics'. *Journal of Classical Sociology* 10 (4), 421–438.

- Lindell, Juhani (2001) Lacan oireen asemasta. *Psykoterapia* 20 (4), 245–251.
- Liotard, Jean-Francois (1984) *Postmodern condition: a report on knowledge*. Manchester: Manchester University Press.
- McBeath, Graham & Webb, Stephen A. (2002) Virtue ethics and social work: Being lucky, realistic, and not doing ones duty. *British Journal of Social Work* 32 (8), 1015–1036.
- McVeigh, Ryan (2013) The question of belonging: Towards an affirmative biopolitics. *Thesis Eleven* 119 (1), 78–90.
- Metteri, Anna (2012) *Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö*. Tampere: Tampere University Press.
- Miller & Rose (1997) Köyhiä ohjelmoimassa: köyhyyslaskelma ja asiantuntijatieto. Suomentanut Tuomas Nevanlinna. Teoksessa Hänninen, & Karjalainen, (toim.) *Biovallan kysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus, 111–149.
- Myyrä, Johannes (2001) Sanat sen sanomiseen. *Psykoterapia* 20 (4), 238–244.
- Myyrä, Johannes (2007) Unen kieli ja tulkitsijan valta. *Psykoterapia* 26 (2), 117–125.
- Mänttari-van der Kuip, Maija (2013) Julkinen sosiaalityö markkinoistumisen armoilla? *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (1), 5–19.
- Niemelä, Pauli (2011) Sosiaalityö hyvinvointietiikan toteuttajana. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 13–43.
- Parton, Nigel (1994) “Problematics of government”, (post)modernity and social work. *British Journal of Social Work* 24 (1), 9–32.
- Pease, Bop (2002) Rethinking empowerment: A postmodern reappraisal for emancipatory practice. *British Journal of Social Work* 32 (2), 135–147.
- Pohjola, Anneli (2007) Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa Saari, Erkki & Viinamäki, Leena (toim.) *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*. Helsinki: Tammi, 11–31.
- Procacci, Giorgio (1997) Sosiologian köyhät. Suomentanut Mika Ojakangas. Teoksessa Hänninen, & Karjalainen, (toim.) *Biovallan kysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus, 28–63.

- Raatikainen, Panu (2004) Ihmistieteet ja filosofia. Helsinki: Gaudeamus.
- Rossiter, Amy (2011) Unsettled social work: The challenge of Levinas's ethics. *British Journal of Social Work* 41 (5), 980–995.
- Schinkel, Willem (2014) From zoepolitics to biopolitics: Citizenship and the construction of 'Society'. *European Journal of Social Theory* 13 (2), 155–172.
- Schwarzmantel, John (2005) Challenging neoliberal hegemony. *Contemporary Politics* 11 (2–3), 85–98.
- Sivenius, Hannu (2001) Onko tiedostamatonta kieltä? *Psykoterapia* 20 (4), 252–260.
- Sohlberg, Peter (2009) Is there nothing beyond postmodernism and the 'theoretical Other'? The need for balancing universalism and diversity in social work. *International Journal of Social Welfare* 18 (3), 317–322.
- Tagma, Halit Mustafa (2009) *Homo Sacer* vs. Homo Soccer Mom: Reading Agamben and Foucault in the War on Terror. *Alternatives* 34 (4), 407–435.
- Talentia, sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö. Sosiaalialan ammattieettiset ohjeet. http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2012.pdf, viitattu 8.4.2014.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) Hyvä tieteellinen käytäntöä ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. <http://www.tenk.fi/fi/ohjeet-ja-julkaisut>, viitattu 8.4.2014
- Žižek, Slavoj (1998) The Seven Veils of Fantasy. Teoksessa Nobus, Dany (toim.) Key Concepts of Lacanian psychoanalysis. Lontoo: Rebus Press, 190–218.
- Žižek, Slavoj (2004) Tervetuloa reaalisen autiomaahan! Suom. Janne Kurki. Vantaa: Apeiron.
- Žižek, Slavoj (2007) How to Read Lacan. New York: W. W. Norton.
- Žižek, Slavoj (2011) Ideologian ylevä objekti. Suom. Janne Kurki. Vantaa: Apeiron.
- Verhaeghe, Paul (2009) Normaaliudesta ja muista mielenhäiriöistä. Suom. Janne Kurki. Vantaa: Apeiron.

Webb, Stephen A. (2009) *Against difference and diversity in social work: the case of human rights*. *International Journal of Social Welfare* 18 (3), 307–316.

Wilden, Anthony (1981) *Lacan and the Discourse of the Other*. Teoksessa *Speech and Language in Psychoanalysis*. Charles Village: John Hopkins University Press, 157–311.